

Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka

2015 – 2020

HAJNÓWKA

2015

I. WSTĘP	3
II. METODOLOGIA PRACY NAD STRATEGIĄ.....	7
III. DIAGNOZA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA GMINY	9
3.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY	9
3.2 DEMOGRAFIA	15
3.3 OBSZAR SPOŁECZNY	22
3.4 OBSZAR KULTURY I REKREACJI	65
3.5 OBSZAR ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ ..	82
3.6 OBSZAR GOSPODARCZY	110
IV. ANALIZA SWOT	130
V. MISJA GMINY HAJNÓWKA I JEJ REALIZACJA	139
5.1 WIZJA I MISJA	139
5.2 CELE STRATEGICZNE I CELE SZCZEGÓŁOWE.....	140
VI. OCENA SPÓJNOŚCI CELÓW STRATEGICZNYCH Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU	144
VII. WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY (WPI) NA LATA 2015- 2020	155
VIII. PROCEDURY WDRAŻANIA, MONITORINGU I EWALUACJI STRATEGII.....	174

I. WSTĘP

Jednostki samorządu terytorialnego sprostać muszą współczesnym wymogom nowoczesnego zarządzania. Rozwój i jednocześnie kreowanie pozycji atrakcyjnego partnera do współpracy wymagają długofalowego planowania w ramach wyznaczanych celów strategicznych. Strategia rozwoju gminy określa ramy działania gminy oraz podstawę do przyjmowania programów i podejmowania przedsięwzięć. Ma ona charakter porządkujący i informacyjny, poprzez wskazanie warunków podejmowania i realizacji wszelkich działań w gminie, w tym formułowaniu kolejnych Wieloletnich Planów Inwestycyjnych. Dokument ten stanowi również podstawę do kształtowania polityki przestrzennej, będąc jednym z punktów odniesienia dla sporządzenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Podnosi wiarygodność wobec partnerów zewnętrznych, dla których niejednokrotnie stanowi podstawę oceny współpracy z gminą lub lokalizacji własnych działań na terenie gminy.

Celem strategii jest jasne wskazanie kierunków, w jakich powinna zmierzać gmina, aby zapewnić stały, zrównoważony rozwój, a jednocześnie dbać, aby mieszkańcom konsekwentnie polepszać warunki życia. Koniecznym elementem strategii jest diagnoza społeczno-gospodarcza, ponieważ, aby określić dokąd zmierzamy, należy wiedzieć skąd przychodzimy. Realne i efektywne planowanie przyszłości jest przy tym możliwe jedynie, gdy opiera się na wartościach i opcjach uznanych przez społeczność lokalną, uwzględniając jej wewnętrzny potencjał i słabości. Wartość strategii mierzona jest zatem poziomem dialogu społecznego pomiędzy władzą i obywatelami.

Potrzeba posiadania strategii rozwoju przez gminę Hajnówka wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, w której na mocy art. 4. 1. *„Politykę rozwoju prowadzi się na podstawie strategii rozwoju, programów i dokumentów programowych”*. Stanowi podstawę korzystania przez gminę z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i innych zewnętrznych źródeł finansowania. Moment określania zapisów Strategii wyznaczyło zaistnienie szczególnych szans w regionalnym i krajowym otoczeniu gminy, związanych z nowymi instrumentami integracji europejskiej – perspektywa 2014-2020. Rozstrzygnięcia zawarte w Strategii mają na celu określenie listy najskuteczniejszych przedsięwzięć rozwojowych w tej perspektywie.

Dokument Strategii Rozwoju gminy Hajnówka na lata 2015-2020 obejmuje syntetyczną diagnozę wspólnoty lokalnej, bilans strategiczny w kategoriach mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (analiza SWOT), a także rozstrzygnięcia strategiczne. Na ostatnią ze wskazanych kategorii składają się: misja i wizja gminy oraz cele strategiczne i szczegółowe. Ponadto, konkretyzacja zaproponowanych zapisów strategicznych następuje poprzez określenie spójności Strategii w relacji do dokumentów planujących rozwój: Polski i Europy, województwa podlaskiego oraz powiatu hajnowskiego (w perspektywie do 2020 roku). W dokumencie Strategii zawarto również założenia dotyczące procesu jej wdrażania oraz ustalenia w zakresie monitoringu i ewaluacji. Strategia Rozwoju gminy Hajnówka na lata 2015-2020 jest efektem prac ekspertów z dziedziny prawa, ekonomii, ochrony środowiska i socjologii działających na rzecz e-Infolex spółka z o.o., przy ścisłej współpracy z partnerami społecznymi i prywatnymi. Dokument uwzględnia wnioski i rekomendacje sformułowane w ramach debaty publicznej, która odbywała się w formie konsultacji społecznych. Niniejsze spotkania odbyły się w ramach zebrań przeprowadzonych w dniach 25 i 26 sierpnia 2015 r.

Tabela 1 Harmonogram spotkań w sołectwach

DATA	MIEJSCOWOŚCI
25.08.15 r.	Hajnówka
25.08.15 r.	Orzeszkowo
25.08.15 r.	Nowokornino
26.08. 15 r.	Dubiny,
26.08. 15 r.	Mochnate
26.08. 15 r.	Lipiny

Dzięki zaangażowaniu przedstawicieli samorządu, organizacji publicznych, przedsiębiorców i lokalnych liderów życia społecznego, Strategia stanowi nie tylko narzędzie prowadzenia polityki rozwoju lokalnego i regionalnego, ale również syntezę świadomych wyborów i rekomendacji przedstawicieli różnych społeczności tworzących wspólnotę samorządową.

W systemie zarządzania polityką rozwoju, Strategia pełni kluczową rolę, jako generalny plan postępowania władz samorządowych, partnerów gospodarczych i

społecznych, którzy mogą się na nią powoływać w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych oraz w oparciu o nią budować własne plany strategiczne. Dzięki temu dokument ten jest również narzędziem kierowania i intensyfikowania współpracy z partnerami samorządowymi, prywatnymi i pozarządowymi w układzie zarówno lokalnym, jak i regionalnym. Tworzenie partnerstwa na etapie realizacji poszczególnych kierunków interwencji niniejszej Strategii, będzie miało kluczowe znaczenie dla rozwoju gminy, w tym również w związku z pozyskiwaniem zewnętrznych środków finansowych.

Strategia Rozwoju Gminy Hajnówka 2015 – 2020 jest spójna z priorytetami i celami dokumentów szczebla unijnego, krajowego i regionalnego, tj.:

- Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela, 3.3.2010, KOM(2010) 2020 wersja ostateczna,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, OJ L 347, 20.12.2013, s. 320. (zwane Rozporządzeniem dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020),
- Uchwała Rady Ministrów Nr 157 z dnia z dnia 25 września 2012 r., w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020, Monitor Prawniczy, 22.11.2012 r., poz. 882
- Uchwała Sejmiku Województwa Nr XXXI/374/13 Podlaskiego z dnia 9 września 2013r. w sprawie przyjęcia zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego na lata 2015 – 2020 – projekt.

Strategia Rozwoju Gminy Hajnówka 2015 - 2020, kładzie nacisk na zrównoważony rozwój gminy (bazujący na zintegrowaniu polityki środowiskowej, gospodarczej, przestrzennej i społeczno-kulturowej), prowadzący w efekcie do poprawy jakości życia mieszkańców i budowania jego trwałych podstaw ekonomicznych, przy poszanowaniu dla wartości środowiska przyrodniczego.

Zespół ekspercki e-INFOLEX Sp. z o.o.:

Dr Agnieszka Daniluk	Prezes e-INFOLEX Sp. z o.o., ekspert z zakresu prawa i postępowania administracyjnego
Dr Adam Wyszowski	ekspert z zakresu ekonomii
Dr Andrzej Nikitorowicz	ekspert z zakresu socjologii
Dr Tomasz Poskrobko	ekspert z zakresu środowiska przyrodniczego i infrastruktury
Anna Brzozowska	ekspert z zakresu prawa Unii Europejskiej

II. METODOLOGIA PRACY NAD STRATEGIĄ

Dokument powstał z zastosowaniem metody ekspercko - społecznej, zapewniającej wysoką partycypację społeczeństwa w tworzeniu Strategii Rozwoju Gminy oraz udział wszystkich zainteresowanych środowisk. Praca nad strategią odbyła się przy współudziale grona specjalistów, pracowników i partnerów gminy Hajnówka, bazując na ich doświadczeniu, wiedzy i opinii. Podstawowym punktem odniesienia dla sformułowania ostatecznych celów, które będą służyły zrównoważonemu rozwojowi gminy była opinia społeczna. Partycypacja społeczności gminy Hajnówka została zapewniona w drodze konsultacji społecznych, podczas których przeprowadzono badania ankietowe. Wizja i misja gminy na najbliższe lata skonstruowane zostały w oparciu o wywiad przeprowadzony z wójtem gminy Hajnówka.

W kolejnym etapie konsultacji społecznych zaprezentowany został projekt „Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka 2015 - 2020”, który udostępniono za pośrednictwem oficjalnej strony internetowej Urzędu Gminy Hajnówka, w Urzędzie Gminy Hajnówka oraz podczas konsultacji społecznych. W trakcie konsultacji władze gminy przedstawiły mieszkańcom swoje zamierzenia mając na uwadze nawiązanie konstruktywnego dialogu przy współtworzeniu wspólnej rzeczywistości oraz dbając o zapewnienie możliwości wyrażania opinii wszystkim zainteresowanym.

Strategia Rozwoju Gminy Hajnówka została przygotowana na podstawie wieloaspektowej diagnozy, która stanowi analizę stanu obecnego z uwzględnieniem najważniejszych dziedzin mających wpływ na jakość życia mieszkańców. Diagnoza dotyczy procesów i zjawisk, jakie miały miejsce w gminie Hajnówka w okresie czasu obejmującym lata 2007 - 2014. Wybrany okres badawczy wiąże się z dostępnością danych, jak również w niektórych przypadkach okresami (wybranymi latami) przeprowadzania badań statystycznych przez Główny Urząd Statystyczny. Przedstawione wyniki diagnozy w wyodrębnionych tematycznie rozdziałach prezentują stopień zaspokojenia potrzeb mieszkańców gminy, trendy rozwojowe, a także wskazują obszary, w których istnieje konieczność wprowadzenia działań mających na celu ich poprawę.

Diagnoza stanu gminy została przygotowana w oparciu o dane statystyczne pozyskane z Głównego Urzędu Statystycznego, Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce i Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku, pracowników oraz partnerów gminy

Hajnówka. Korzystano również z opublikowanych badań, analiz i raportów sytuacji społeczno – gospodarczej dla województwa podlaskiego i kraju.

Synteza najważniejszych wniosków skonstruowanych na podstawie diagnozy społeczno – gospodarczej gminy Hajnówka została zawarta w analizie SWOT (silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia). Wyodrębnione zostały obszary działań stanowiące solidny fundament dalszego rozwoju gminy, co pozwoliło jednocześnie wskazać główne problemy wymagające zwiększonej aktywności władz samorządowych oraz sektora pozarządowego.

Analiza SWOT stała się podstawą do wypracowania struktury celów strategicznych i operacyjnych, tworzących swoisty „scenariusz” działań koniecznych do podjęcia z wykorzystaniem obszarów prorozwojowych, z dużym potencjałem, a także naturalnych zasobów pozostających w dyspozycji gminy. Plany rozwojowe gminy opierające się na czterech filarach - obszarach kluczowych, tj. infrastruktura, kapitał ludzki, gospodarka i środowisko zostały przedstawione w ramach programu działania złożonego ze zbioru projektów inwestycyjnych przewidzianych do realizacji przez gminę w okresie od kilku do kilkunastu lat. Obejmuje on w swojej treści roczne plany inwestycyjne i środki finansowe przeznaczone w kolejnych latach na prowadzenie inwestycji. Program ten zawiera przedsięwzięcia o znaczeniu strategicznym i ma charakter otwarty oraz ewolucyjny. Może ulegać modyfikacjom i uzupełnieniom odpowiednio do zmian w obszarze społeczno – gospodarczym gminy i jej otoczenia.

Ze względu na konieczność zapewnienia elastyczności polityki prowadzonej przez gminę niezwykle ważny jest systematyczny monitoring i w razie potrzeby również zmiana strategii. W rozdziale zamykającym poniższy dokument zaproponowano procedury wdrażania, monitoringu oraz ewaluacji procesu implementacji celów strategicznych. Dokument ten bowiem powinien zmieniać się razem z otoczeniem, podlegać aktualizacji i korekcie, żyć i zmieniać się razem z gminą Hajnówka dla której został stworzony.

III. DIAGNOZA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA GMINY

3.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY

Położenie i powierzchnia

Gmina Hajnówka położona jest na Nizinie Podlaskiej, w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego, na zachodnim krańcu Puszczy Białowieskiej. Bliskość Puszczy nadaje gminie specyficzny mikroklimat i duże walory krajobrazowe. Tereny Gminy Hajnówka to rozległa równina pokryta lasami (55,5 % pow.), łąkami i polami uprawnymi (37% pow.). Przez gminę przepływają liczne ciekі wodne, w większości dopływy Bugu.

Gmina Hajnówka należy do powiatu hajnowskiego. Graniczy od północnego zachodu i od północy z Gminą Narew, od zachodu z Gminą Czyże, w części południowo-wschodniej z Gminą Dubicze Cerkiewne, dalej od południa granica gminy pokrywa się z granicą państwową Rzeczypospolitej Polski z Republiką Białoruś, od wschodu z Gminą Białowieża, a od północnego wschodu z Gminą Narewka. Gmina Hajnówka okala miasto Hajnówka, stanowiące oddzielną jednostkę administracyjną - Gminę Miejską, w którym znajduje się siedziba Urzędu Gminy Hajnówka.

Gmina Hajnówka ma powierzchnię 293,15 km², w tym 37 % stanowią użytki rolne, a 56 % użytki leśne. Gmina stanowi 18,05% powierzchni powiatu. Wschodnią część gminy zajmują tereny leśne należące do Puszczy Białowieskiej. Zachodnią część natomiast graniczy z terenami rolnymi należącymi do Bielsko - Drohickiego regionu, który wyróżnia się bardzo dobrymi warunkami glebowymi. Aż 60,4% powierzchni gminy należy do obszaru o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych. Przez gminę przebiega jednotorowa linia kolejowa Siedlce - Mordy - Czeremcha-Hajnówka. Gmina Hajnówka położona jest na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich o znaczeniu regionalnym:

- Zabłudów - Narew - Nowosady - Hajnówka;
- Hajnówka - Kleszczele;
- Brańsk - Bielsk Podlaski - Hajnówka - Białowieża.

Gminę Hajnówka tworzy 25 sołectw, do których należą: Bielszczyzna, Borek, Borysówka, Chytra, Czyżyki, Dubicze Osoczne, Dubiny, Kotówka, Lipiny, Łozice, Mochmate, Nowoberezowo, Nowokornino, Nowosady, Orzeszkowo, Pasieczniki Duże, Postołowo, Puciska, Progale, Rzepiska, Stare Berezowo, Topiło, Trywieża, Wasilkowo, Wygoda. Największą miejscowością jest wieś Dubiny, w której mieszka 804 mieszkańców.

Rysunek 1 Lokalizacja miejscowości na tle Polski

Źródło: www.gminy.pl

Rysunek 2 Lokalizacja miejscowości na tle województwa podlaskiego

Źródło: www.gminy.pl

Rysunek 3 Powiat Hajnowski

Źródło: Oficjalna strona Urzędu Gminy Hajnówka, <http://old.gmina-hajnowka.pl/turystyka/mapa.htm>

Historia¹

Gminę Hajnówka powołano do życia w 1930 roku, należało do niej wtedy około 30 wsi. Pierwszym wójtem został L. Kowalczyk (1934-1938). W latach 1975–1998 gmina położona była w województwie białostockim. Na historię gminy składają się historie poszczególnych miejscowości, które obejmuje ona swoimi granicami administracyjnymi. Historia pisana miejscowości gminy Hajnówka sięga XVI – XII w. natomiast źródła archeologiczne wskazują na obecność osadnictwa już w czasach wczesnośredniowiecznych.

Dubiny to dawna wieś osoczników, później chłopów królewskich w leśnictwie białowieskim. Została założona po 1639 r. na granicy Puszczy Białowieskiej i Puszczy Bielskiej w uroczysku leśnym ”Dubina”. W XIX wieku należała do powiatu prużańskiego. Wieś liczyła wówczas 83 domy, a zamieszkiwało ją 523 mieszkańców; posiadała 959 działek włościańskich i 120 działek cerkiewnych. W 1921 r. wieś Dubiny należała do gminy Łosinka w powiecie bielskim. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa białostockiego. Obecnie Dubiny graniczą z miastem Hajnówka.

Nowosady założone zostały jako wieś osoczników około 1763 r. Od północy styka się bezpośrednio ze wsią Zwodzieckie, od wschodu ze wsią Sorocza Nóżka. Pierwsze wzmianki o wsi Nowosady w pobliżu wsi Dubiny pochodzą z 1703 roku (Rękopis Nr D.A. 11518, Wilno 1786). Do roku 1795 Nowosady wchodziły w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego będącego częścią I Rzeczypospolitej, w latach 1795-1807 należały do Królestwa Prus, 1807-1920 – do Carskiej Rosji, a następnie do Polski. W latach 1939-1941 wieś była okupowana przez Związek Radziecki, a w latach 1941-1944 przez III Rzeszę Niemiecką. Wg Skorowidza miejscowości RP z 1924 r. wieś Nowosady należała do gminy Masiewo, powiatu Białowieża. Obecnie Nowosady, położone w ciągu drogi wojewódzkiej Zabłudów - Hajnówka przed wsią Dubiny, to jedna z większych wsi gminy Hajnówka. W latach 1975–1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa białostockiego.

Nowoberezowo to wieś powstała w XVII wieku. Wieś Nowoberezowo została założona przed 1611 r. przez mieszkańców Starego Berezowa po pożarze, który strawił

¹ Zob. Związek Gmin Regionu Puszczy Białostockiej, Gmina Hajnówka, ISBN:978-83-939959-5; G. Sosna, A. Troc-Sosna: Łosinka, D. Fionika (red.), Parafia na skraju Puszczy Ładzkiej. Bielsk Podlaski – Ryboły, 2009, s. 161-178.

ich wieś. Początkowo nosiła nazwę Nowe Berezowo. W lustracji Województwa Podlaskiego z 1664 r. jest wzmianka o mieszkającym we wsi żołnierzu piechoty wybranieckiej. W tym czasie wieś posiadała 22 włóki ziemi. W 1897 roku wieś liczyła 85 domów z 529 mieszkańcami. W 1954 roku miejscowość była siedzibą gminy Nowoberezowo. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa białostockiego.

Orzeszkowo to dawna wieś osoczników królewskich kwatery orzeszkowskiej w Puszczy Białowieskiej. Założona na początku XVII wieku, w 1631 r. Pod nazwą Wola Orzeszkowa, jest wymienione w ordynacji z roku 1639 ("Trzy dni w puszczy białowieskiej", Faliński i inni, Białystok 1970). Nazwa pochodzi prawdopodobnie od imienia Oreszko - zmienionej wersji cerkiewnosłowiańskiego imienia Arefij. W końcu XVIII w. Orzeszkowo i większość osoczników przyłączono do folwarku. Wieś została zniszczona podczas potopu szwedzkiego, przez przemarsz Siedmiogrodzian, inkursję moskiewską i przemarsz wojsk litewskich i królewskich. Kolejna fala zniszczeń nastąpiła podczas wojny północnej w wyniku przemarszu wojsk saskich, polskich, litewskich, moskiewskich i szwedzkich.

Podczas powstania styczniowego walczył tu Walery Wróblewski – późniejszy generał Komuny Paryskiej. Świadectwem walk jest istniejąca do dziś mogiła sześciu nieznanych powstańców z roku 1863 zlokalizowana przy budynku szkoły. Druga mogiła znajduje się 1,5 km na południe przy drodze do Jakubowa.

W roku 1906 uruchomiono przebiegający przez Orzeszkowo odcinek linii kolejowej Siedlce – Wołkowysk. Przystanek kolejowy powstał w okresie późniejszym. Dla okresu I wojny światowej charakterystyczna jest ewakuacja części ludności na obszary położone daleko w głąb Rosji – bieżenieństwo - między innymi aż na Krym.

Najtragiczniejszym wydarzeniem historii najnowszej jest pożar z 12 sierpnia 1946, z którego ocalały tylko trzy domostwa. Po tym wydarzeniu, w celu zmniejszenia gęstości zabudowy rozśrodkowano gospodarstwa do licznych kolonii.

Wg Skorowidza miejscowości RP 2 1924 r. wieś Orzeszkowo należała do gminy i powiatu Białowieża. Obecnie Orzeszkowo jest sołectwem, w skład którego oprócz samego Orzeszkowa wchodzi następujące przysiółki: Bokówka, Mostek, Olszyna, Podtrostyniec, Olszyna, Sosnówka, Wierzchowskie, Wygon, Zatrostyniec.

Wieś Orzeszkowo w części położona jest w ciągu drogi powiatowej: Hajnówka-Orzeszkow-Piaski, a w części w ciągu drogi gminnej Orzeszkowo-Wierzchowskie. W latach 1975–1998 miejscowość należała do województwa białostockiego.

Mochnate to wieś powstała na początku XVII w. Została założona przed 1570 r. przez królewskiego dworzanina Ostafa Chaleckiego. Wieś zasiedlono mieszkańcami ze wsi drohickich i bielskich. Obecnie wieś Mochnate jest jedną z większych miejscowości gminy Hajnówka, a jej mieszkańcy są szczególnie aktywni w sferze społecznej. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa białostockiego.

Trywieża to wieś sołecka powstała w XVII wieku. Wieś zawsze była niewielka, liczba domów wahała się od 10 do 30. Mieszkańcy są narodowości białoruskiej i wyznania prawosławnego. Nazwa Trywieża pochodzi od herbu rodziny Kazanowskich. Część wsi określana jest jako Nova Hulica (Nowa Ulica), oznacza część wsi, która powstała w późniejszym okresie. Do roku 1569 Trywieża znajdowała się w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego. Po unii lubelskiej znalazła się w granicach Korony Polskiej, po trzecim rozbiórce Polski Trywieża znalazła się w granicach Prus, a w 1807 r. – Rosji, a po pierwszej wojnie światowej należała do Polski. Po włączeniu do Rosji administracyjnie należała do obwodu białostockiego, a od 1842 r. do guberni grodzieńskiej, po I wojnie światowej do województwa białostockiego. Początkowo należała do powiatu bielskiego, a po utworzeniu powiatu hajnowskiego znalazła się w jego granicach. Od 1861 r. należała do gminy Łosinka. Obecnie Trywieża objęta jest granicami powiatu hajnowskiego i gminy Hajnówka.

Rozwój osadnictwa spowodował likwidację większej części Puszczy Bielskiej. Na początku XVII wieku osadnictwo dotarło do samej granicy Puszczy Białowieskiej. Powstawały osady i folwarki, wśród nich folwark trywieski, którego powstanie związane jest z osobą Adama Kazanowskiego herbu Grzymała. Adam Kazanowski otrzymał w 1638 r. po swoim ojcu starostwo i leśnictwo bielskie. W 1640 roku założył na jego terenie folwark Trywieża. Stało się to w wyniku sporów „dla lepszego dozoru i strzeżenia puszczy”, na podstawie zezwolenia króla Władysława IV. W 1649 r., po śmierci męża, folwark trywieski otrzymała Elżbieta Słuszcanka. W 1651 r. zbudowano dwór w Trywieży. Historia Trywieży urywa się w połowie XVII w. i ponownie zaczyna w czasach Klemensa Branickiego, hetmana polnego.

W XVIII w. po przejściu leśnictwa bielskiego pod zarządzanie Branickich, folwark trywieski stał się jednym z wiodących gospodarstw w ich dobrach. Urodzajne

ziemie zapewniały duże plony zbóż. W Trywieży powstała gorzelnia. Trunki wytwarzano z żyta i jęczmienia. Gorzałkę wysyłano do Warszawy i Tarchomina. Wytwarzano też tarcicę dębową, którą dostarczano do Białegostoku.

W wyniku uwłaszczenia w 1861 roku chłopci otrzymali nadziały ziemi z obowiązkiem wykupu w ciągu 50 lat. Podczas I wojny światowej, w czasie bieżenstwa, tylko dwie rodziny pozostały w Trywieży. Bieżeńcy wrócili dopiero po siedmiu latach, a ich pola zostały porośnięte młodym lasem. W opuszczonych domach zamieszkali sprowadzeni z Białorusi robotnicy pracujący przy pozyskiwaniu drewna w Puszczy Białowieskiej oraz w tartaku. W okresie międzywojennym wszyscy mieszkańcy wsi posługiwali się białoruską gwarą. Większość mieszkańców umiała czytać i pisać w języku rosyjskim i polskim. Podczas II wojny światowej tylko kilka domów zostało zniszczonych. Po wojnie cztery rodziny wyjechały do BSRR na skutek namów sowieckich agitatorów.

Po wojnie namawiano ludzi do zawiązania spółdzielni produkcyjnej, obiecując im dostatnie życie. Spółdzielnia powstała w 1952, jednak rozwiązano ją już w 1956 roku, a grunta zwrócono gospodarzom.

W roku 2006 z inicjatywy sołtysa Konstantego Sołowianiuka odsłonięto pomnik poświęcony powstaniu wsi Trywieża. Pomnik stanął w 365. rocznicę założenia folwarku, z którego później powstała wieś. Pomnik przedstawia trzy wieże z klinkierowej cegły.

3.2 DEMOGRAFIA

Aspektem w znacznym i wymiernym stopniu wpływającym na poziom potencjału społeczno-ekonomicznego jednostek terytorialnych są procesy demograficzne zachodzące w społeczności lokalnej gminy. Dla całego kraju jak i poszczególnych jednostek terytorialnych zmiany demograficzne są jednym z najpoważniejszych wyzwań w najbliższych latach. Związane są one m.in. z wysokim poziomem migracji wewnętrznych i zewnętrznych, niskim przyrostem naturalnym, spadkiem dzietności i związanym z tym procesem starzenia się społeczeństwa. Dłuższy okres utrzymywania się niskiego współczynnika dzietności w połączeniu ze wzrostem średniej długości życia oraz fakt, że pokolenie wyżu demograficznego wchodzi w wiek emerytalny jest ogromnym

problemem w odniesieniu do stabilności finansowej systemów emerytalnych oraz rynku pracy.

W skali gminy zmiany ilościowe populacji wpływają na zmiany liczby podatników, jak również determinują popyt na usługi komunalne czy komercyjne.

Według stanu na koniec 2014 r. (najbardziej aktualne dane GUS), liczba ludności w gminie Hajnówka wyniosła 3922 osoby. Z czego 1970 stanowiły kobiety a 1952 mężczyźni. Widoczny jest stały, coroczny i dość intensywny spadek liczby mieszkańców gminy. W stosunku do roku 2010, przyjętego w analizach jako bazowy, wyniósł on 143 osoby (3,6%). W tym samym okresie, w powiecie hajnowskim, ogółem liczba mieszkańców zmniejszyła się o 2216 (4,9%) osób. Jest to jeden z najszybciej wyludniających się powiatów w województwie podlaskim. Powodem jest utrzymujący się od wielu lat ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji oraz niski współczynnik feminizacji gminy (mała liczba kobiet w wieku rozrodczym przypadająca na liczbę mężczyzn w tej samej grupie wiekowej).

W skutek postępującego i widocznego spadku ludności w gminie Hajnówka w ciągu ostatnich 5 lat, wskaźnik gęstości zaludnienia w gminie uległ obniżeniu i wynosi dla całej gminy jedynie 13 osób na kilometr kwadratowy.

Tabela 2 Liczba ludności gminy Hajnówka. Z wyszczególnieniem podziału płci mieszkańców gminy.

LUDNOŚĆ	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
2014	3922	1970	1952
2013	3953	1973	1980
2012	3999	2000	1999
2011	4037	2029	2008
2010	4116	2086	2030

Źródło: Opracowano na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W gminie na 100 mężczyzn przypada średnio 100 kobiet. Ludność w wieku produkcyjnym stanowi 59,05% i jest grupą dominującą. Ludność w wieku poprodukcyjnym stanowi 27,10%, a w wieku przedprodukcyjnym 13,85%. W gminie istnieje wielka dysproporcja pomiędzy liczbą osób młodych (wiek przedprodukcyjny), a liczbą osób starych (wiek poprodukcyjny). W przeciągu ostatnich lat podział procentowy między tymi grupami nie zmienia się, co jest jasnym sygnałem o starzeniu się gminy

Hajnówka oraz dużej liczbie osób starszych w gminie, którzy stanowią od wielu lat prawie 1/3 mieszkańców gminy. Jeżeli ten trend się nie zmieni to w przyszłości będzie wzrastał jeszcze bardziej współczynnik obciążenia demograficznego tj. liczba osób w wieku nieprodukcyjnym (przed- i poprodukcyjnym) przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. W gminie Hajnówka ten współczynnik jest na wysokim poziomie i niestety jest to spowodowane dużą liczbą osób które są w wieku emerytalnym. Wysoki poziom wskaźnika obciążenia demograficznego odzwierciedla zmiany, jakie obserwujemy w danej jednostce terytorialnej oraz jakie będą nasilać się w przyszłości. Wzrost liczby osób starszych przypadających na osoby pracujące wynika z postępującego procesu starzenia się społeczeństwa.

Tabela 3 Podział mieszkańców gminy Hajnówka ze względu na ekonomiczne grupy wiekowe.

	Wiek przedprodukcyjny	Wiek produkcyjny	Wiek poprodukcyjny	Wskaźnik obciążenia demograficznego
2014	543	2316	1063	69,3
2013	548	2330	1075	69,7
2012	587	2332	1080	71,5
2011	590	2352	1095	71,6

Źródło: Opracowano na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Powyższe dane potwierdza analiza zmian jakie postępują w poszczególnych grupach wiekowych mieszkańców gminy Hajnówka. Grupą, w której najsilniej zaznaczyły się spadki jest młodzież gminy wiejskiej Hajnówka. W grupach wiekowych ludzi młodych w niektórych rocznikach widać spadki dochodzące 20%. Inną istotną i widoczną zmienną jest dysproporcja w liczbie kobiet i mężczyzn w gminie w wieku produkcyjnym (od 24 roku życia do 55 roku życia). Jest to zapewne spowodowane większą mobilnością kobiet (edukacyjną i ekonomiczną) oraz głównie wyjazdami ekonomicznymi (w poszukiwaniu pracy) z obszarów wiejskich gminy, gdzie mężczyźni znajdują zatrudnienie wykonując pracę fizyczną, a kobiety wyjeżdżają do dużych ośrodków miejskich w celu poszukiwania pracy i usamodzielnienia. Potwierdza to pojawiająca się ogromna dysproporcja w roczniku 25-29, który jest pierwszym po zakończeniu studiów oraz wchodzeniu młodych osób na rynek pracy. Sugeruje to że kobiety nie wracają po ukończeniu nauki w rodzinne strony. Natomiast najsilniejsze

wzrosty są zauważalne wśród osób w wieku postprodukcyjnym. W najbliższej perspektywie czasowej nie będzie to stanowiło problemu, ale świadczy o procesie starzenia się społeczności gminy Hajnówka.

Tabela 4 Mieszkańcy gminy wiejskiej Hajnówka ze względu na przynależność do grup wiekowych w latach 2011- 2014.

Wiek mieszkańców gminy	2014		2013		2012		2011	
	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
0-4	68	62	75	65	76	67	70	56
5-9	66	65	64	65	70	72	62	78
10-14	85	81	85	78	90	81	96	93
15-19	104	106	104	107	111	111	125	117
20-24	125	129	137	130	139	124	134	122
25-29	152	103	143	93	144	98	154	94
30-34	147	99	152	108	128	116	128	110
35-39	123	127	132	115	146	107	141	116
40-44	135	105	124	112	137	117	132	112
45-49	143	112	155	112	151	108	161	110
50-54	149	124	160	122	155	135	167	157
55-59	166	143	163	147	168	136	166	123
60-64	140	114	130	121	132	118	118	120
65-69	94	119	90	115	67	127	67	124
70+	255	481	266	483	285	483	287	497

Źródło: Opracowano na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Głównymi determinantami liczby ludności są przyrost naturalny oraz saldo migracji. Przyrost naturalny ludności stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów w danym okresie. Wskaźnik ten jest niezbędnym narzędziem monitorowania procesów demograficznych wpływających na sytuację społecznoekonomiczną kraju oraz poszczególnych jednostek administracyjnych w jego ramach. Ich poznanie pozwala na zaplanowanie działań mających na celu dostosowanie polityki społecznej do skutków zachodzących zmian i przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom.

Wskaźnik przyrostu naturalnego obliczanego na 1 000 ludności w gminie Hajnówka jest widocznie ujemny (-12,18), wyższy od równie negatywnego wskaźnika

powiatowego (9,0). Oznacza to, iż przyrost naturalny nie wpływa dodatnio na kształtowanie się liczby ludności w gminie, a mocno ujemne wartości tego wskaźnika stymulują szybkie starzenie się społeczeństwa. Należy zwrócić uwagę, że w ciągu ostatnich lat ten wskaźnik był na bardzo negatywnym poziomie, niższym od powiatowego i znacznie odbiegający krajowego.

Skala urodzeń i zgonów w gminie Hajnówka utrzymuje się w badanych latach 2010 - 2014 na zbliżonym poziomie. W roku 2010 różnica między urodzeniami a zgonami była najmniejsza, mimo dość wysokiego negatywnego współczynnika przyrostu naturalnego (9,26). Liczba urodzeń kształtuje się od wielu lat na podobnym, niskim poziomie. Natomiast liczba zgonów znacznie ją przekracza. Dla przykładu, liczba urodzeń zarówno w 2011 r., 2013 r. jak i 2014 r. kształtowała się w okolicach 26, natomiast liczba zgonów w 2011 r. wyniosła 79, w 2013 r. – 73, a w 2014 - 74. Najlepszym rokiem pod tym względem był rok 2010 gdzie na 25 urodzeń przypadły 64 zgony.

Liczba zawartych małżeństw w gminie Hajnówka pozostaje w zasadzie na niezmiennym poziomie od kilku lat. Między 2010, a 2014 rokiem liczba małżeństw w gminie wiejskiej Hajnówka oscylowała wokół 20. Mała liczba małżeństw w gminie utrzymująca się od wielu lat, ma swoje bezpośrednie przełożenie na niski przyrost naturalny oraz starzenie się populacji gminy.

Tabela 5 Małżeństwa oraz ruch naturalny w gminie Hajnówka

	Małżeństwa	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Współczynnik przyrostu naturalnego
2014	20	26	74	-48	-12,08
2013	15	27	73	-46	-11,58
2012	20	35	81	-46	-11,48
2011	23	26	79	-53	-13,08
2010	20	25	64	-39	-9,26

Źródło: Opracowano na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Za ogólny i widoczny spadek liczby ludności w gminie Hajnówka, w mniejszym stopniu w ostatnich latach odpowiada saldo migracji stałej (w roku 2014 było to +10 osoby). Przed rokiem 2012 saldo migracji stałych było negatywne, natomiast od roku 2012 do 2014 saldo migracji było na nieznacznym plusie. Saldo migracji jest to różnica

(ujemna lub dodatnia) pomiędzy napływem (imigracja) i odpływem (emigracja) ludności. Migracja jest ważnym elementem zmian demograficznych zachodzących na poziomie krajowym jak i lokalnym, może częściowo zrównoważyć skutki starzenia się społeczeństwa, ale równie dobrze może je pogłębić, gdy ludność, zwłaszcza ludzie młodzi, opuszczają na stałe dany region. Współczynnik ma również wpływ na rozmiar zasobów siły roboczej co wpływa wymiennie na rozwój gospodarczy danego regionu. W kwestii migracji zauważalna jest ogólnopolska tendencja do przemieszczania się ludności z obszarów miejskich na mniej zurbanizowane obszary przyległe. W konsekwencji powoduje to tworzenie się swoistych pierścieni gmin wokół dużych miast, potęgający proces rozlewania się miast i tworzenia swoistych „sypialni” miast. Gmina wiejska Hajnówka w ostatnich latach korzysta z tego zjawiska (większość migrantów stałych pochodzi z miasta Hajnówka), co w perspektywie czasowej może znaleźć przełożenie na niewielkie poprawienie wyniku zarówno przyrostu naturalnego jak i powiększyć w pozytywnym, choć niewielkim, stopniu wyniki salda migracji.

Tabela 6 Migracje w gminie wiejskiej Hajnówka

	Migracje wewnętrzne napływ	Migracje zagraniczne imigranci	Migracje wewnętrzne odpływ	Migracje zagraniczne emigracja	Saldo migracji stałej	Saldo migracji zewnętrznej
2014	59	-	49	-	10	-
2013	50	-	45	1	4	-1
2012	78	3	49	4	28	-1
2011	58	-	64	-	-6	-
2010	57	1	78	-	-20	1

Źródło: Opracowano na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Proces odpływu mieszkańców gminy do miasta wojewódzkiego i blisko położonej Hajnówki znalazł potwierdzenie w przeprowadzonych badaniach ankietowych. W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **5.7 Jak oceniasz poziom migracji mieszkańców gminy do miasta wojewódzkiego? Jaka jest jej skala?** Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 7 Ocena poziomu migracji do miasta wojewódzkiego przez mieszkańców gminy Hajnówka

5.7 Jak oceniasz poziom migracji mieszkańców gminy do miasta wojewódzkiego? Jaka jest jej skala?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	3	2,86
2	10	9,52
3	24	22,86
4	35	33,33
5	28	26,67
Brak odpowiedzi	5	4,76
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Podsumowując można sformułować następujące wnioski:

- Populacja gminy Hajnówka, wynosząca na koniec 2014 roku 3922 mieszkańców, maleje, co jest rezultatem utrzymującego się od wielu lat ujemnego przyrostu naturalnego, starzenia się społeczności gminy oraz braku perspektyw dla młodych;
- Gmina w ostatnich latach ma dodatnie saldo migracji, które wynika głównie z osiedlania się na terenie gminy w obszarach podmiejskich mieszkańców miasta Hajnówka. Nie jest to jednak w stanie sprawić by ludność gminy Hajnówka rosła;
- Prognozowane zmiany liczby oraz struktury ludności wskazują na systematyczny spadek liczby mieszkańców gminy, w tym szczególnie osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a także wzroście liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym;
- Zmiany w strukturze ludności gminy, polegające na wzroście udziału osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogóle populacji, wpisują się w ogólną tendencję starzenia się społeczeństwa, co będzie miało swoje skutki w obszarze polityki społecznej i edukacji, ale również może stać się problemem dla finansów publicznych Gminy, tracącej dochody z podatków, a stojącej w obliczu nowych wyzwań demograficznych i gospodarczych;

- W gminie wiejskiej Hajnówka bardzo widoczna jest dysproporcja w liczbie kobiet i mężczyzn w wieku produkcyjnym. W ogólnej charakterystyce ludność w gminie na 100 mężczyzn przypada 100 kobiet. Jednak ta równowaga wynika z brania pod uwagę osób starszych gdzie kobiety dominują, gdyż żyją dłużej. Natomiast wśród osób w wieku 24+ widoczna jest wielka dysproporcja płci, co może wpływać na mniejszą liczbę zawieranych małżeństw i trudności w znalezieniu partnerki życiowej dla mężczyzn w gminie. To z kolei odbija się w przyroście naturalnym. Sytuacja taka jest najprawdopodobniej spowodowana brakiem pracy i perspektyw rozwoju dla osób młodych w gminie, a zwłaszcza dla młodych kobiet.

3.3 OBSZAR SPOŁECZNY

Obszar społeczny obejmuje całokształt obiektywnych warunków, w których człowiek żyje oraz odczuwalną przez poszczególne osoby subiektywną jakość życia. Posiada on zatem charakter wieloaspektowy, obejmując zarówno ekonomiczne, jak i pozaekonomiczne elementy funkcjonowania danej społeczności. W ramach szeroko rozumianych warunków życia społecznego, w ujęciu pozaekonomicznym oraz z wyłączeniem zagadnień związanych ze środowiskiem naturalnym, poniższe opracowanie obejmuje obszary tematyczne, do których należą: aktywność obywatelska (organizacje pozarządowe i ich współpraca z władzami lokalnymi i uczestnictwo w wyborach samorządowych), służba zdrowia, opieka społeczna, oświata oraz bezpieczeństwo.

Organizacje pozarządowe

Podejmowanie decyzji najbliższej obywateli należało do fundamentów budowania polityki unijnej od początku stosowania zasady subsydiarności (pomocniczości). W chwili obecnej, zgodnie z programowaniem przewidzianym do 2020 r. (w tym Program Europa dla Obywateli), duża waga przykładana jest do działań służących pobudzeniu inicjatyw obywatelskich. Szczególnie istotną kwestią jest podjęcie wysiłków w celu zaangażowania obywateli Unii w proces decyzyjny, zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym. Z tego punktu widzenia współpraca pomiędzy organami władzy centralnej i lokalnej, a organizacjami pozarządowymi jest wymogiem koniecznym.

Ogólne ramy współpracy z organizacjami pozarządowymi w powiecie hajnowskim określa uchwała z dnia 30 października 2014 r. (Uchwała Nr XXXVI/252/14 Rady Powiatu Hajnowskiego w sprawie przyjęcia "Programu współpracy Powiatu Hajnowskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust.3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w 2015 roku").

W gminie Hajnówka opracowywany jest Roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi na rok 2016. 28 sierpnia 2015 r. zarządzone zostały konsultacje społeczne (Zarządzenie Nr 73/15 Wójta Gminy Hajnówka), których przeprowadzenie zaplanowano w terminie od 1 września 2015 r. do 14 września 2015 r. Projekt Roczno programu współpracy przewiduje realizację następujących celów szczegółowych:

- zapewnienie efektywnego wykonywania zadań publicznych gminy Hajnówka wynikających z przepisów prawa poprzez włączenie w ich realizację organizacji pozarządowych,
- stworzenie warunków do zwiększenia aktywności społecznej,
- efektywne wykorzystanie społecznej aktywności w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców gminy,
- umacnianie w świadomości społecznej poczucia odpowiedzialności za swoje otoczenie, wspólnotę lokalną oraz jej tradycje,
- poprawa jakości życia, poprzez pełniejsze zaspokajanie potrzeb społecznych,
- wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych.

Przedmiotem współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi jest realizacja zadań publicznych wymienionych w art. 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010r. Nr 234 poz. 1536; z 2011r. Nr 112 poz. 654). Przyjęto, że zadania priorytetowe w 2016 r. będą dotyczyły:

- kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w tym w szczególności w zakresie organizacji imprez kulturalnych o charakterze gminnym mających istotne znaczenie dla kultury gminy (np. promocja gminy),
- pomocy społecznej, w tym w szczególności pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywaniu szans tych rodzin i osób.

Współpraca gminy z podmiotami Roczno programu oparta będzie na zasadach: pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i

jawności. Może ona przybierać formy finansowe i pozafinansowe. Współpraca finansowa polegała będzie na zlecaniu przez gminę podmiotom Rocznego programu realizacji zadań w formie ich wspierania, wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji i po przeprowadzeniu otwartych konkursów ofert. Współpraca pozafinansowa odbywała się będzie przede wszystkim w zakresie organizacyjnym oraz informacyjnym m.in. poprzez prowadzenie i aktualizację serwisu informacyjnego na stronach internetowych gminy Hajnówka (www.gmina-hajnowka.pl).

Finansowanie zadań publicznych zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym odbywało się będzie w ramach budżetu gminy na rok 2016. Planowana kwota na rok 2016 wynosi 3000 PLN. Po upływie terminu realizacji Rocznego programu zostanie on poddany ocenie na sesji rady gminy, poprzez przedstawienie sprawozdania z jego realizacji. Monitorowanie realizacji zadań programu będzie należało do kompetencji sekretarza gminy.

Tabela 8 Stowarzyszenia i fundacje działające na terenie gminy Hajnówka

Lp.	NGO	CELE I OBSZARY DZIAŁAŃ
1	Stowarzyszenie Miłośników Gminy Hajnówka 17-200 Orzeszkowo Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Rok powstania: 2010 Rejestry: KRS: 0000349669 REGON: 200341634 NIP: 603-00-64-999 Organizacja nie prowadzi działalności gospodarczej	1. Ochrona środowiska, 2. Działalność kulturalna, 3. Wzmacnianie więzi miejscowej ludności z małą ojczyzną, pielęgnowanie jej tradycji, 4. Działalność profilaktyczna związana z patologiami społecznymi, 5. Poszerzanie grona miłośników i sympatyków regionu, 6. Upowszechnianie wiedzy o historii gminy Hajnówka, 7. Poprawa walorów estetycznych i krajobrazowych regionu oraz jego promocja, 8. Przeciwdziałanie bezrobociu, 9. Działalność na rzecz utrzymania w należyтым stanie technicznym oraz dbałość o walory estetyczne mienia znajdującego się na terenie gminy Hajnówka, 10. Działalność wspomagająca wychowanie i rozwój psychofizyczny dzieci i młodzieży, 11. Działalność na rzecz ochrony zdrowia mieszkańców, 12. Działalność na rzecz tworzenia i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, 13. Działalność wydawnicza, 14. Popularyzowanie wiedzy z dziedziny technologii

		<p>informacyjnych wśród społeczeństwa,</p> <p>15. Promocja i popieranie wykorzystywania nowoczesnych usług dostępnych w internecie,</p> <p>16. Wzbogacanie zasobów sieci internet,</p> <p>17. Tworzenie płaszczyzny wymiany informacji, wiedzy i doświadczeń pomiędzy osobami i instytucjami zainteresowanymi,</p> <p>18. Działania na rzecz propagowania dostępu do sieci internet.</p>
2	<p>Stowarzyszenie "Krok do Przodu"</p> <p>Stare Berezowo 42</p> <p>17-200 Stare Berezowo</p> <p>Polska</p> <p>gmina: Hajnówka</p> <p>powiat: hajnowski</p> <p>województwo: podlaskie</p> <p>Tel.: 506 769 680</p> <p>E-mail: owlasiuk@xl.wp.pl</p> <p>Rok powstania: 2004</p> <p>Rejestry:</p> <p>KRS: 0000212823</p> <p>REGON: 052243067</p> <p>NIP: 603-00-07-978</p> <p>Organizacja nie prowadzi działalności gospodarczej</p>	<p>Stowarzyszenie realizuje cele naukowe, naukowo-techniczne, oświatowe, oświatowo-wychowawcze, kulturalne, wspierania inicjatyw społecznych w zakresie produkcji i promocji lokalnych i regionalnych produktów oraz zwalczania bezrobocia, rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, rozwoju samorządności lokalnej, a w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pobudzania aktywności społeczno-gospodarczej społeczności lokalnej, w tym wspieranie inicjatyw społecznych, gospodarczych, kulturalnych, naukowych, ekologicznych, turystyki i innych służących rozwojowi obszarów wiejskich, 2. Działania na rzecz swobodnego dostępu do informacji, pomoc swoim członkom w organizowaniu i prowadzeniu usług turystycznych oraz tworzeniu miejsc pracy i dodatkowego źródła dochodu poprzez wspieranie rękodziela ludowego i przedsiębiorczości niezbędnej dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na terenach wiejskich, 3. Wspieranie procesów restrukturyzacyjnych i modernizacyjnych rolnictwa, dobroczynności i działań humanitarnych, 4. Wspieranie z innymi organizacjami na rzecz ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego, 5. Integrowania i wspierania działań na rzecz rozwoju infrastruktury intelektualnej i technicznej, 6. Inicjowania kontraktów gospodarczych i społecznych z partnerami krajowymi i zagranicznymi, 7. Promocji produktów lokalnych i regionalnych, 8. Wspieranie przedsięwzięć gospodarczych i

		<p>organizacyjnych ograniczających bezrobocie, w szczególności służących rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw,</p> <p>9. Współpracy z organizacjami, instytucjami i podmiotami gospodarczymi w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy,</p> <p>10. Popieranie wszechstronnego rozwoju terenów wiejskich w szczególności popieranie wszelkich działań proekologicznych związanych z ochroną środowiska naturalnego.</p>
3	<p>Stowarzyszenie "Krynica" Lipiny 46a 17-200 Lipiny Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Tel.: 730 145 131 E-mail: stowarzyszenie.krynica@gmail.com Rok powstania: 2013 Rejestry: KRS: 0000460858 REGON: 200781110 NIP: 6030075098</p>	<p>Misją stowarzyszenia jest zachowanie ginącej kultury i tradycji przodków.</p> <p>Celem działań stowarzyszenia jest podniesienie świadomości własnej kultury i niepowtarzalności, oraz integracja i wzajemna pomoc. Krynica jest organizacją która reprezentuje interesy mieszkańców powiatu hajnowskiego którzy chcą zachować tradycję, kulturę i przyrodę, z uwzględnieniem wielokulturowości regionu (kultura białoruska, ukraińska , romska , żydowska , tatarska i polska).</p> <p>Przed ustanowieniem Stowarzyszenie funkcjonowało jako grupa nieformalna, https://www.facebook.com/StowarzyszenieKrynica, związana z sołectwem Lipiny. Bazę infrastrukturalną działań podejmowanych przez Stowarzyszenie stanowi obiekt świetlicy wiejskiej w Lipinach gruntownie odnowiony w ramach operacji "Remont budynku świetlicy wiejskiej w Lipinach wraz z zagospodarowaniem nieruchomości na cele rekreacyjno - sportowe" zrealizowanej przez gminę Hajnówka w 2013 r. dzięki środkom PROW 2007-2013 (Oś. 3). Można zatem zaryzykować stwierdzenie, iż zawiązanie się stowarzyszenia jest wartością dodaną związaną z realizacją ww. projektu. Stowarzyszenie realizuje szereg działań i przedsięwzięć koncentrujących się wokół integracji społecznej (obchody dnia dziecka w Lipinach, festyn Bulwa Fest) i dziedzictwa kulturowo - przyrodniczego regionu Puszczy Białowieskiej. Dotychczas realizowane przez SK projekty: "Wieś Lipiny - bawmy się i pracujmy razem" - lipiec - październik 2013, "Gotowanie zdrowego jedzenia łączy pokolenia" - czerwiec - październik 2014. Oba projekty zostały sfinansowane w dużej</p>

		części dzięki dofinansowaniu w ramach Programu Działaj Lokalnie Polsko Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowanego przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce i Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska.
4	<p>Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Puszcza Białowieska"</p> <p>Zina 1 17-200 Hajnówka Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Adres do korespondencji: Lokalna Grupa Działania "Puszcza Białowieska" Parkowa 3, 17-200 Hajnówka Tel.: 85 682 50 26 Faks: 85 682 50 26 E-mail: biuro@lgd-puszcza-bialowieska.pl Strona: www.lgd-puszcza-bialowieska.pl Rok powstania: 2006 Rejestry: KRS: 0000253905 REGON: 200080369 NIP: 603-00-28-845</p>	<p>Misją stowarzyszenia jest przeciwdziałanie bezrobociu oraz rozwój gospodarczy. Aktywność Stowarzyszenia dotyczy w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Działalności wspomagająca rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości, 2. Działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym 3. Promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy, 4. Kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (animacja społeczno-kulturalna, edukacja kulturalna), 5. Działalności międzynarodowa, wspólnoty lokalne, aktywność społeczna, 6. Działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych, 7. Wspierania organizacji pozarządowych (zakładanie fundacji, stowarzyszeń, - księgowość zarządzanie finansami, pomoc w pisaniu projektów, konsultowanie wniosków, dostarczanie informacji o źródłach finansowania, poradnictwo telefoniczne, poradnictwo mailowe, poradnictwo w czasie wizyt, spotkań, informacje w internecie, prowadzenie serwisu dla organizacji, wydawnictwo, publikacje, szkolenia, warsztaty, konferencje, 8. Wsparcia finansowego (pożyczki, sprawy formalne związane z działalnością organizacji 9. Zrzeszania organizacji pozarządowych, rzecznictwo interesów, 10. Podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości, rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej,

		<p>11. Działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego,</p> <p>12. Wspierania i upowszechniania kultury fizycznej i sportu,</p> <p>13. - Turystyki i krajoznawstwa</p> <p>14. Rozwoju obszarów wiejskich</p> <p>15. Stowarzyszenia samorządów, osób fizycznych, przedsiębiorców i NGO działających w obszarze powiatu hajnowskiego (z wyłączeniem obszarów miejskich) oraz 2 gmin powiatu bielskiego. Gmina Hajnówka jest członkiem - założycielem stowarzyszenia.</p> <p>W latach 2009-2015 stowarzyszenie w ramach osi 4 Leader PROW 2007-2014 uczestniczyło w wdrażaniu funduszy europejskich pośrednicząc w przyznawaniu dofinansowania w ramach działania 413 "Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju" (zarówno tzw. "małe projekty" jak i "Odnowa i rozwój wsi"). Gmina Hajnówka i Gminny Ośrodek Kultury (obecnie Gminne Centrum Kultury) dzięki pozyskanemu z ramienia LGD dofinansowaniu łącznie zrealizowała 8 projektów. Gmina Hajnówka w drodze uchwały wyraziła wolę członkostwa w LGD do roku 2020.</p>
5	<p>Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszczę Białowieską</p> <p>Parkowa 3 17-200 Hajnówka Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Tel.: 85 682 23 80 Faks: 85 682 50 81 E-mail: biuro@euroregion-pb.pl Strona: www.euroregion-pb.pl Rok powstania: 1996 Rejestry:</p>	<p>Misją Stowarzyszenia jest wspieranie idei samorządności i reprezentowanie interesów stowarzyszonych samorządów.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzone działania: 2. Organizowanie spotkań problemowych członków Stowarzyszenia. 3. Prowadzenie działalności szkoleniowej i promocyjnej służącej ochronie środowiska naturalnego, współpracy międzynarodowej i aktywizacji zawodowej mieszkańców regionu. 4. Zarządzanie środkami na współpracę transgraniczną w regionie w ramach programów Phare 2002 i 2003, Programu Interreg IIIA. Działalność grantodawcza w ramach Ośrodka Działaj Lokalnie w Programie Działaj Lokalnie PAFW. 5. Wspieranie organizacji poprzez mikrodotacje w PO FIO. <p>Stowarzyszenie zrealizowało projekt w ramach Schematu I</p>

	<p>KRS: 0000057341 REGON: 050451821 NIP: 543-12-53-145</p> <p>Przynależność do związków, porozumień, sieci:</p> <p>Należy do: Euroregion Puszcza Białowieska</p>	<p>Leadera+ oraz Projekty EFS ukierunkowane na aktywizację i integrację mieszkańców regionu.</p> <p>Obszary działań Stowarzyszenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka, swobód obywatelskich oraz działań wspomagających rozwój demokracji; – Przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy; – Działalność wspomagająca rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości; – Ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego; – Działalność na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społecznościami; – Działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; – Promocja i organizacja wolontariatu; – Wspieranie organizacji pozarządowych (zakładanie fundacji, stowarzyszenia, pomoc w pisaniu projektów, konsultowanie wniosków, dostarczanie informacji o źródłach finansowania, wsparcie finansowe, w tym pożyczki, aktywizacja lokalna, poradnictwo telefoniczne, poradnictwo mailowe, poradnictwo w czasie wizyt, spotkań, szkolenia, warsztaty, konferencje); – Podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości, rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; <p>Gmina Hajnówka jest członkiem założycielem Stowarzyszenia. Zostało ono powołane w celu zacieśniania współpracy transgranicznej z jednostkami organizacyjnymi administracji publicznej Republiki Białorusi. Stowarzyszenie animuje nawiązywanie i kultywowanie kontaktów międzynarodowych. Obecnie pełni rolę lidera dla transgranicznego projektu "Wspólnie chronimy Puszcę Białowieską" w którym GH również bierze udział. Projekt realizowany jest w ramach Programu Współpracy Transgranicznej PL-By-Ua 2007-2013. Ponadto Stowarzyszenie uczestniczy w wdrażaniu Programu Działaj Lokalnie (jako Ośrodek Działaj Lokalnie) pośrednicząc</p>
--	---	---

		w udzielaniu grantów na oddolne inicjatywy mieszkańców. W ubiegłych latach Stowarzyszenie brało operatorem Funduszu Inicjatyw Obywatelskich dla Województwa Podlaskiego.
6	Fundacja Podlasze Zwodzieckie 17 17-200 Nowosady Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Rok powstania: 2015 Rejestry: KRS: 0000550355 REGON: 361110631 NIP: 603-00-75-750 Ekonomia społeczna Organizacja prowadzi działalność gospodarczą / wpisana jest do rejestru przedsiębiorców	W 2015 r. Fundacja pozyskała dofinansowanie na rzecz realizacji projektu "Czarounaja placouka - magiczny plac zabaw" polegającego na utworzeniu placu zabaw w Nowosadach. Jakkolwiek bardzo młoda organizacja deklaruje poruszanie się w obszarze tradycji i wielokulturowości Podlasia.
7	Stowarzyszenie "Santa" Obrona Puszczy Białowieskiej Zwodzieckie 8 17-200 Nowosady Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Strona: www.santaopb.pl Rok powstania: 2011 Rejestry: KRS: 0000386411 REGON: 200445078 NIP: 603-00-74-271 Status OPP od: 2014 r.	<p>Obszary działań Stowarzyszenia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Działanie na rzecz ekologii i ochrony dóbr dziedzictwa przyrodniczego w obrębie Puszczy Białowieskiej; 2. Działanie na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa regionu Puszczy Białowieskiej, 3. Propagowanie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji regionu Puszczy Białowieskiej; Krzewienie wiedzy etnograficznej dotyczącej regionu Puszczy Białowieskiej. <p>Stowarzyszenie zrzeszające osoby reprezentujące szerokie spektrum środowisk, którym przyświeca troska o dobrostan zasobów Puszczy Białowieskiej. W swej dotychczasowej działalności dało się poznać jako obrońca interesów lokalnego przemysłu drzewnego jasno zajmując stanowisko za gospodarczym wykorzystaniem lasów stanowiących kompleks leśny Puszczy Białowieskiej, co stawia Stowarzyszenie w wyraźnej opozycji względem realizowanej przez władze centralne polityki ochrony zasobów przyrodniczych. W ocenie</p>

		<p>władz organizacji prowadzona obecnie gospodarka leśna, a używając języka liderów, raczej jej brak prowadzi do marnotrawstwa zasobów, które od dziesięcioleci warunkowały rozwój regionu (Hajnówka jako centrum przemysłu drzewnego zatrudniającego setki osób). Z racji na fakt, iż tereny Gminy Hajnówka w ponad 50 % pokrywają tereny leśne zarządzane przez Lasy Państwowe siłą rzeczy działalność stowarzyszenia pokrywa się z interesami jst. Dotychczasowe formy działania stowarzyszenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> – organizacja spotkań orientacyjnych dla mieszkańców, – organizacja blokady na drodze wojewódzkiej nr 685 na trasie Hajnówka - Białowieża, – reprezentowanie interesów stowarzyszenia podczas meetingów organizowanych przez inne organizacje, – wydawanie materiałów informacyjnych.
8	<p>Stowarzyszenie Ochotnicza Straż Pożarna w Mochnatym Mochmate 58 17-200 Mochnate Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Tel.: 85 686 88 37 Rok powstania: 2001 Rejestry: KRS: 0000059021 REGON: 052027955 NIP: 543-20-43-160</p>	<p>Misja Stowarzyszenia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną, organami samorządowymi i innymi podmiotami; 2. Udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska oraz innych klęsk i zdarzeń; 3. Informowanie ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych oraz sposobach ochrony przed nimi; 4. Rozwijanie wśród członków ochotniczej straży pożarnej kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej i rozrywkowej; 5. Wykonywanie innych zadań wynikających z przepisów o ochronie przeciwpożarowej; 6. Działania na rzecz ochrony środowiska. <p>Obszary działań:</p> <p>Przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca: pomoc ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą;</p> <p>Bezpieczeństwo publiczne: ratownictwo i ochrona ludności, ochrona pożarowa, działania kulturalno – oświatowe</p> <p>Strażacy z OSP są również członkami zespołu "Żawaranki" -</p>

		<p>amatorskiego zespołu wykonującego pieśni z pogranicza polsko - białorusko - ukraińskiego. Strażacy, przy okazji rocznic powołania OSP w Mochnatem organizują zawody strażackie połączone z pozoracją akcji ratunkowej, występy ludowe z występami zaproszonych zespołów. W 2013 r. w współpracy z Zespołem Mażorettek i Orkiestry działającym przy Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce zorganizowali paradę, która uroczystie przemaszerowała przez Mochnate. W 2015r. OSP zrealizowało mikroprojekt objęty dofinansowaniem w ramach Programu Działaj Lokalnie IX: Jak nas widzą tak nas piszą – Strażacy w Mochnatem nie tylko gaszą. Obok zawodów strażackich OSP przeprowadziło konkurs na najpiękniej urządzony przydomowy ogródek.</p>
9	<p>Fundacja na rzecz budowy otwartego społeczeństwa "ONI - TO MY" Piłsudskiego 22 lok. 11 17-200 Hajnówka Polska gmina: Hajnówka powiat: hajnowski województwo: podlaskie Tel.: 503 009 761 E-mail: onitomy@wp.pl Rok powstania: 2013 Rejestry: KRS: 0000481028 REGON: 200813530 NIP: 603-00-75-193 Przynależność do związków, porozumień, sieci Należy do: Podlaska Sieć Pozarządowa</p>	<p>Cele Fundacji:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wspieranie społecznej aktywności obywateli, w tym między innymi takich grup społecznych, jak osoby niepełnosprawne, seniorzy, bezdomni, bezrobotni, dzieci, młodzież, kobiety oraz inne grupy społeczne wymagające wsparcia; 2. Udzielanie pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz członkom ich rodzin; 3. Rozwijanie i umacnianie postaw nastawionych na aktywne współdziałanie w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego; 4. Wspieranie, podejmowanie, realizacja i promocja różnorodnych działań edukacyjnych, integracyjnych i terapeutycznych na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym; 5. Wspieranie i promocja działań i inicjatyw społecznych na rzecz budowy otwartego społeczeństwa; 6. Wspieranie i promocja działań i inicjatyw przedstawicieli mniejszości narodowych; 7. Sprzyjanie zwiększeniu aktywności, samodzielności i integracji społecznej oraz zawodowej; 8. Współpraca z innymi organizacjami pozarządowymi, instytucjami i placówkami o podobnych celach działania w kraju i za granicą; 9. Podejmowanie działań na rzecz integracji europejskiej,

		<p>w tym rozwijania kontaktów i współpracy międzynarodowej na rzecz budowy otwartego społeczeństwa;</p> <p>W 2015 r. fundacja działająca dotychczas na terenie miasta rozpoczęła działalność na terenie Gminy Hajnówka. Obecnie w ramach projektu "Małe i duże Api podróże" prowadzi warsztaty dla dzieci i młodzieży w Nowosadach. Ponadto organizuje Pchle targi (również przy świetlicy w Nowosadach) oraz spotkania z ciekawymi osobistościami (Mochnate, Chytra, Nowokornino) - o. Gabrielem ze Skitu w Odrynkach.</p>
10	<p>Spoleczno-Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym "Edukator"</p> <p>Wojska Polskiego 29a 18-400 Łomża Polska gmina: Łomża powiat: Łomża województwo: podlaskie Tel.: 86 215 04 63 Faks: 86 215 04 63 E-mail: biuro@sosedukator.pl Strona: www.sosedukator.pl Rok powstania: 1999 Rejestry: KRS: 0000048046 REGON: 450696591 NIP: 718-17-29-859 Status OPP od: 2004 r. Jednostki podległe: 4 oddziały zamiejscowe, 43 koła terenowe Należy do: Federacja Inicjatyw Oświatowych. Ogólnopolskie Forum na Rzecz Ofiar Przestępstw.</p>	<p>Celem Stowarzyszenia jest działalność na rzecz grup wyodrębnionych ze względu na szczególne potrzeby edukacyjne, szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną w tym pomoc i opieka prawna, medyczo - rehabilitacyjna.</p> <p>Szczególne troską Stowarzyszenie otacza n/w grupy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ofiary wypadków komunikacyjnych a w szczególności dzieci, - ofiary wypadków losowych, - osoby niepełnosprawne - osoby nieaktywne zawodowo , zagrożone wykluczeniem społecznym i marginalizacją, - ofiary przemocy ze strony przestępstw kryminalnych. <p>Realizowane działania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Działania edukacyjne na różnych szczeblach kształcenia na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze środowisk marginalizowanych ze szczególnym uwzględnieniem środowisk wiejskich; 2. Organizowanie różnych form wypoczynku dzieci i młodzieży; 3. Działania na rzecz dzieci i młodzieży ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi; 4. Działania na rzecz osób niepełnosprawnych w celu zwiększenia ich aktywności, wyrównywania szans oraz integracji społecznej i zawodowej; 5. Działania na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; 6. Działania wspomagające rozwój wspólnot i

	<p>Partnerstwo z Fundacją Komeńskiego. "PREMED" Wzmocnienie Partnerstwa na Rzecz Rozwoju i Edukacji Małych Dzieci.</p>	<p>społeczności lokalnych;</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Działania na rzecz upowszechniania praw człowieka i swobód obywatelskich; 8. Działania na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn; 9. Działania na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 w zakresie określonymi w art. 4 ust. 1, pkt. 1-32 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie; 10. Działania na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami. <p>Sposoby działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ratowanie małych szkół wiejskich, likwidowanych ze względów ekonomicznych; – realizacja obowiązków organu prowadzącego w odniesieniu do uratowanych szkół wiejskich /publicznych i niepublicznych/ na Podlasiu, Mazowszu, Warmii i Mazurach, Lubelszczyźnie oraz w woj. opolskim; – organizacja i prowadzenie innych form wychowania przedszkolnego na terenach wiejskich; – prowadzenie dwóch niepublicznych, integracyjnych przedszkoli w Łomży, utworzonych w miejsce placówek zlikwidowanych przez miasto w 2003 roku ze względów ekonomicznych;/ status przedszkoli integracyjnych placówki posiadają od 2005 roku/ – prowadzenie Ośrodka Wsparcia i Rehabilitacji Dzieci Niepełnosprawnych w wieku przedszkolnym, oraz Ośrodka Rewalidacyjno Wychowawczego; – prowadzenie ośrodka wsparcia dla rodzin wychowujących dzieci niepełnosprawne; – realizacja projektów międzynarodowych z zakresu budowania społeczeństwa obywatelskiego; – promowanie alternatywnych form edukacji przedszkolnej w kraju i za granicą; – bezpłatne poradnictwo prawne i psychologiczne dla osób pokrzywdzonych przestępstwami. <p>Obszary działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Przewycięzanie trudnych sytuacji życiowych,
--	--	---

		<p>działalność wspierająca: Pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans; Działalność na rzecz osób niepełnosprawnych</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ochrona zdrowia: Ochrona i promocja zdrowia – Ochrona praw: Upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka, swobód obywatelskich oraz działań wspomagających rozwój demokracji; – Przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy: Działalność wspomagająca rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości; Promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy; Szkolenia, podnoszenie kwalifikacji; – Nauka, kultura, ekologia: Nauka, szkolnictwo wyższe, edukacja, oświata i wychowanie; Działalność międzynarodowa, wspólnoty lokalne, aktywność społeczna; Działalność na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami; – Działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych: Promocja i organizacja wolontariatu; – Sport, turystyka, wypoczynek: Wypoczynek dzieci i młodzieży (Stowarzyszenie jest podmiotem prowadzącym Niepubliczną Szkołę Podstawową w Orzeszkowie (była szkołę publiczną).
--	--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Hajnówka oraz ze strony internetowej, <http://bazy.ngo.pl>.

Na terenie gminy Hajnówka funkcjonują również grupy nieformalne. Poniżej wskazane są grupy wykazujące aktywną inicjatywę społeczną.

- **Koło Gospodyń Wiejskich w Dubinach** - w skład koła wchodzi około 20 pań. Koło zostało reaktywowane w 2012 r. Zrzesza Panie z sołectwa Dubiny i okolic. Począwszy od 2012 r. realizuje projekty adresujące zarówno potrzebę integracji lokalnej społeczności jak i praktyczne podejście do zasobów kulturowych obszaru sołectwa (warsztaty tkactwa na krosnach, wyszywania, zielarstwa). W 2013 roku Koło

przeprowadziło projekt "Krosna rzecz prosta" (nauka tkania na drewnianych krosnach dwuosnowowych) w ramach programu Działaj Lokalnie. W 2014 roku zrealizowało projekt "Jesienne spotkania z tradycją i smakiem" w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich polegający na wzmocnieniu międzypokoleniowego transferu wiedzy z zakresu praktyk wędliniarskich regionu. Koło posiada swój profil na portalu społecznościowym Facebook.

- **Koło Gospodyń Wiejskich w Starym Berezowie** - W 2014 r. realizowało projekt "Warsztaty tradycyjnego wypieku pieczywa w Starym Berezowie" koncentrujące się wokół praktycznego zastosowania pieca kaflowego właśnie do wypieku pieczywa przygotowanego wg tradycyjnych receptur. W ramach projektu miała miejsce inwentaryzacja pieców kaflowych w sołectwie oraz stworzono zaczątek Kroniki Starego Berezowa w Fotografii (2 wielkoformatowe plakaty ze starymi zdjęciami w antyramach). Koło posiada swój profil na portalu społecznościowym Facebook.

- **KGW w Orzeszkowie** - nowozawiazane. Orzeszkowo jest w specyficznej sytuacji, gdyż stan techniczny świetlicy wiejskiej uniemożliwia korzystanie z niej. Rolę świetlicy tymczasowo przejął obiekt szkoły podstawowej prowadzonej przez Stowarzyszenie "Edukator". W 2015 zrealizowało projekt "Zadbajmy o zdrowie". Projekt objęty jest dofinansowaniem w ramach Programu Działaj Lokalnie IX.

- **Koło Gospodyń i Gospodarzy Wiejskich w Borysówce** - nowozawiazana w 2015 r. grupa nieformalna zrzeszająca mieszkańców sołectwa Borysówka i osoby związane z sołectwem. Pod przewodnictwem radnej Heleny Stefaniuk grupa pozyskała grant na realizację projektu "Wiem jak robić dżem - rodzinne warsztaty powidlarskie w Borysówce" w ramach DL IX. Projekt polega na drobnych pracach remontowych w samej świetlicy (odnowienie sufitu), przeprowadzeniu warsztatów powidlarskich (nawiązanie do tradycji powidlarskich regionu), założeniu "motylego azylu" (czyli zaadaptowanie starych, metalowych drabinek gimnastycznych na kwietnik przyciągający owady zapylające).

Grupy nieformalne chętnie korzystają z grantów w ramach Programu Działaj Lokalnie, którego operatorem w wymiarze lokalnym jest Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska. Sprzyja temu przystępna forma procesu aplikacyjnego i elastyczne warunki realizacji. Nie bez znaczenia jest przychylność pracowników Euroregionu i życzliwość w kontaktach z beneficjentami.

Uczestnictwo w wyborach

Wpływ społeczeństwa na rozwój polityki jest wartością podnoszoną do rangi priorytetów zarówno na poziomie wytycznych krajowych jak i unijnych programów ukierunkowanych na aktywizację obywateli. Jednym z pozytywnych przejawów aktywności obywatelskiej jest stopień partycypacji w wyborach. Z punktu widzenia funkcjonowania i ewolucji gminy pierwszorzędą rolę odgrywają wybory samorządowe.

W przeprowadzonych 21 listopada 2010 r. wyborach samorządowych (I tura) frekwencja wyborcza w skali kraju wyniosła 47,32%. II tura (ponowne głosowanie w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast) odbyła się 5 i 19 grudnia 2010 r.

Biorąc pod uwagę ten punkt odniesienia, jak również ogólną frekwencję wyborczą w I turze, na terenie województwa podlaskiego oraz powiatu hajnowskiego, należy pozytywnie ocenić zaangażowanie mieszkańców gminy Hajnówka w proces wyboru władz lokalnych. Frekwencja uzyskana w gminie Hajnówka oraz wynik głosowania pozwoliły na rozstrzygnięcie wyborów samorządowych już w I turze. Zgodnie z danymi Państwowej Komisji Wyborczej frekwencja przewyższyła wynik uzyskany na poziomie województwa o 11,49 %, a na poziomie powiatu o 5,49%. Poniżej przedstawione zostało zestawienie szczegółowych danych dotyczących wyborów samorządowych, w ujęciu regionalnym (*Tabela 9*).

Tabela 9 Wybory samorządowe przeprowadzone 21 listopada 2010 r.

FREKWENCJA W WOJEWÓDZTWACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
podlaskie	962 214	461 143	877	877	47,93%
PODLASKIE - FREKWENCJA W POWIATACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
hajnowski	40 738	21 972	45	45	53,93%
HAJNOWSKI - FREKWENCJA W GMINACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja

Hajnówka	3 561	2 116	6	6	59,42%
----------	-------	-------	---	---	--------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z oficjalnej strony internetowej Państwowej Komisji Wyborczej, <http://pkw.gov.pl/>.

Kolejne wybory samorządowe odbyły się 16 listopada 2014 r.(I tura) oraz 30 listopada 2014 r. (II tura). Zgodnie z Obwieszczeniem Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 23 listopada 2014 r. o zbiorczych wynikach wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast na obszarze kraju ogólna frekwencja wyborcza wyniosła w I turze 47,4%. II tura wyborów wykazała niższy wskaźnik frekwencji osiągając wynik 39,97 % (Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 1 grudnia 2014 r. uzupełniające obwieszczenie z dnia 23 listopada 2014 r. o zbiorczych wynikach wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast na obszarze kraju). W tych wyborach samorządowych również w gminie Hajnówka konieczne było przeprowadzenie II tury. Stopień uczestnictwa w wyborach lokalnych także tym razem wykazał duże zaangażowanie obywateli w proces wyboru władz lokalnych. Było to szczególnie widoczne w przypadku I tury wyborów. Zgodnie z danymi Państwowej Komisji Wyborczej frekwencja przewyższyła wynik uzyskany na poziomie województwa o 10,65 %, a na poziomie powiatu o 7,74 %.

Poniżej przedstawione zostało zestawienie szczegółowych danych dotyczących wyborów samorządowych I (**Tabela 10**) i II tury (**Tabela 11**), w ujęciu regionalnym zgodnie ze stanem podawanym przez Państwową Komisję Wyborczą na godz. 17.30.

Tabela 10 Wybory samorządowe przeprowadzone 16 listopada 2014 r. (I tura)

FREKWENCJA W WOJEWÓDZTWACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
podlaskie	956 768	395 608	911	911	41.35
PODLASKIE - FREKWENCJA W POWIATACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
hajnowski	38 845	17 194	43	43	44.26
HAJNOWSKI - FREKWENCJA W GMINACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
Hajnówka	3 496	1 818	7	7	52.00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z oficjalnej strony internetowej Państwowej Komisji Wyborczej, <http://pkw.gov.pl/>.

Tabela 11 Wybory samorządowe przeprowadzone 30 listopada 2014 r. (II tura).

FREKWENCJA W WOJEWÓDZTWACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
podlaskie	611 370	209 545	537	537	34.27
PODLASKIE - FREKWENCJA W POWIATACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
hajnowski	9 734	4 068	14	14	41.79
HAJNOWSKI - FREKWENCJA W GMINACH					
Nazwa	Liczba wyborców	Liczba kart oddanych	Liczba obwodów głosowania	Liczba obwodów głosowania z których spłynęły dane	Frekwencja
Hajnówka	3 506	1 395	7	7	39.79

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z oficjalnej strony internetowej Państwowej Komisji Wyborczej, <http://pkw.gov.pl/>.

Służba zdrowia

W zakresie ochrony zdrowia mieszkańcy gminy Hajnówka korzystają z infrastruktury i usług oferowanych na poziomie ponadlokalnych, zlokalizowanych przede wszystkim w mieście Hajnówka.

System służby zdrowia funkcjonuje przede wszystkim w oparciu o działalność będącego wielospecjalistycznym szpitalem powiatowym Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Hajnówce. Podstawową infrastrukturę służby zdrowia na poziomie powiatu stanowią przychodnie rejonowe, gminne i wiejskie ośrodki zdrowia oraz dodatkowo w oparciu o działające na terenie miasta Hajnówka, gminy Czyże i miasta Kleszczele niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej.

Zakład Opieki Zdrowotnej w Hajnówce prowadzi Ośrodek Zdrowia w Nowoberezowie, (Nowoberezowo 82, 17-200 Hajnówka). Budynek Ośrodka Zdrowia stanowi własność gminy Hajnówka, dzierżawioną przez ZOZ Hajnówka. Opiekę konserwatorską nad obiektem zapewnia gmina, która ponosi również koszty ogrzewania

obiektu (ogrzewanie gazowe - zaopatrzenie w paliwo). Usługi medyczne oferowane przez Ośrodek Zdrowia są udostępnione również mieszkańcom innych gmin.

Mieszkańcy gminy Hajnówka w większości ocenili dostęp do placówek ochrony zdrowia jako zadowalający. W badaniu zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **5.1 Jak oceniasz dostępność do usług ochrony zdrowia w gminie (podstawowa opieka medyczna, apteki, stomatolog)?** Rozkład uzyskanych odpowiedzi zaprezentowany jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 12 Ocena dostępności do usług ochrony zdrowia w gminie (podstawowa opieka medyczna, apteki, stomatolog)

5.1 Jak oceniasz dostępność do usług ochrony zdrowia w gminie (podstawowa opieka medyczna, apteki, stomatolog)?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	23	21,90
2	14	13,33
3	30	28,57
4	25	23,81
5	9	8,57
Brak odpowiedzi	4	3,81
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Opieka Społeczna

Podstawowe zadania z zakresu opieki społecznej realizowane są w gminie Hajnówka przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce. Gminna jednostka organizacyjna zajmuje się w szczególności:

- przyznawaniem i wypłacaniem przewidzianych ustawą świadczeń,
- pracą socjalną,
- prowadzeniem i rozwojem niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- analizą i oceną zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,

- realizacją zadań wynikających z rozpoznanych potrzeb społecznych,
- rozwijaniem nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

W ramach swojej działalności Ośrodek realizuje zadania z zakresu pomocy społecznej zlecone gminie oraz zadania własne gminy, określone w ustawie z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. Nr 64,poz.593). Od 1 maja 2004 r. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce realizuje nowe zadanie związane z wypłatą świadczeń rodzinnych na podstawie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. Nr 228, poz. 2255 z późn. zm.). Podstawą ubiegania się o świadczenie rodzinne jest złożenie wniosku wraz z wymaganymi dokumentami oraz spełnienie kryterium dochodowego.

Zgodnie z danymi GOPS liczba osób korzystających z pomocy społecznej, w okresie obejmującym lata 2010 – 2014 utrzymuje się na zbliżonym poziomie z niewielkim wskazaniem na tendencję spadkową (**Tabela 13**). Pomoc społeczna była udzielana w najszerszym zakresie, w roku 2010. Należy jednak wziąć pod uwagę, że całkowita liczba mieszkańców gminy, w wskazanym okresie czasu, uległa zmniejszeniu o 260 osób.

Tabela 13 Wartość wskaźnika deprywacji lokalnej

rok		2010	2011	2012	2013	2014	2015 prognoza
liczba osób w rodzinach, którym decyzją przyznano świadczenie	1	593	534	530	517	495	495
liczba mieszkańców	2	4 213	4 148	3 999	3 953	3 953	3 953
wartość wskaźnika liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1000 mieszkańców w 1 / w2 x 1000	3	140,75	128,74	132,53	130,79	125,22	125
Dynamika (%)	4	X	91	103	99	96	100

Źródło: Dane przekazane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce (GOPS.420.84.2015).

Tabela 14 Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie

WYSZCZEGÓLNIENIE		Lata poprzednie		Rok 2014
		Rok 2012	Rok 2013	
Liczba osób	1	455	441	431
W tym: osoby długotrwale korzystające	3	294	279	235
Wiek 0-17	4	158	155	152
Wiek produkcyjny *	5	287	278	272
Wiek poprodukcyjny **	6	10	8	7
Liczba rodzin	7	190	194	197
Liczba osób w rodzinach	8	Ż530	517	495

Źródło: Dane przekazane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce (GOPS.420.84.2015).

Tabela 15 Liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych, z uwzględnieniem poziomu wykształcenia dla obszaru gminy Hajnówka na koniec 2014 r.

wykształcenie	osoby niepełnosprawne, bezrobotne
wyższe	0
policealne, średnie i zawodowe	2
średnie ogólnokształcące	0
zasadnicze zawodowe	5
gimnazjalne i poniżej	4
Liczba łączna	11

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce, OA.025-09/2015.

W okresie obejmującym lata 2012 – 2014 pomoc społeczna udzielana była w gminie Hajnówka ze względu na ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, alkoholizm oraz potrzebę ochrony macierzyństwa. W wskazanym okresie liczba osób korzystających z pomocy społecznej, w większości przypadków, sukcesywnie wzrasta. Zgodnie z danymi przedstawionymi poniżej (*Tabela 17*), największymi problemami natury społecznej są: ubóstwo i bezrobocie. W podobny sposób skalę problemu oceniają mieszkańcy gminy Hajnówka, wśród których 28, 57 % badanych uznało biedę za poważny problem.

W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy pytanie **5.5 Jaka jest skala występowania w gminie biedy?** Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 16 Ocena skali występowania w gminie biedy

5.5 Jak jest skala występowania w gminie biedy?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	3	2,86
2	20	19,05
3	46	43,81
4	30	28,57
5	3	2,86
Brak odpowiedzi	3	2,86
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Tabela 17 Powody udzielenia pomocy i wsparcia

Wyszczególnienie	Rok 2012	Rok 2013	Rok 2014
UBÓSTWO			
Liczba rodzin	124	140	153
Liczba osób w rodzinach	343	364	371
BEZROBOCIE			
Liczba rodzin	63	86	85
Liczba osób w rodzinach	166	190	187
NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ			
Liczba rodzin	67	59	63
Liczba osób w rodzinach	167	130	133
BEZRADNOŚĆ W SPRAWACH OPIEKUNCZO - WYCHOWAWCZYCH			
Liczba rodzin	21	24	18
Liczba osób w rodzinach	107	103	74
ALKOHOLIZM			
Liczba rodzin	3	10	12
Liczba osób w rodzinach	9	19	29

POTRZEBA OCHRONY MACIERZYŃSTWA			
Liczba rodzin	27	30	28
W TYM: WIELODZIETNOŚĆ			
Liczba rodzin	15	18	20

Źródło: Dane przekazane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce (GOPS.420.84.2015).

Gmina Hajnówka współpracuje również z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Hajnówce. Wspólne działanie obejmuje możliwość skorzystania z porady prawnej przez osoby w wieku powyżej 60 lat zamieszkałe na terenie powiatu hajnowskiego. Porady udzielane są, bezpośrednio lub za pośrednictwem instrumentów telekomunikacyjnych, w jednostkach wymienionych poniżej:

- Biuro Porad Obywatelskich w Łomży – ul. Szosa Zambrowska 1/27, I piętro, p. 215, tel. 86 216 48 79,
- Punkt Poradnictwa Obywatelskiego w Zambrowie – Al. Wojska Polskiego 49 (Ośrodek Wsparcia Rodziny Caritas Diecezji Łomżyńskiej), tel. 86 475 08 87,
- Punkt Poradnictwa online w Hajnówce utworzonym w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie – ul. Piłsudskiego 10A.

W ramach wspierania inicjatyw pozarządowych gmina Hajnówka podjęła współpracę z Fundacją Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo, która była inicjatorem projektu „Profesjonalni niepełnosprawni” współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Działanie 7.4. Projekt był realizowany przez Fundację Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo w partnerstwie ze wspólnotą samorządową – Gmina Rutki i wspólnotą samorządową – Gmina Hajnówka, w okresie od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2014 r. Podjęta współpraca miała na celu zwiększenie aktywności zawodowej i społecznej oraz zdolności do zatrudnienia 20 osób niepełnosprawnych w wieku aktywności zawodowej, niezatrudnionych i zamieszkałych na terenie gmin wiejskich Rutki i Hajnówka. Projekt skierowany był do 20 osób niepełnosprawnych posiadających aktualne orzeczenie o niepełnosprawności (z zachowaną normą intelektualną), pozostających bez zatrudnienia (osoby bezrobotne i nieaktywne zawodowo), w wieku aktywności zawodowej i

zamieszkałych na terenie gminy wiejskiej Rutki lub gminy wiejskiej Hajnówka – średnio po 10 osób niepełnosprawnych na gminę. Działania w ramach Projektu obejmowały:

I. Doradztwo i poradnictwo w tym:

- Realizację Indywidualnego Planu Działania (3 h/osobę) oraz aktualizację Indywidualnego Planu Działania (3h/osobę),
- Poradnictwo zawodowe oraz psychologiczne i psychospołeczne: indywidualne konsultacje z psychologiem (6h/osobę) oraz doradcą zawodowym (6h/osobę).

II. Warsztaty grupowe:

- trening umiejętności społecznych (60h),
- warsztaty prawne z zakresu praw i obowiązków osób niepełnosprawnych (6h),
- warsztaty integracyjne u pracodawców z Podlasia (6h/osobę).

III. Szkolenia zawodowe grupowe i indywidualne (zewnętrznych):

- szkolenia z podstaw obsługi komputera i Internetu (60 h),
- indywidualne zewnętrzne szkolenia zawodowe (śr. 6 miesięcy i śr. 100 h szkolenia)
- trwające od 4 do 6 miesięcy płatne staże zawodowe u lokalnych pracodawców (podczas których przysługiwało uczestnikom stypendium stażowe).

Oświata

Struktura edukacyjna w gminie Hajnówka obejmuje placówki wychowania przedszkolnego, 2 szkoły podstawowe oraz Publiczne Gimnazjum. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w gminie funkcjonowała następująca liczba placówek wychowania przedszkolnego:

- w latach 2010/2011 – 3,
- w latach 2012/2013 – 3,
- w latach 2014/2015 – 4 (w tym jedno przedszkole).

W 2013 r. gmina Hajnówka zakończyła realizację projektu współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Celem projektów implementujących program był rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach (Priorytet IX) oraz zmniejszenie nierówności w stopniu upowszechniania edukacji przedszkolnej (Poddziałanie 9.1.1). W ramach projektu zrealizowanego przez gminę Hajnówka został utworzony Punkt Przedszkolny przy

Szkole Podstawowej w Dubinach - „Kraina Radosnych Maluchów (Uchwała Nr X/47/11 Rady Gminy Hajnówka z dnia 25 sierpnia 2011r. w sprawie utworzenia Punktu Przedszkolnego w Gminie Hajnówka - „Kraina Radosnych Maluchów (Dz.Urz. Woj. Podl. Nr 265, poz.3147z późn. zm.). Ogólny koszt wykonania projektu wyniósł 1 008 007, 36 zł, w tym wysokość dofinansowania wyniosła 885 352,37 zł a wkład własny gminy – 122 654,99 zł. Do szczegółowych zadań objętych projektem należało:

- podniesienie stopnia upowszechnienia edukacji przedszkolnej dzieci w wieku 3-5 lat ,
- zapewnienie realizacji podstawy programowej umożliwiającej wyrównanie szans edukacyjnych dzieci na początkowym etapie edukacyjnym,
- objęcie opieką dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- adaptacja dwóch sal w szkole na punkt przedszkolny,
- wyposażenie sal, łazienek, szatni, placu zabaw,
- wyposażenie w zabawki i pomoce dydaktyczne,
- wykonanie monitoringu terenu przedszkolnego,
- zatrudnienie 4 nauczycieli edukacji przedszkolnej(umowy o pracę),
- zatrudnienie 2 opiekunów grupy (umowy o pracę),
- zatrudnienie nauczycieli na zajęcia dodatkowe z języka angielskiego, rytmiki i logopedę (umowa zlecenie),
- organizacja imprez okolicznościowych (mikołajki, choinka, dzień babci i dziadka, dzień dziecka) i wycieczek ,
- zorganizowanie spotkań rodziców z psychologiem i pedagogiem.

Obecnie gmina Hajnówka jest w trakcie realizacji kolejnego projektu współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki pt. „Modernizacja oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych w gminie Hajnówka”. Zakończenie wykonania projektu planowane jest na 6 maja 2016 r. Projekt obejmuje modernizację oddziałów przedszkolnych przy Szkole Podstawowej w Nowokorninie i w Zespole Szkół w Dubinach. Zakładane jest doposażenie w materiały, pomoce dydaktyczne i edukacyjne oraz wyposażenie stanowisk nauczycieli jak również dostosowanie pomieszczeń do potrzeb i możliwości dzieci młodszych w wieku 3 – 4 lata.

Gmina Hajnówka jest organem prowadzącym szkoły podstawowe. Organem pełniącym nadzór pedagogiczny jest Podlaski Kurator Oświaty.

W 2013 r. gmina Hajnówka zrealizowała projekt adresowany do uczniów klas I-III szkół podstawowych pt. „Stawiamy na indywidualizację” (okres realizacji: 02.03.2013 r. – 28.06.2013 r.). Jest to trzecie z przedsięwzięć współfinansowanych przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013. Celem głównym projektu było zaspokojenie specjalnych potrzeb edukacyjnych i wyrównywanie szans przez indywidualizację procesu kształcenia oraz doposażenie bazy dydaktycznej. W ramach projektu realizowane zostały następujące zadania:

- Zajęcia dodatkowe w Zespole Szkół w Dubinach,
 - zajęcia dla dzieci ze specjalnymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym także zagrożonych ryzykiem dysleksji - 60 godzin, (2 gr.),
 - zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych artystycznie - zajęcia muzyczne - 60 godzin, (1 gr.),
 - zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych artystycznie - zajęcia plastyczne - 60 godzin, (2 gr.),
 - zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych artystycznie - zajęcia taneczne 60 godzin, (1 gr.),
- Zajęcia dodatkowe w Szkole Podstawowej w Nowokorninie
 - zajęcia dla dzieci ze specjalnymi trudnościami w czytaniu i pisaniu, w tym także zagrożonych ryzykiem dysleksji - 60 godzin, (2 gr.),
 - zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych artystycznie - zajęcia muzyczne - 30 godzin, (1 gr.),
 - zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych artystycznie - zajęcia plastyczne - 30 godzin, (2 gr.),
 - zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów szczególnie uzdolnionych artystycznie - zajęcia taneczne 60 godzin, (2 gr.),
- Doposażenie bazy dydaktycznej 2 szkół podstawowych prowadzonych przez Gminę Hajnówka).

Na terenie gminy Hajnówka funkcjonują następujące ponadprzedszkolne placówki edukacyjne:

Zespół Szkół w Dubinach funkcjonuje w nowoczesnym obiekcie oddanym do użytku w 2000 r. o powierzchni użytkowej przekraczającej 3 000 m². Oświetlenie dzienne wspomagane jest oknami dachowymi. ZSwD jest ogrzewany podłogowo z kotła zasilanego paliwem gazowym. ZSwD posiada dużą aulę, patio, estetycznie urządzone łazienki, doskonale wyposażoną kuchnię, gabinet pielęgniarstwa i stomatologiczny, salę komputerową. Obwód szkoły podstawowej wchodzącej w skład jednostki obejmuje miejscowości: Dubiny, Nowosady, Postołowo, Skryplewo, Sorocza Nózka, Zwodzieckie, Przechody, Smolany Sadek, Borysówka, Olchowa Kładka, Wasilkowo, Bielszczyna, Sawiny Gród, Golakowa Szyja, Dubińska Ferma, Rzepiska, Kol. Czyżyki, Kol. Nowokornino, Lipiny, Kotówka.

Obok szkoły podstawowej ZSwD mieści również gimnazjum. Uczniowie uczą się, poza podstawowymi przedmiotami, informatyki, języka niemieckiego, języka angielskiego. Szkoła posiada 6 klaso-pracowni, pracownię komputerową z dostępem do internetu, bibliotekę z czytelnią, przestronną aulę, gabinet lekarski i stomatologiczny oraz stołówkę i zaplecze kuchenne. Nauka w szkole odbywa się systemem 1-zmianowym. Szkoła zapewnia każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji i sprawiedliwości. Uczniowie mogą skorzystać z możliwości nauki języka mniejszości (języka białoruskiego) służącej podtrzymywaniu poczucia tożsamości narodowej. Rozwijaniu poczucia tożsamości narodowej służy również realizacja projektów polegających na współpracy młodzieży polskiej i białoruskiej w regionie Puszczy Białowieskiej. W ramach wymiany doświadczeń gimnazjum współpracowało z Gimnazjum w Prużanach. Publiczne Gimnazjum w Dubinach należy do Towarzystwa Gimnazjów Poszukujących z Małych Miast i Wsi.

Obwód gimnazjum obejmuje wszystkie miejscowości położone na terenie Gminy Hajnówka

Rysunek 4 Dubiny, ul. Główna 1 B, 17-200 Hajnówka; tel./fax (85) 682-46-31;

www: <http://www.spdubiny.com.pl>, e-mail: dubiny@wp.pl

Źródło: <http://www.gmina-hajnowka.pl/>

Szkoła Podstawowa w Nowokorninie dysponuje: pracownią komputerową, nowoczesnymi i dobrze wyposażonymi salami lekcyjnymi, salą gimnastyczną, świetlicą i stołówką szkolną. Szkoła stwarza możliwość nauki języka mniejszości (języka białoruskiego) i warunki do podtrzymania poczucia tożsamości. Szkoła zapewnia bogaty kalendarz imprez i uroczystości min.: Pasowanie na ucznia kl. I, Dzień Edukacji Narodowej, Andrzejki, Spotkanie wigilijne, Choinkę Noworoczną, Walentynki, Święto Ziemi, Rocznica Konstytucji 3 Maja, Dzień Matki, wyjazdy do kina, muzeów, na lodowisko oraz basen, » wycieczki turystyczno-krajoznawcze, dydaktyczne.

Obwód szkoły obejmuje sołectwa: Chytra, Czyżyki, Dubicze Osoczne, Mochnate, Nowoberezowo, Nowokornino, Puciska, Progale, Stare Berezowo, Trywieża, Wygoda.

Uczniowie są dowożeni autobusem z ośmiu wsi.

Rysunek 5 Nowokornino, 17-200 Hajnówka; tel. (85) 686-44-15

Źródło: <http://www.gmina-hajnowka.pl/>

Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Orzeszkowie jest szkołą wiejską. Zajęcia odbywają się w murowanym, piętrowym budynku, położonym w malowniczym krajobrazie leśnym na skraju Puszczy Białowieskiej. Infrastruktura, którą dysponuje szkoła do realizacji zadań i celów statutowych obejmuje: pomieszczenia do nauki, 5 sal lekcyjnych, pracownię informatyczną (6 komputerów + sieć internetowa), salę multimedialną, salę poznawania świata, salę gimnastyczną z zapleczem sprzętu sportowego i przebieralnią, boisko, plac zabaw, bibliotekę z czytelnią, pomieszczenie administracyjne, pokój nauczycielski. Ponadto szkoła posiada również: gabinet pielęgniarstwa, stołówkę, kuchnię, sanitariaty łazienkowe (oddzielne dla personelu, chłopców i dziewcząt i oddziału przedszkolnego) oraz szatnię. Wszystkie dzieci objęte są dożywianiem. Około 60% dzieci korzysta z bezpłatnych posiłków, których koszty pokrywa Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Hajnówce. Do kalendarza stałych imprez szkolnych należą: Pasowanie na ucznia klasy I, Święto pieczonego ziemniaka, Andrzejki, Choinka Noworoczna, Spotkania wigilijne, Walentynki, Święto Wiosny, Dzień Dziecka i Sportu Szkolnego.

Obwód szkoły to miejscowości: Orzeszkowo, Topiło, Łozice, kol. Bokówka, Pasieczniki Duże, Borek.

Rysunek 6 Orzeszkow, 17- 200 Hajnówka, tel. (85) 685 - 31 - 52

Źródło: <http://www.gmina-hajnowka.pl/>

W ocenie mieszkańców gminy Hajnówka liczba obiektów oświatowych w gminie utrzymuje się na poziomie dobrym i bardzo dobrym (łącznie 65 % respondentów). Osoby uczestniczące w konsultacjach społecznych dobrze oceniły również ofertę edukacyjną oraz poziom edukacji w gminie.

W badaniu zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie ***1.1 Jak oceniasz liczbę obiektów oświatowych w gminie (przedszkola, szkoły)? Czy ich liczba jest wystarczająca?***. Rozkład uzyskanych odpowiedzi zaprezentowany jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 18 Ocena liczby obiektów oświatowych w gminie Hajnówka (przedszkola, szkoły)

1.1 Jak oceniasz liczbę obiektów oświatowych w gminie (przedszkola, szkoły)? Czy ich liczba jest wystarczająca?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	4	3,81
2	8	7,62
3	26	24,76
4	29	27,62

5	36	34,29
Brak odpowiedzi	2	1,90
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

W badaniu zadano respondentom z gminy zadano pytanie **1.2 Jak oceniasz ofertę edukacyjną szkół prowadzonych przez gminę? Czy jest wystarczająca?**. Rozkład uzyskanych odpowiedzi przedstawia się następująco:

Tabela 19 Ocena oferty edukacyjnej szkół prowadzonych przez gminę Hajnówka

1.2 Jak oceniasz ofertę edukacyjną szkół prowadzonych przez gminę? Czy jest wystarczająca?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	9	8,57
2	10	9,52
3	19	18,10
4	43	40,95
5	20	19,05
Brak odpowiedzi	4	3,81
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **1.3 Jak oceniasz poziom edukacji w gminie (jakość kształcenia, dostępność zajęć dodatkowych dla uczniów, zajęcia wyrównawcze)?**. Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli oraz wykresu:

Tabela 20 Ocena poziomu edukacji w gminie Hajnówka

1.3 Jak oceniasz poziom edukacji w gminie (Jakość kształcenia, dostępność zajęć dodatkowych dla uczniów, zajęcia wyrównawcze)?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	10	9,52
2	15	14,29
3	25	23,81
4	36	34,29
5	16	15,24
Brak odpowiedzi	3	2,86
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

W latach 2007 – 2015 łączna liczba wychowanków oddziału przedszkolnego wyniosła 166 osób. Liczba uczniów szkół podstawowych, w tym samym okresie badawczym, wniosła 887 osób, natomiast w przypadku gimnazjum była to liczba 724 osoby. Poniżej przedstawione jest szczegółowe zestawienie danych liczbowych z uwzględnieniem podziału na poszczególne lata (**Tabela 21**). Wynika z niego, że w przypadku szkół podstawowych oraz gimnazjum liczba uczniów ma tendencję malejącą. Jedynie dane dotyczące oddziału przedszkolnego wykazują wzrost liczby wychowanków na przełomie lat 2014/2015 (zob. **Wykres 1**). Uczniowie znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej wspierani są przez gminę w formie stypendiów socjalnych. W kolejnych latach odnotowano wzrost wydatkowania przez gminę środków przeznaczonych na ten cel (zob.

Tabela 22).

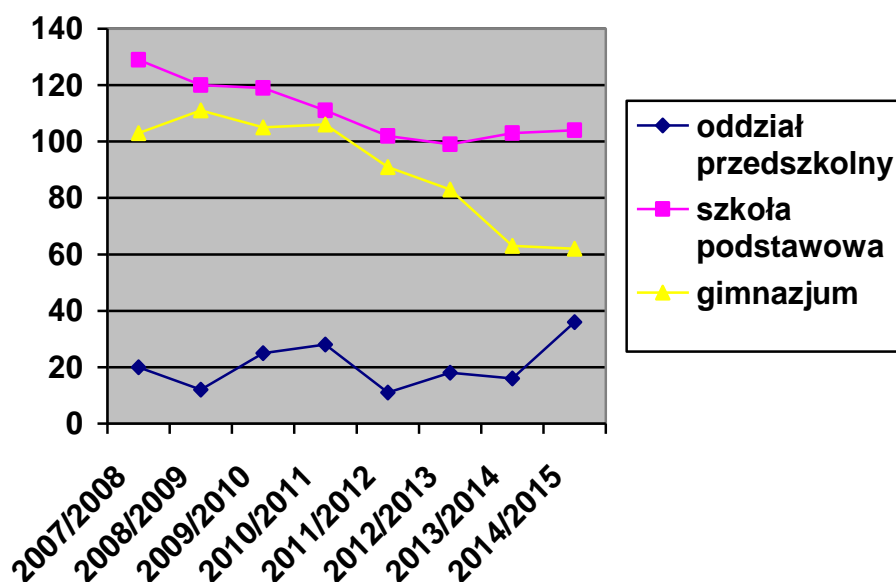
W latach 2007 – 2013 poziom zatrudnienia w szkołach podstawowych gminy Hajnówka utrzymywał się na względnie stałym poziomie, który wahał się od 16 do 19 nauczycieli. W tym samym okresie badawczym ilość nauczycieli zatrudnionych w gimnazjum sukcesywnie malała od początkowej liczby 17 nauczycieli w 2007 r. do 13 nauczycieli w 2012 r. (zob. **Tabela 23**).

Tabela 21 Wykaz ilościowy uczniów w latach 2007 – 2015.

Rok szkolny	Nazwa szkoły	Ilość uczniów
2007/2008	Oddział przedszkolny „0”	20
	Szkoła Podstawowa	129
	Publiczne Gimnazjum	103
2008/2009	Oddział przedszkolny „0”	12
	Szkoła Podstawowa	120
	Publiczne Gimnazjum	111
2009/2010	Oddział przedszkolny „0”	25
	Szkoła Podstawowa	119
	Publiczne Gimnazjum	105
2010/2011	Oddział przedszkolny „0”	28
	Szkoła Podstawowa	111
	Publiczne Gimnazjum	106
2011/2012	Oddział przedszkolny „0”	11
	Szkoła Podstawowa	102
	Publiczne Gimnazjum	91
2012/2013	Oddział przedszkolny „0”	18
	Szkoła Podstawowa	99
	Publiczne Gimnazjum	83
2013/2014	Oddział przedszkolny „0”	16
	Szkoła Podstawowa	103
	Publiczne Gimnazjum	63
2014/2015	Oddział przedszkolny „0”	36
	Szkoła Podstawowa	104
	Publiczne Gimnazjum	62

Źródło: Opracowanie Urzędu Gminy Hajnówka

Wykres 1 Wykaz ilościowy uczniów w latach 2007 – 2015.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Hajnówka

Tabela 22 Wysokość udzielonych stypendiów socjalnych uczniom gminy Hajnówka w latach 2007 – 2015.

LATA	KWOTA
2007	47016
2008	79212
2009	70780
2010	84401
2011	95745
2012	102216
2013	99069
2014	101689
I-V. 2015	64672

Źródło: Opracowanie Urzędu Gminy Hajnówka

Tabela 23 Wykaz ilościowy zatrudnionych nauczycieli

Rok szkolny	Nazwa szkoły	Stopień awansu	Ilość nauczycieli zatrudnionych w osobach	Etaty
2007/2008	Szkoła Podstawowa	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	9 3 2 4	9 0,44 2 2,06 0,44
	Publiczne Gimnazjum	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	5 4 3 2 1 1 1	5 1,11 3 1,66 0,72
2008/2009	Szkoła Podstawowa	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	9 1 5 1	9 1 2,39 0,17
	Publiczne Gimnazjum	Dypl.pełn. Dypl.niepełn.	5 6	5 1,11

		Mian.pełn. Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	3 1 1 1	3 0,17 0,89 0,50
2009/2010	Szkoła Podstawowa	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn. Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	9 2 5 1	9 2 1,83 0,67
	Publiczne Gimnazjum	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn. Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	5 3 3 2 1 1	5 0,94 3 0,22 1 0,72
2010/2011	Szkoła Podstawowa	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn. Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	9 2 3 1 1	9 2 1,28 0,80 0,67
	Publiczne Gimnazjum	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn. Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	5 2 2 2	5 1,17 2 2
2011/2012	Szkoła Podstawowa	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn. Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	10 4 2 1 1 1	10 4 1,22 1 1 0,67
	Publiczne Gimnazjum	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn. Mian.niepełn. Kontr.pełn. Kontr.niepełn. Staż.pełn. Staż.niepełn	6 1 3 1 2	6 0,61 3 1 0,88
2012/2013	Zespół Szkół	Dypl.pełn. Dypl.niepełn. Mian.pełn	14 3 3	14 1,33 3

		Mian.niepełn.	2	1,17
		Kontr.pełn.		
		Kontr.niepełn.	3	1,67
		Staż.pełn.	1	1
		Staż.niepełn.		
2013/2014	Zespół Szkół	Dypl.pełn.	13	13
		Dypl.niepełn.	4	1,61
		Mian.pełn.	4	4
		Mian.niepełn.	1	0,5
		Kontr.pełn.	1	1
		Kontr.niepełn.		
		Staż.pełn.	1	1
		Staż.niepełn.		
2014/2015	Zespół Szkół	Dypl.pełn.	14	14
		Dypl.niepełn.	4	1,61
		Mian.pełn.	4	4
		Mian.niepełn.	1	0,50
		Kontr.pełn.	1	1
		Kontr.niepełn.	1	0,50
		Staż.pełn.		
		Staż.niepełn.		

Źródło: Opracowanie Urzędu Gminy Hajnówka dla Szkoły Podstawowej w Dubinach i Publicznego Gimnazjum w Dubinach (2007-2012) i Zespołu Szkół w Dubinach (2013-2015).

Gmina Hajnówka zapewnia dowożenie dzieci uczęszczających do podległych placówek edukacyjnych położonych na jej terenie. Zarówno w przypadku oddziału przedszkolnego, jak i szkół podstawowych liczba dzieci dowożonych w latach 2010 – 2015 pokrywa się z liczbą uczniów uczęszczających do tych placówek. Inaczej natomiast kształtuje się liczba dzieci dowożonych do gimnazjum. W tym wypadku liczba ta jest mniejsza od całkowitej liczby uczniów oraz ma tendencję malejącą w kolejnych latach okresu badawczego (**Tabela 24**).

Tabela 24 Wykaz ilościowy dzieci dowożonych

2010/2011	Oddział przedszkolny „0”	28
	Szkoła Podstawowa	111
	Publiczne Gimnazjum	106
2011/2012	Oddział przedszkolny „0”	11
	Szkoła Podstawowa	102
	Publiczne Gimnazjum	91
2012/2013	Oddział przedszkolny „0”	18
	Szkoła Podstawowa	99
	Publiczne Gimnazjum	83
2013/2014	Oddział przedszkolny „0”	16
	Szkoła Podstawowa	103
	Publiczne Gimnazjum	63
2014/2015	Oddział przedszkolny „0”	36
	Szkoła Podstawowa	104
	Publiczne Gimnazjum	62

Źródło: Opracowanie Urzędu Gminy Hajnówka

Młodzież kończąca szkoły w gminie Hajnówka może kontynuować naukę w regionalnych placówkach oświatowych, do których należą:

- Zespół Szkół Zawodowych w Hajnówce,
- Zespół Szkół Leśnych w Białowieży,
- Zespół Szkół Ogólnokształcących w Hajnówce,
- Zespół Szkół z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego w Hajnówce,
- Zespół Szkół Nr 4 w Hajnówce,
- Hajnowskie Centrum Kształcenia Zawodowego w Hajnówce,
- Białowieska Stacja Geobotaniczna Uniwersytetu Warszawskiego,
- Zakład Badania Ssaków Polskiej Akademii Nauk,
- Zakład Lasów Naturalnych Instytutu Badawczego Leśnictwa,
- Wydział Zamiejscowy Politechniki Białostockiej w Hajnówce kształcący na kierunku Zarządzanie Ochroną Środowiska.

Bezpieczeństwo

Każdy mieszkaniec gminy musi mieć zapewnione bezpieczeństwo mienia i życia. Z uwagi na podział administracyjny Polski nad bezpieczeństwem mieszkańców czuwa Policja, Straż Pożarna oraz Pogotowie Ratunkowe. W związku z tym Gmina Hajnówka współpracuje w tym obszarze z Powiatową Komendą Policji w Hajnówce, Powiatową Komendą Straży Pożarnej w Hajnówce oraz Samodzielnym Publicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej w Hajnówce. Gmina sama podejmuje działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańców:

- z zakresu ochrony przeciwpożarowej - utrzymuje jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej,
- z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego - finansuje oświetlenie dróg na swoim terenie,
- z zakresu ochrony zdrowia - współfinansuje utrzymanie ośrodka zdrowia w Nowoberezowie.

Zgodnie z danymi przekazanymi przez Komendę Powiatową Państwowej Straży Pożarnej ogólna liczba interwencji, w latach 2007-2014, na terenie gminy Hajnówka wyniosła 668. W badanym okresie liczba interwencji ze względu na pożary, miejscowe zagrożenia oraz uwzględniając fałszywe alarmy zmniejszyła się około o 50% (2007 r. –

102, 2008 r. – 106, 2009 r. – 106, 2010 r. – 85, 2011 r. – 87, 2012 r. – 77, 2013 r. – 51, 2014 – 54).

Tabela 25 Zestawienie interwencji jakie miały miejsce na terenie gminy Hajnówka w latach 2007-2014 (Pożary)

Rok	Pożary				
	Budynki mieszkalne	Pożary traw	Pożary lasów	Pozostałe	Ogólnie pożarów
2007	6	1	3	19	29
2008	3	6	2	20	31
2009	3	13	4	15	35
2010	9	2	0	13	24
2011	8	5	0	8	21
2012	9	8	2	17	36
2013	5	2	0	10	17
2014	4	5	0	9	18

Źródło: Opracowanie Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce.

Tabela 26 Zestawienie interwencji jakie miały miejsce na terenie gminy Hajnówka w latach 2007-2014 (Miejscowe Zagrożenia)

Rok	Miejscowe Zagrożenia				
	Podtopienia	Wypadki komunikacyjne	Silne wiatry	Pozostałe	Ogólnie MZ
2007	2	9	28	31	70
2008	1	15	21	37	74
2009	10	13	17	25	65
2010	4	2	10	45	61
2011	11	13	11	31	66
2012	5	10	13	10	38
2013	11	8	5	10	34
2014	0	6	5	24	35

Źródło: Opracowanie Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce.

Tabela 27 Zestawienie interwencji jakie miały miejsce na terenie gminy Hajnówka w latach 2007-2014 (Alarmy Falszywe)

Rok	Alarmy Falszywe
-----	-----------------

	W dobrej wierze	Złośliwe	Ogólnie AF
2007	2	1	3
2008	1	0	1
2009	3	3	6
2010	0	0	0
2011	0	0	0
2012	3	0	3
2013	0	0	0
2014	1	0	1

Źródło: Opracowanie Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce.

Jednym z istotnych problemów społecznych w zakresie bezpieczeństwa jest zjawisko przemocy w rodzinie. Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2011–2018 ma charakter długofalowy i adaptacyjny. Istotnym elementem Programu jest koordynacja działań podejmowanych przez gminę na rzecz osób doświadczających przemocy oraz sprawców przemocy. Podejmowane dotychczas działania potwierdzają ich skuteczność zarówno w sferze udzielania profesjonalnej pomocy jak również w sferze działań prewencyjnych. Podstawę programu stanowi podejście interdyscyplinarne, zgodnie z którym wszelkie działania na rzecz pomocy rodzinie powinny być planowane i wdrażane przez specjalistów z różnych dziedzin, będących przedstawicielami różnych instytucji i organizacji.

Na terenie powiatu hajnowskiego funkcjonują podmioty świadczące pomoc dla osób doświadczających przemocy w rodzinie, do których należą:

- Zespół Interdyscyplinarny w Mieście Hajnówka, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej 17-200 Hajnówka, ul. 11 Listopada 24 tel./fax 85 682 20 11,
- Zespół Interdyscyplinarny w Kleszczelach, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej 17-250 Kleszczele, ul. 1 Maja 4 tel. 85 681 80 69, fax. 85 681 80 69 wew. 14 mopskleszczele@wp.pl,
- Zespół Interdyscyplinarny w Gminie Hajnówka, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-200 Hajnówka, ul. Zina 1 tel. 85 682 31 95, fax. 85 682 46 12 gopshajnowka@o2.pl; gops@gmina-hajnowka.pl,

- Zespół Interdyscyplinarny w Białowieży, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-230 Białowieża, ul. Sportowa 10 tel. 85 681 26 97, fax. 85 681 26 79 gops_bialowieza@poczta.onet.pl,
- Zespół Interdyscyplinarny w Czeremsze, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-240 Czeremcha, ul. Duboisa 14 tel. 85 685 01 29, fax. 085 685 04 00 gops_czeremcha@zetobi.com.pl,
- Zespół Interdyscyplinarny w Czyżach, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-207 Czyże tel. 85 681 89 94, fax. 85 681 89 91 gopsczyze@wp.pl,
- Zespół Interdyscyplinarny w Dubiczach Cerkiewnych, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-204 Dubicze Cerkiewne, ul. Główna 65 tel. 85 682 79 89, fax. 85 682 79 80 gops@dubicze-cerkiewne.pl,
- Zespół Interdyscyplinarny w Narwi, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-210 Narew, ul. Mickiewicza 101 tel. 85 681 67 52, 85 681 67 42, fax. 85 873-35-35 gops@narew.gmina.pl,
- Zespół Interdyscyplinarny w Narewce, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 17-220 Narewka, ul. Białowieska 1 tel. 85 682 98 89 fax. 85 682 98 85 gops_narewka@o2.pl,
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Hajnówce, ul. Piłsudskiego 10a, 17-200 Hajnówka Tel. 856825983 Tel./Fax. 856823642 pcpr@powiat.hajnówka.pl.

Na terenie powiatu hajnowskiego osoby i rodziny dotknięte przemocą w rodzinie mogą również korzystać z pomocy świadczonej przez organizacje pozarządowe, tj. Centrum Aktywności Społecznej PRYZMAT Ośrodek Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przepięstwem filia w Hajnówce (ul. 11 Listopada, 17-200 Hajnówka 24 tel. 85 682 20 11 e-mail: mops-hajnówka@home.pl) oraz Krajowe Stowarzyszenie Abstynentów i Rodzin (ul. Wierobieja 18, 17-200 Hajnówka, tel. 85 876 73 03).

W ocenie mieszkańców gminy Hajnówka występowanie w gminie przestępczości i przemocy w rodzinie nie stanowi problemu dużej wagi. Respondenci wskazali, że skala występowania w gminie tych zjawisk utrzymuje się na niskim i średnim poziomie. W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **5.4 Jaka jest skala występowania w gminie przestępczości i przemocy**

w rodzinie? Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 28 Ocena skali występowania w gminie Hajnówka przestępczości i przemocy w rodzinie

5.4 Jaka jest skala występowania w gminie przestępczości i przemocy w rodzinie? (1-niska do 5- wysoka)		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	12	11,43
2	32	30,48
3	43	40,95
4	11	10,48
5	1	0,95
Brak odpowiedzi	6	5,71
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Przygraniczne położenie gminy Hajnówka sprawia, że władze gminy muszą uwzględniać możliwość wystąpienia potencjalnego zagrożenia bezpieczeństwa w zakresie zjawiska nielegalnej imigracji. W związku z przygranicznym położeniem powiatu hajnowskiego funkcjonują poniższe przejścia graniczne z Białorusią:

- drogowe osobowe w Połowcach (dla obywateli Polski i Białorusi),
- kolejowe międzynarodowe: osobowe i towarowe w Czeremsze (znormalizowany tor do Brześcia na Białorusi),
- kolejowe w Siemianówce (tzw. "szeroki tor" do Swisłoczy na Białorusi),
- międzynarodowe przejście dla ruchu pieszego i międzynarodowego Białowieża – Piererow,

Zwiększeniu bezpieczeństwa w omawianym obszarze będą sprzyjały działania podejmowane na poziomie województwa, ukierunkowane na usprawnienie i modernizację przejść granicznych Polski północno-wschodniej. Obecnie realizowany jest

Projekt KIK/74 „Wkład w poprawę przepustowości i kontroli drogowego przejścia granicznego w Połowcach”².

Drogowe przejście graniczne Połowce – Pieszczałka funkcjonuje od 6 grudnia 1993 r. Do 20 grudnia 2007 r. odprawy celno – paszportowe odbywały się po stronie Republiki Białoruś. Po wejściu Polski do Strefy Schengen odprawy służb granicznych i celnych RP przeniesione zostały na stronę polską. Po stronie polskiej od 21 grudnia 2007 r. stworzona została tymczasowa infrastruktura, umożliwiająca prowadzenie odpraw polskim służbom granicznym. 1 kwietnia 2015 r. na drogowym przejściu granicznym w Połowcach rozpoczęto odprawy w ruchu rozszerzonym, nastąpiła zmiana statusu przejścia granicznego z bilateralnego – osobowego na międzynarodowe. Obecnie, oprócz samochodów osobowych, granicę przez to przejście przekraczać mogą samochody ciężarowe do 7,5 tony oraz autokary. W dniu 04.09.2015 r. wszystkie nowowypbudowane obiekty drogowego przejścia granicznego w Połowcach zostały udostępnione służbom granicznym w celu wykonywania skutecznej kontroli granicznej.

Projekt „Wkład w poprawę przepustowości i kontroli drogowego przejścia granicznego w Połowcach” KIK/74 będzie nadal kontynuowany. Zgodnie z ostatnio podpisanym Aneks nr 4 z dnia 31 sierpnia 2015 r. termin rzeczowej realizacji projektu został wydłużony do 30 listopada 2016 r., a rozszerzony zakres rzeczowy obejmuje: projekt i budowę lądowiska dla helikopterów, budowę zabezpieczeń bioasekuracyjnych przejścia w tym: projekt, budowę i wyposażenie izolatorium, a także wyposażenie pasa dezynfekcyjnego.

Środki finansowe na realizację tego przedsięwzięcia w kwocie ok. 178 mln zł pozyskano z czterech źródeł finansowych tj.:

- Programu Współpracy Transgranicznej 2007-2013 PL-BY-UA w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa – 21 mln zł.
- Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy – wartość projektu 61 mln zł.
- Funduszu Granic Zewnętrznych (alokacja 2010 i 2012) - wartość dwóch projektów – 3,3 mln zł
- Środków budżetu państwa – 92,7 mln zł.

Zrealizowany zakres rzeczowy poszczególnych źródeł finansowych obejmował w ramach:

² Źródło: <https://www.wrotapodlasia.pl>.

- **Programu Współpracy Transgranicznej 2007-2013 PL-BY-UA** – budowę budynku głównego, budynku kontroli szczegółowej – 2szt, pawilonów odpraw celnych samochodów osobowych – 2 szt., pawilonów wartowników oraz wiat – 2 szt.,
- **Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy** – budowę budynku usługowego, budynku administracyjnego, pawilonów odpraw celno – paszportowych samochodów ciężarowych, budynku kontroli szczegółowej ruchu pieszego, wiat, budowę sieci i infrastruktury zewnętrznej z obiektami towarzyszącymi (stacje transformatorowe, kablowe linie zasilające i oświetlenie terenu, zewnętrzna sieć ciepła, kanalizacja teletechniczna). Zrealizowano również roboty drogowe wraz z wygradzzeniami wewnętrznymi, ogrodzenie terenu, zakupiono zestawy informatyczne, bramki radiometryczne, urządzenie RTG do prześwietlania, wagi dynamiczne i wagę statyczną.
- **Funduszu Granic Zewnętrznych** – wybudowano zbiornik retencyjno – rozszczepiający wraz z połączeniem z już istniejącą kanalizacją deszczową oraz zbiornik przeciwpożarowy, studnię wierconą, wodociąg gospodarczy z układem pompowo – hydroforowym oraz sieci teletechniczne.
- **Środków budżetu państwa** – opracowano koncepcję programowo – przestrzenną, dokumentację projektowo – kosztorysową, wykupiono grunt pod budowę placówki, przeprowadzono wycinkę drzew, wybudowano kanalizację sanitarną. Wybudowano również: pawilon wartownika, budynek przewodników psów służbowych, budynek garażowy, wiaty nad budynkami oraz wieżę antenową. Zrealizowano przyłącza kanalizacji deszczowej do budynków i wiat oraz przyłącza sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej do budynków. Zrealizowano część robót drogowych który obejmował wykonanie: ciągów jezdnych, ciągów pieszych, parkingów, terenów zielonych, utwardzenie skarp oraz wykonanie przepustów pod sieci teletechniczne i energetyczne.

Rozbudowa infrastruktury przejścia granicznego Połowce-Pieszczatka powinna wpłynąć na ograniczenie nielegalnych przekroczeń granicy, a tym samym na zwiększenie bezpieczeństwa granicy państwowej. Jednocześnie modernizacja i rozbudowa dróg dojazdowych do przejścia zmniejszy ryzyko kolizji i wypadków. Poprawie ulegnie międzynarodowa komunikacja drogowa w relacji Polska – Białoruś – Rosja.

Ważnym przedsięwzięciem w zakresie bezpieczeństwa jest współrealizowanie przez gminę Hajnówka projektu "Wspólnie chronimy Puszcę Białowieską" - Program Współpracy Transgranicznej "Polska - Białoruś - Ukraina 2007-2014". Partnerem Wiodącym jest Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska, Partnerami – samorządy z Polski i Białorusi. Wartość projektu 4 429 324,00 EUR przy dofinansowaniu 3 986 391,60 EUR(90%). Projekt koncentruje się wokół zakupu sprzętu bojowego wraz z wyposażeniem dla jednostek straży pożarnej po obu stronach granicy polsko - białoruskiej, a ponadto wspólne szkolenia dla strażaków. Wkład własny beneficjenta rządu 10 % jest proporcjonalny do wartości zakupywanego sprzętu. W przypadku gminy Hajnówka zakupiony i oddany do użytku OSP Mochnate został 1 nowoczesny wóz bojowy oraz wyposażenie dodatkowe.

3.4 OBSZAR KULTURY I REKREACJI

Kultura

Obszar kultury w gminie Hajnówka, jego rozwój i rodzaj obiektów dziedzictwa kulturowego, zdeterminowany jest położeniem gminy w regionie przygranicznym. Podstawą życia społecznego w tym regionie jest wielokulturowość, wielonarodowość i wielowyznaniowość. Społeczność gminy, pod względem etnicznym, obejmuje Polaków, Białorusinów i Ukraińców. Współistnienie różnych narodowości i kultur przejawia się między innymi w zróżnicowanej architekturze obiektów sakralnych, tradycjach religijnych, muzyce oraz miejscowym dialekcie. Mniejszość białoruska stanowi w gminie Hajnówka ponad 20 % ludności zgodnie z Wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 przeprowadzonego przez GUS³. Z tego też względu gmina wprowadziła 28 maja 2010 r. język białoruski jako język pomocniczy, stosowany w kontaktach z organami gminy zgodnie z ustawą z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2015 r. poz. 573).

³ Główny Urząd Statystyczny, Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach mieszkaniowych, Warszawa 2012.

Organizacja życia kulturalnego w gminie Hajnówka powierzona jest Gminnemu Centrum Kultury (GCK). GCK jest gminną jednostką organizacyjną, działającą w formie samorządowej instytucji kultury, która została utworzona z połączenia samorządowych instytucji kultury tj. Gminnego Ośrodka Kultury i Gminnej Biblioteki Publicznej z dniem 1 czerwca 2015 r. (Uchwała nr IV/13/15 Rady Gminy Hajnówka z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie połączenia instytucji kultury i nadania Statutu Gminnego Centrum Kultury). Siedziba Centrum mieści się w Dubinach przy ulicy Głównej 116, a terenem jej działania jest obszar gminy Hajnówka. Działalność Centrum jest finansowana z dotacji udzielonej corocznie z budżetu gminy oraz z wpływów z własnej działalności, dotacji z budżetu państwa, wpływów z najmu i dzierżawy składników majątku, darowizn oraz innych źródeł. Centrum realizuje zadania własne w zakresie: tworzenia, upowszechniania i ochrony kultury, wychowania, edukacji, rekreacji i kultury fizycznej oraz zaspokajania potrzeb czytelniczych społeczeństwa. Zadania statutowe GCK realizuje przede wszystkim poprzez organizowanie: imprez kulturalnych, sportowych i konkursów, stałych kół zainteresowań, sekcji artystycznych oraz różnorodnych form zespołowego uczestnictwa w kulturze.

Powierzone zadania jednostka wykonuje we współpracy z: szkołami, klubami sportowymi oraz innymi podmiotami, placówkami i jednostkami działającymi na terenie gminy, instytucjami kultury, w tym ośrodkami kultury i bibliotekami oraz innymi podmiotami o zasięgu ponadlokalnym.

Gminne Centrum Kultury jest zarządzane przez Dyrektora powoływanego przez Wójta, który również sprawuje nadzór nad działalnością placówki. Nadzór merytoryczny nad działalnością biblioteczną sprawuje Książnica Podlaska w Białymstoku. Centrum jest instytucją kultury prowadzącą gospodarkę finansową na zasadach dotyczących samorządowych instytucji kultury (Statut Gminnego Centrum Kultury w Dubinach, Załącznik do Uchwały Nr IV/13/15 Rady Gminy Hajnówka z dnia 27 stycznia 2015 r.).

Inicjatywy kulturalne w gminie Hajnówka są organizowane zarówno przez GCK jak i oddolnie przez mieszkańców - Obchody Dnia Kobiet, Obchody Dnia Dziecka, ogniska integracyjne, pchle targi, festyny rodzinne odczyty poświęcone historii lokalnej, etc. Wśród najistotniejszych imprez o charakterze regionalnym organizowanych cyklicznie należy wymienić:

- **Białoruski Festyn Ludowy**, który jest organizowany przez Białoruskie Towarzystwo Społeczno Kulturalne przy współudziale Wójta Gminy Hajnówka. Festyn odbywa się corocznie w innej miejscowości na terenie gminy Hajnówka. Występują na nim profesjonalne zespoły zarówno z Polski jak i z Białorusi;
- **Bulwa Fest**, który jest organizowany corocznie od 2012 r. w Lipinach przez Stowarzyszenie Krynica;
- **Festyn "I tut żywuć ludzie"**, który jest organizowany przez Stowarzyszenie Muzeum Białoruskie w Hajnówce. Festyn nie jest organizowany każdego roku (warunkuje pozyskanie dofinansowania), ale organizatorzy dbają aby odbywał się w różnych miejscowościach gminy Hajnówka. Impreza cieszy się dużym zainteresowaniem samorządów. Festyn koncentruje się na występach zespołów z białoruskojęzycznym i ukraińskojęzycznym repertuarem.
- **Nabożeństwo w dniu uroczystości Św. Ducha** (święto ruchome) **na Krynoczce** jest cyklicznie celebrowaną uroczystością religijną. Na Uroczysko Krynoczka ściągają rzesze prawosławnych wiernych i nie tylko. Popularności uroczystości sprzyja przekonanie, iż woda pozyskiwana z źródła na terenie uroczyska posiada cudotwórcze właściwości. Gmina Hajnówka rokrocznie zapewnia pomoc przy organizacji uroczystych obchodów święta trwających dwa dni.

Władze gminy Hajnówka oraz jej mieszkańcy chętnie angażują się w organizację nowych przedsięwzięć kulturalnych. W maju 2015 r. Gmina Hajnówka po raz pierwszy uczestniczyła w Dniach Otwartych Funduszy Europejskich umożliwiając zwiedzanie Centrum Etnograficzno - Ekumenicznym w Dubinach. Festynom odbywającym się na terenie gminy często towarzyszą zawody OSP, organizowane przez poszczególne zastępy strażaków, wśród których największe zaangażowanie wykazują OSP w Mochnatem i OSP Orzeszkowie. Duchowni prawosławni otwierają się na współpracę z gminą w zakresie promocji turystycznej. W sierpniu 2015 r. przy okazji święta parafialnego w Nowoberezowie operator Lokalnego Ośrodka Zarządzania Ruchem Turystycznym w Nowosadach zorganizował wystawę wielkoformatowej fotografii obiektów zabytkowych gminy Hajnówka.

Mieszkańcy gminy Hajnówka zarówno jakość usług o charakterze kulturalnym, jak i atrakcyjność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych ocenili jako utrzymujące się na poziomie średnim i dobrym. W badaniu zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie

1.6 Jak oceniasz jakość usług świadczonych przez obiekty kulturalne na terenie gminy (świetlice, biblioteki, domy kultury, muzea itp.)? Rozkład uzyskanych odpowiedzi przedstawia się następująco:

Tabela 29 Ocena jakości usług świadczonych przez obiekty kulturalne na terenie gminy Hajnówka (świetlice, biblioteki, domy kultury, muzea itp.)

1.6 Jak oceniasz jakość usług świadczonych przez obiekty kulturalne na terenie gminy? (świetlice, biblioteki, domy kultury)		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	10	9,52
2	18	17,14
3	24	22,86
4	38	36,19
5	13	12,38
Brak odpowiedzi	2	1,90
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **1.7 Jak oceniasz jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych odbywających się na terenie gminy?** Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 30 Ocena jakości i różnorodności wydarzeń kulturalno- rozrywkowych odbywających się na terenie gminy Hajnówka

1.7 Jak oceniasz jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno- rozrywkowych odbywających się na terenie gminy?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	7	6,67
2	9	8,57
3	33	31,43

4	34	32,38
5	19	18,10
Brak odpowiedzi	3	2,86
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Obiekty dziedzictwa kulturowego

Na terenie gminy Hajnówka badaniami archeologicznymi objęto 33% powierzchni gminy. Przebadano głównie zachodnią jej część. W sumie zinwentaryzowano i zlokalizowano 87 stanowisk archeologicznych. Osadnictwo pradziejowe, wczesno i średniowieczne oraz nowożytnie koncentruje się w miarę równomiernie na terenie całego dotychczas przebadanego obszaru. Najliczniej występują tu ślady osadnictwa z okresu średniowiecza i czasów nowożytnych. Niewielki procent stanowisk to ślady osadnictwa z okresu wpływów rzymskich. Do najważniejszych stanowisk archeologicznych należą:

1. Hajnówka st. 6 - okr. nowożytny - osada.
2. Hajnówka st. 7 - p. średn./okr. nowoż., okr. nowoż. - pkt. osadn., osada.
3. Hajnówka st. 8 - okres nowożytny - punkt osadniczy.
4. Hajnówka st. 9 - śred., okr. nowożyt. - ślad i punkt osadniczy.
5. Hajnówka st. 10 - okr. nowoż., chron. nieokreślona - ślady osadnictwa.
6. Hajnówka st. 11 - neolit, średn. / wcz. nowoż., nieopkreśl. - ślad osadnictwa, cmentarzysko ze stellami.
7. Chytra st. 3 - epoka kamienna - ep. brązu, wcz. śred., okr. nowoż. - ślady, pkt.
8. Chytra st. 4 - p. średn. / wcz. nowoż., okr. nowoż. - pkt. osad., osada.
9. Dubicze Osoczne st. 2 - okr. nowoż., chr. nieokr. - punkt i ślad os.
10. Dubicze Osoczne st. 3 - średn., okr. nowoż. - ślady osadnictwa
11. Borek st. 1 - średn., okr. nowożytny - gródek, cmentarz chol.
12. Borek st. 2 - ep. kamienna, okr., staroż., wcz. średn., p. śred. / okr. nowoż. - pkt. osad., osady.
13. Borek st. 3 - ep. kamienna, p. średn. / wcz. nowoż., okr. nowoż. - ślad os., osady.
14. Borek st. 4 - okres nowożytny - osada.
15. Pasieczniki Duże st. 1 - Halsz.-laten, ecz. średn., okr., nowoż. - pkt. osadnicze.

16. Hajnówka st. 12 - wcz. średn., p. średn. / wcz. nowoż. - ślad i pkt. os.
17. Hajnówka st. 13 - wcz. średn., okr. nowoż. - ślad i pkt. os.
18. Dubicze Osoczne st. 4 - wcz. średn., okr. nowoż. - ślad os., pkt. os.
19. Mochnate st. 16 - ep. kamienna, p. średn. / wcz. nowoż. - ślady osadnictwa
20. Dubicze Osoczne st. 5 - p. średn. / wcz. nowoż., okr. nowoż. - pkt., osada.
21. Mochnate st.17 - okres nowożytny - osada.

Dziedzictwo kultury materialnej obszaru gminy Hajnówka związane jest przede wszystkim z budownictwem sakralnym. Do rejestru zabytków wpisana jest cerkiew prawosławna p.w.św. Jana Teologa oraz cmentarz prawosławny - nieczynny w Nowym Berezowie. Na terenie gminy Hajnówka znajdują się również obiekty architektury i budownictwa oraz cmentarze o wartościach historyczno-kulturowych uwzględnione w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (*Tabela 31*).

Tabela 31 Obiekty dziedzictwa kulturowego gminy Hajnówka uwzględnione w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków /wybór/

MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKTY ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA	CMENTARZE O WARTOŚCIACH HISTORYCZNYCH
Czyżyki	<ul style="list-style-type: none"> - Kapliczka prawosławna drewniana, pocz. XX w. p. w. Św. Jerzego, - Cmentarz prawosławny, - Dom (chałupa) z częścią gospodarczą nr 93, - Stodoła nr 93, 	
Dubiny	<ul style="list-style-type: none"> - Zespół cerkwi prawosławnej parafii p.w. Zaśnięcia NMP (cerkiew murowana z 1867r., ogrodzenie z bramami murowane z połowy XIX w., dom duchowieństwa prawosławnego drewniany z 2 połowy XIXw. - Zespół kaplicy cmentarnej prawosławnej (kaplica murowana z 1898 r., ogrodzenie murowane z końca XIXw.), 	<ul style="list-style-type: none"> - cmentarz przycerkiewny z XVIIIw. - cmentarz prawosławny z początku XX w. - cmentarz prawosławny z I połowy XIX w. - cmentarz dworski z II połowy XIX w.
Łozice		<ul style="list-style-type: none"> - cmentarz wojenny – mogiła z II wojny światowej
Nowoberezowo	<ul style="list-style-type: none"> - Zespół cerkwi prawosławnej parafii p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego (cerkiew murowana 1873-1876, ogrodzenie z bramą 	<ul style="list-style-type: none"> - cmentarz prawosławny z 1925 r. - cmentarz prawosławny z

	<p>murowane, 4 ćw. XIXw.).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zespół cerkwi prawosławnej fil. p.w. św. Jana Teologa (cerkiew drewniana, ok. 1771 r., rozbudowano i dobudowano wieży w latach 80-90 XIXw., ogrodzenie murowane, 4 ćw. XIXw.), - Cerkiew prawosławna p.w. Przemienienia Pańskiego, drewniana z 1840 r., przeniesiona z Czyżyk w 1925 r. - Kapliczka prawosławna św. Aleksandra Newskiego murowana z 1868 r. - Kapliczka prawosławna św. Jerzego drewniana z 1888 r. - szkoła drewniana z lat 30 XX w. - Spichlerz przy domu duchowieństwa prawosławnego drewniana, 4 ćw. XIX w., - Ponadto 39 obiektów nieruchomości stanowiących własność prywatną (2782-2820), 	<p>1875 r.</p> <ul style="list-style-type: none"> - cmentarz przy cerkwi p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego
Olszyna (kol. Orzeszkowa)	<ul style="list-style-type: none"> - Stodoła z wiatrakiem, 	
Orzeszkowo	<ul style="list-style-type: none"> - Cerkiew prawosławna par. cmentarna p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego drewniana z 1940r., - Cmentarz - mogiła powstańca z 1863 r., 	<ul style="list-style-type: none"> - cmentarz prawosławny parafii św. Trójcy w Hajnówce mogiła powstańcza z 1863 r.,
Stare Berezowo	<ul style="list-style-type: none"> - Dom drewniany nr 22 z chlewem drewniany z 1864 r., przebudowany w 1941 r. 	<ul style="list-style-type: none"> - cmentarz wiejski parafii w Nowoberezowie,
Topiło (Majdan)		<ul style="list-style-type: none"> - Cmentarz wojenny z II wojny światowej
Topiło		<ul style="list-style-type: none"> - Cmentarz – mogiła wojenna z 1943 r.
Trywieża	<ul style="list-style-type: none"> - Dom nr 17 drewniany z końca XIX w., część gospodarcza dobudowana w 1943 r. - Dom nr 18 z częścią gospodarczą drewniany z końca XIX w. 	
Pasieczniki		<ul style="list-style-type: none"> - cmentarz prawosławny parafii św. Trójcy w Hajnówce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie WEZ (<http://wosoz.pbip.pl> dostęp 21.12.2015).

Turystyka i rekreacja

Potencjał turystyczny i rekreacyjny gminy Hajnówka należy postrzegać w kontekście jej położenia w powiecie hajnowskim. Środowisko naturalne powiatu hajnowskiego stanowi szczególną atrakcję dla gości z kraju i zagranicy. Bogactwo przyrody tego obszaru niepowtarzalnie komponuje się z pięknem krajobrazów. Główną atrakcją turystyczną regionu stanowi Puszcza Białowieska z Białowieskim Parkiem Narodowym, licznymi rezerwatami i pomnikami przyrody, szlakami turystycznymi prowadzącymi do najbardziej odległych zakątków, ścieżkami dydaktycznymi, osadami śródleśnymi oraz kolejką wąskotorową z Hajnówki do miejscowości Topiło. Interesującymi miejscami do wypoczynku i rekreacji są okolice zbiorników wodnych: Siemianówka, Bachmaty i Topiło. Akweny sprzyjają miłośnikom wędkarstwa, a ich okolice zbieraczom runa leśnego. Wysokimi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi i wypoczynkowymi charakteryzuje się cała dolina Narwi oraz górny bieg rzeki Narewki⁴. Wśród rezerwatów utworzonych na obszarze gminy Hajnówka znajdują się:

- Rezerwat Przewłoka,
- Rezerwat Olszanka Myśliszcze,
- Rezerwat Starzyna,
- Rezerwat Sitki,
- Rezerwat Michnówka,
- Rezerwat Nieznanowo,
- Rezerwat Głęboki Kąt,
- Rezerwat Dębowy Grąd,
- Rezerwat Lipiny,
- Rezerwat Szczekotowo,
- Rezerwat krajobrazowy Władysława Szafera,
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska”.

Do atrakcji turystycznych regionu w szczególności należą:

- **Puszcza Białowieska** stanowiąca ostatni fragment pierwotnych lasów liściastych i mieszanych, które w Europie zajmowały niegdyś obszar od Atlantyku do Uralu.
- **Kolejka wąskotorowa na Topiło;**
- **Cerkwie w Dubinach i Nowoberezowie oraz kapliczka w Krynoczce;**

⁴ Cytowane za dokumentem „Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego do 2015 roku”; źródło: <http://www.powiat.hajnówka.pl>.

- **Krynoczka - miejsce pielgrzymek prawosławnych (uzdrawiające źródła);**
- **Drewniane budynki inwentarskie z XIX w. (Czyżyki, Nowosady);**
- **Ścieżki edukacyjne w Puszczy Białowieskiej;**
- **Największe zbiorowisko kurhanów "Głęboki Kąt";**
- **Unikatowe na skalę światową pozostałości naturalnych olsów, łęgów, grądów, świerczyny na torfie o charakterze tajgowym.**

Okolice gminy Hajnówka to doskonałe miejsce do aktywnego wypoczynku. Ze względu na unikalny charakter środowiska naturalnego szczególną atrakcję turystyczną stanowią szlaki turystyczne przecinające Puszcę Białowieską, do których należą m.in.⁵:

- **Hajnówka - Białowieża** (zielony, 25 km) - Szlak biegnie przez utworzony w 1921 r. Rezerwat Krajobrazowy im. Władysława Szafera, rozciągający się wzdłuż drogi łączącej obie miejscowości. Rezerwat chroni florę i faunę Puszczy Białowieskiej oraz ok. 37 kurhanów z X - XIII wieku. W połowie trasy szlak przecina szosę Hajnówka – Białowieża, prowadzi do Rezerwatu Pokazowego Żubrów, w którym można zobaczyć zwierzęta żyjące w Puszczy. Trasa kończy się w Białowieży – stolicy Puszczy Białowieskiej;
- **Hajnówka - Narewka „Szlak walk partyzanckich”** (czerwony, 22 km) - Historyczny szlak prowadzący w głąb puszczańskiej kniei. Podążając śladami oddziałów partyzanckich, docieramy do cennych kulturowo i przyrodniczo zakątków. Mając swój początek w Hajnówce trasa szlaku biegnie przez rezerwat „Lipiny”, utworzony w celu zachowania jedynej na terenie Puszczy stanowiska dębu bezszypułkowego oraz tajemniczy rezerwat „Szczekotowo”, który chroni największe w puszczy zbiorowisko kurhanowe (131 kurhanów z X-XIII w.). w odległości 7 km od Szczekotowa dochodzimy do skraju lasu i osady Świnoroje, gdzie znajduje się pole namiotowe, a także ścieżka dydaktyczna „Pod Dębami” Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Puszczy Białowieskiej”. Szlak kończy się w Narewce;
- **Hajnówka - Orzeszkowo - Hajnówka „Szlak Śladami Powstania Styczniowego”** (niebieski, 31 km) - Ścieżka ma charakter obwodnicy turystycznej. Jest to szlak, na którego duktach echo wojennej zawieruchy pobrzmiwa do dziś.

⁵ Źródło: http://www.powiat.hajnówka.pl/ctrpb/szlaki_piesze.

Trasa szlaku biegnie obrzeżami puszczy do wsi Orzeszkowo, gdzie znajduje się pomnik powstańców rozstrzelanych w 1863 r. oraz krzyż z czasów II wojny światowej postawiony przez mieszkańców w podziękowaniu za ocalenie wsi przed spalaniem. Kolejnym punktem na trasie jest miejscowość Łozice, w której pobliżu stoi pomnik upamiętniający walkę polskich i radzieckich partyzantów z okupantem hitlerowskim. Dalej szlak zagłębia się w leśne ostępy, doprowadzając do pomnika przyrody - „Car Dąb”. Choć ten potężny dąb usechł w 1984 r., to wciąż stoi, strzegąc lasu. Kierując się na wschód, dotrzemy do trasy przejazdu kolejki wąskotorowej. Szlak biegnie przy rezerwacie „Głęboki Kąt”, który został utworzony w celu ochrony boru świerkowego. W końcowym odcinku trasy, za szosą wiodącą do Białowieży, skręcamy na północ w leśną drogę, którą dochodzimy do miejsca straceń z lat 1941-1943. Szlak kończy się w Hajnówce;

- **Białowieża - Topiło** (żółty, 19 km) - Szlak wiedzie Drogą Sinicką w głąb puszczańskiej kniei przez rezerваты: Podcerkwa, Berezowo, Olszanka Myśliszcze, Michnówka. Chronią one przede wszystkim miejsca bytowania motyli dziennych i kraśników. Szlak kończy się w leśnej osadzie Topiło – urokliwej wsi stanowiącej końcowy przystanek kolejki wąskotorowej. Główną atrakcją jest zlokalizowany w pobliżu sztuczny zbiornik podzielony groblą, na której znajduje się mini skansen kolejki leśnej, a przy tym stawie wiaty i miejsce ogniskowe. Wokół akwenu rozpościera się ścieżka edukacyjna „Puszczańskie Drzewa”. Spokój okolicy mąci jedynie melodyjny śpiew ptaków – to idealne miejsce do wypoczynku od wielkomiejskiej wrzawy. Wokół zbiorników wodnych Topiło znajduje się ścieżka dot. ochrony orlika krzykliwego. Na 10 planszach przedstawiona jest informacja o tym, jak zmieniała się sytuacja i kondycja białowieskiej populacji orlików wraz ze zmieniającymi się warunkami lęgowymi i sposobami użytkowania obszarów okółopuszczańskich przez człowieka;
- **Białowieża - Narewka** (żółty, 21 km) - Trasa szlaku biegnie w głąb puszczy, przez wieś Pogorzelce, w której mieści się galeria „Kresy” prezentująca wyroby sztuki ludowej oraz przez Uroczysko Stara Białowieża, gdzie znajduje się kilkusetmetrowa ścieżka edukacyjna – „Szlak Dębów Królewskich i Książąt Litewskich”. Szlak prowadzi Drogą Narewcką przez Janowo do Narewki. Zachwycające bogactwo przyrodnicze, możliwość oddychania świeżym powietrzem to główne atuty tego szlaku;

- **„Carska Tropina”** – czarny, dł. 4 km - Rozpoczyna się na składnicy przed „Kosym Mostem”. Szlak prowadzi wzdłuż doliny rzeki Narewka starą drogą usypaną jeszcze za czasów carskich – stąd nazwa szlaku. Ukazuje jeden z ciekawszych zakątków północnej części Białowieskiego Parku Narodowego. Na trasie znajdują się m.in: wieża widokowa z widokiem na dolinę rzeki Narewka – doskonałe miejsce do obserwacji ptaków i dużych ssaków Puszczy Białowieskiej oraz dobrze zachowane zbiorowiska leśne, zbliżone charakterem do naturalnych, głównie grądy i olsy. Interesującym miejscem na szlaku jest punkt widokowy, nawiązujący architekturą do tradycyjnych brogów, z którego roztacza się widok na nadrzeczne łąki i obszar ochrony ścisłej BPN;

Turyści chcący poznać kulturę i tradycję obszaru Polski północno-wschodniej mogą również odbyć podróż szlakami kulturowego piękna regionu. Jest to oferta wykraczająca poza teren powiatu hajnowskiego, niemniej umożliwia poznanie gminy Hajnówka w szerszym kontekście regionalnym. Do najciekawszych atrakcji turystycznych w tej kategorii należą⁶:

- **„Szlak Prawosławnych Świątyń”** (żółty, 164 km) - Trasa: Białystok – Dojlidy - Halickie -Zwierki – Pasynki – Zabłudów – Ostrówki – Pawły – Ryboły -most na rzece Narew – Ploski – Knorozy – Chraboły – Rajsk – Haćki - Hryniewiczze Duże - Bielsk Podlaski – Parcewo – Orla – Szczyty – Czyże – Nowoberezowo - Hajnówka - Dubiny - Wasilkowo – Łosinka - Chrabostówka – Narew - Iwanki Rohozy – Trześcianka - Folwarki Tylwickie – Topolany – Hieronimowo - Michałowo. Szlak promuje kulturę prawosławia na Północnym Podlasiu, ukazuje jej architektoniczny dorobek – od monumentalnych świątyń, stanowiących wizytówkę regionu (m.in. Cerkiew pw. Św. Mikołaja Cudotwórcy z 1864 r., w której znajdują się relikwie Gabriela Zabłudowskiego, czy Sobór pw. Św. Trójcy w Hajnówce), po małe zabytkowe cerkiewki wtopione w pejzaż wsi. Na trasie natrafimy również na maleńkie kapliczki oraz krzyże wotywnie, dotrzemy ponadto do miejsc cudownych objawień (w okolicy wsi Chraboły znajduje się uroczysko Główkowo, w którym wg legendy objawiła się ikona Matki Bożej). Przebycie szlaku to doskonała okazja do poznania wielokulturowego charakteru regionu.

⁶ Źródło: http://www.powiat.hajnowka.pl/ctrpb/szlaki_piesze.

- **„Carski Szlak” („Carski Hostineć”)** (ok. 35 km) - Trasa: Studziwody - Bielsk Podlaski – Widowo – Użyki – Łoknica – Podrzeczany – Czyże – Osówka – Kojły - Nowoberezowo – Czyżyki - Hajnówka. „Carski Hostineć” to trasa, którą przez Bielsk Podlaski do Białowieży podróżowali rosyjscy carowie, książęta i arystokraci. Jest godna uwagi ze względu na zabytki kulturowe i historyczne, świadczące o bogatej przeszłości tych terenów. Jednym z ciekawszych miejsc jest wczesnośredniowieczne Cmentarzysko Hrabniak z kurhanami i grobami w obstawach kamiennych datowane na X-XII w. w połowie drogi między Czyżami a Zbuczem należy skręcić w połą drogę prowadzącą do oddalonego o kilkaset metrów lasu. Podążając w kierunku cmentarzyska, natkniemy się na skupisko krzyży (najstarszy z XIX w.) oraz kamień z wyrytym napisem oraz datą wskazującą 1834 r. ponadto, szlak ukazuje piękno podlaskiej architektury sakralnej i mieszkalnej.
- **Podlaski Szlak Kulturowy "Drzewo i Sacrum"** - Szlak został stworzony z myślą o ukazaniu piękna drewnianej architektury oraz najciekawszych i atrakcyjnych turystycznie miejsc znajdujących się w powiatach bielskim i hajnowskim. Podlaski Szlak Kulturowy „Drzewo i Sacrum” przebiega przez gminy: Bielsk Podlaski, Orla, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Czyże, Narew, Zabłudów. Na trasie mamy okazję zobaczyć drewniane budownictwo o unikatowej ornamentyce – zachwyca bogactwo form zdobniczych oraz bogate wnętrza prawosławnych świątyń. Szlak polecamy dla wszystkich, którzy dogłębnie chcą poznać kulturę regionu. Więcej informacji można uzyskać na stronie <http://drzewoisacrum.eu/pl/trasa>.

W obszarze gminy funkcjonują liczne gospodarstwa agroturystyczne, których oferta jest rozszerzana z każdym kolejnym rokiem. Agroturystyka stanowi jedną z szans poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców gminy. Poniżej zaprezentowane jest zestawienie aktualnych danych, dotyczących oferty agroturystycznej (**Tabela 32**).

Tabela 32 Wykaz kart ewidencyjnych pól biwakowych oraz innych obiektów świadczących usługi hotelarskie na terenie gminy Hajnówka

Data rejestracji /wpisu do karty ewidencji	Nr dokarty ewidencyjnej	Rodzaj/typ obiektu	Nazwa własna obiektu	Adres obiektu	Liczba miejsc	Okres świadczenia usług
19.03.2001	1	Kwaterna	Gospodarstwo Agroturystyczne	Łozice 217-200	5	Całoroczny

		agroturystyczna	Roman Patejuk	Hajnówka		
28.07.2004	4	Kwatera agroturystyczna	AgroturystykaPRZYLESIE Aleksander i Anna Jańczuk	Lipiny 3417-200 Hajnówka	5	Całoroczny
06.07.2004	5	Kwatera agroturystyczna	Zagroda AgroturystycznaINKAIwona Sebastianiuk	Nowoberezowo 10217-200 Hajnówka	8	Całoroczny
04.08.2004	6	Kwatera agroturystyczna	Gospodarstwo AgroturystyczneU JASIA I MAŁGOSI	Czerlonka Leśna 717-200 Hajnówka	5	Całoroczny
23.08.2004	7	Kwatera agroturystyczna	Gospodarstwo AgroturystycznePOD LASEM	Postołowo 2717- 200 Hajnówka	5	Całoroczny
02.09.2004	8	Kwatera agroturystyczna	Gospodarstwo AgroturystyczneZofia i Anatol Gurin	Orzeszkowo 6217-200 Hajnówka	8	Całoroczny
29.12.2004	10	Kwatera agroturystyczna	Gospodarstwo AgroturystycznePOD JESIONEM	Sawiny Gród 517-200 Hajnówka	8	Całoroczny
19.04.2005	12	Kwatera agroturystyczna	ZAGRODA STEFANAStefan Czabaj	Nowoberezowo 9217-200 Hajnówka	4	Całoroczny
29.04.2005	13	Kwatera agroturystyczna	U AGRONOMAMarek Nowak	Sawiny Gród 917-200 Hajnówka	8	Całoroczny
09.08.2006	14	Kwatera agroturystyczna	RELAKSAnatol Nowicki	Orzeszkowo 22a17-200 Hajnówka	16	Całoroczny
23.01.2007	15	Kwatera agroturystyczna	Gospodarstwo AgroturystyczneWłodzimierz Niesteruk	Chytra 6517-200 Hajnówka	6	Całoroczny
21.05.2009	17	Kwatera agroturystyczna	DOM WIEJSKI OLSZYNAWalentyna Chomaciuk	Orzeszkowo 9717-200 Hajnówka	4	Całoroczny
29.09.2009	18	Kwatera agroturystyczna	U TAMARYTamara Janowska	Przechody 417- 200 Hajnówka	3	Całoroczny
13.11.2009	19	Kwatera agroturystyczna	ROMAN OLSZEWSKI	Lipiny 9217-200 Hajnówka	5	Całoroczny
13.10.2010	20	Kwatera agroturystyczna	PROLISZCZKAJan Skiepmo	Zwodzieckie 1117-200 Hajnówka	2	Całoroczny
30.11.2010	21	Kwatera agroturystyczna	BAĆKOWSZCZYZNAEwa Moroz - Kaczyńska	Nowoberezowo 5217-200 Hajnówka	1	Całoroczny
12.05.2011	22	Kwatera agroturystyczna	KWATERA TOPIŁOMariusz Pierko	Topiło 1a17-200 Hajnówka	5	Całoroczny
03.07.2012	23	Kwatera agroturystyczna	Kwatera Agro-Etno-turystyczna Korolowa Chata	Nowoberezowo 11217-200 Hajnówka	4	Całoroczny
12.07.2012	24	Kwatera	Chata podlaskaMichał Kuptel	Pasieczniki Duże	3	Sezonowo

		agroturystyczna		3817-200 Hajnówka		
30.11.2012	25	Kwatera agroturystyczna	U Adama Adam Rytel	Budy Leśne 117- 200 Hajnówka	4	Całoroczny
02.04.2013	26	Kwatera agroturystyczna	Kwatera PODGRZYBEK Eugeniusz Andrzejuk	Borysówka 1817- 200 Hajnówka	4	Całoroczny
25.04.2013	27	Kwatera agroturystyczna	Uroczysko Sosnówka Joanna Edyta Pawluczuk	Orzeszkowo 9817-200 Hajnówka	6	Całoroczny
11.09.2013	28	Kwatera agroturystyczna	Agroturystyka Pod Sosnami Sylwia Nowak	Sawiny Gród 4217-200 Hajnówka	8	Całoroczny
24.02.2014	29	Kwatera agroturystyczna	CICHY ZAKĄTEK Marcin Andrzejuk	Borysówka 717- 200 Hajnówka	3	Całoroczny
27.02.2014	30	Kwatera agroturystyczna	BAJKOWA CHATA Alicja Maksymiuk	Dubińska Ferma 917-200 Hajnówka	4	Całoroczny
10.03.2014	31	Kwatera agroturystyczna	HUBERTUS Joanna Zabrocka	Lipiny 25017- 200 Hajnówka	4	Całoroczny
13.08.2014	32	Kwatera agroturystyczna	BIELSTARN Nina Piwnik	Bielszczyzna 617-200 Hajnówka	4	Całoroczny

Źródło: Oficjalna strona internetowa gminy Hajnówka <http://www.gmina-hajnowka.pl/>.

Z badania przeprowadzonego podczas konsultacji społecznych wynika, że mieszkańcy gminy Hajnówka nie w pełni uświadamiają sobie potencjału, jaki gmina posiada pod względem turystycznym. Większość respondentów oceniła atrakcyjność turystyczną gminy, jako utrzymującą się na poziomie średnim i dobrym. Oznacza to, że powinny być podjęte starania ukierunkowane na zaangażowanie społeczności w promowanie gminy Hajnówka.

W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **1.8 Jak oceniasz atrakcyjność turystyczną gminy? (ilość i jakość zabytków, miejsc atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, stan środowiska naturalnego, obszary chronione i rezerваты)**. Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 33 Ocena atrakcyjności turystycznej gminy Hajnówka (ilość i jakość zabytków, miejsc atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, stan środowiska naturalnego, obszary chronione i rezerваты)

1.8 Jak oceniasz atrakcyjność turystyczną gminy? (Ilość i jakość zabytków, miejsc atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, stan środowiska naturalnego, obszary chronione i rezerваты, ścieżki przyrodnicze i edukacyjne)		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	7	6,67
2	14	13,33
3	34	32,38
4	37	35,24
5	13	12,38
Brak odpowiedzi	0	0,00
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **1.9 Jak oceniasz poziom bazy turystyczno- wypoczynkowej w gminie (baza noclegowa, gastronomiczna)?** Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 34 Ocena poziomu bazy turystyczno- wypoczynkowej w gminie (baza noclegowa, gastronomiczna)

1.9 Jak oceniasz poziom bazy turystyczno- wypoczynkowej w gminie (baza noclegowa, gastronomiczna)?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	10	9,52
2	19	18,10
3	42	40,00
4	23	21,90
5	9	8,57
Brak odpowiedzi	2	1,90
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

W badaniu zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **1.10 Jak oceniasz promocję gminy, mającą na celu pozyskanie potencjalnych turystów?** Rozkład uzyskanych odpowiedzi przedstawia się następująco:

Tabela 35 Ocena promocji gminy, mającej na celu pozyskanie potencjalnych turystów

1.10 Jak oceniasz promocję gminy mającą na celu pozyskanie potencjalnych turystów?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	16	15,24
2	31	29,52
3	33	31,43
4	17	16,19
5	6	5,71
Brak odpowiedzi	2	1,90
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Władze gminy Hajnówka podejmują inicjatywy na rzecz polepszenia warunków wypoczynku jej mieszkańców. Realizowane są działania obejmujące adaptację i modernizację nieużytkowanych obiektów, finansowane z funduszy europejskich oraz krajowych. W 2008 r. zrealizowana została inwestycja polegająca na adaptacji byłej szkoły podstawowej w Nowosadach na Świetlicę Wiejską i Punkt Informacji Turystycznej. W 2011 r. utworzone zostało Centrum Etnograficzno-Ekumeniczne w Dubinach. Mieszkańcy gminy mogą korzystać z boisk do gry w piłkę nożną, które zostały zorganizowane wraz z zapleczem techniczno – sportowym w Nowoberezowie i Lipinach. Nowy plac zabaw powstał w Lipinach. W celu pobudzenia aktywności i integracji społeczności gmina realizuje budowę nowych i modernizację istniejących budynków świetlic.

Tabela 36 Inwestycje zrealizowane w gminie Hajnówka w latach 2009 – 2014 w zakresie obiektów użyteczności publicznej objęte zewnętrznymi źródłami finansowania

Nazwa zamówienia	Data zawarcia umowy/termin realizacji	Prot.odbioru/ data gwarancji	Źródło Finansowania
Utworzenie Centrum Etnograficzno – Ekumenicznego w Dubinach.	<u>23.10.2009</u> 15.09.2010r	<u>06.10.2010</u> 06.10.2013	<u>Promessa MKiDN</u> <u>2008 / PROW 7-13</u>
Dostawa i montaż wyposażenia użytkowego oraz eksponatów w związku z realizacją zadania „Utworzenie Centrum Etnograficzno-Ekumenicznego w Dubinach	<u>14.12.2009</u> <u>15.08-15.09.2010</u>	<u>15.09.2010</u> 14.09.2013	
Remont świetlicy w Starym Berezowie	<u>05.10.2010</u> 15.11.2010	<u>24.11.2010</u> 24.11.2013	<u>PROW 7-13</u>
Remont budynku świetlicy wiejskiej w Lipinach wraz z zagospodarowaniem nieruchomości na cele rekreacyjno – sportowe	<u>14.03.2012</u> 28.09.2012	<u>24.10.2012</u> 24.10.2015	<u>PROW 7-13</u>
Remont budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Chytra wraz z utwardzeniem przyległych miejsc parkingowych	<u>13.06.2012</u> 31.10.2012	<u>05.12.2012</u> 05.12.2015	<u>PROW 7-13</u>
Remont świetlicy w Czyżkach wraz z utworzeniem Ptasiej Wioski	<u>05.10.2012</u> 28.12.2012	<u>09.01.2013</u> 09.01.2016	<u>PROW 7-13</u>
Modernizacja budynku Świetlicy Wiejskiej w miejscowości Borysówka	<u>05.10.2012</u> 30.11.2012	<u>10.12.2012</u> 10.12.2015	<u>PROW 7-13</u>
Wykonanie robót budowlanych Przebudowa świetlicy wiejskiej w Mochnatem	<u>15.07.2014</u> 30.09.2014	<u>16.10.2014</u> 16.10.2017	<u>PROW 7-13</u>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Urząd Gminy Hajnówka.

Rozwój lokalnej infrastruktury rekreacyjnej wciąż pozostaje obszarem, w którym pożądane są dalsze działania w zakresie różnicowania dostępnej oferty. Pomimo dotychczasowych starań władz gminy Hajnówka, jej mieszkańcy ocenili tę ofertę jako pozostającą na poziomie niskim i średnim. W badaniu ankietowym zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie *1.11 Jak oceniasz ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla dzieci, młodzieży dorosłych i seniorów?* Rozkład uzyskanych odpowiedzi zaprezentowany jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 37 Ocena oferty spędzania wolnego czasu na terenie gminy Hajnówka dla dzieci, młodzieży dorosłych i seniorów

1.11 Jak oceniasz ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	16	15,24
2	27	25,71
3	37	35,24
4	20	19,05
5	2	1,90
Brak odpowiedzi	3	2,86
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

3.5 OBSZAR ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Środowisko przyrodnicze

Warunki klimatyczne

Gmina Hajnówka, według R. Gumińskiego leży we „wschodniej” dzielnicy klimatycznej (rys. 1). Na obszarze tym średnia roczna temperatura powietrza wynosi 6,5-7,0⁰ C, okres wegetacyjny trwa 190 - 205 dni, czas zalegania pokrywy śnieżnej wynosi 80-87 dni, liczba dni przymrozkowych to ok. 110-138 dni, roczna suma opadów wynosi do 550-600 mm, dominują wiatry zachodnie.

Rysunek 7. Dzielnice rolniczo-klimatyczne Polski wg R. Gumińskiego

Legenda:

Dzielnice rolniczo-klimatyczne

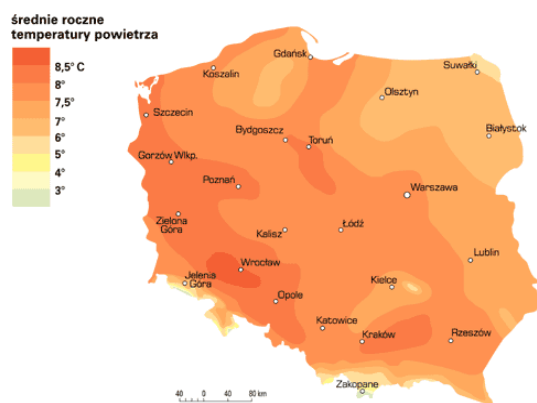
I. Szczecińska	XII. Lubelska
II. Zachodniobałtycka	XIII. Chełmska
III. Wschodniobałtycka	XIV. Wrocławska
IV. Pomorska	XV. Częstochowski
V. Mazurska	o- Kielecka
VI. Nadnotecka	XVI. Tarnowska
VII. Środkowa	XVII. Sandomiersko
VIII. Zachodnia	– Rzeszowska
IX. Wschodnia	XVIII. Podsudecka
X. Łódzka	a
XI. Radomska	XIX. Podkarpacka
	XX. Sudecka
	XXI. Karpacka

Źródło: www.acta-agrophysica.org

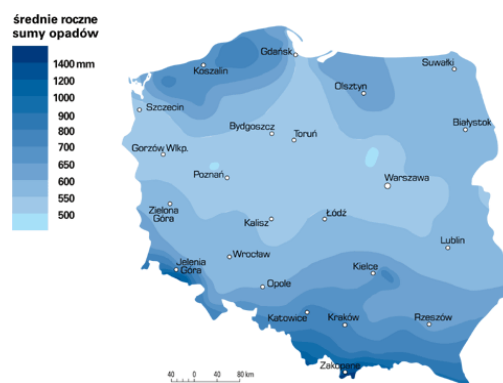
Warunki klimatyczne Gminy Hajnówka są korzystne ze względu na rozkład opadów meteorologicznych, skupionych głównie w okresie wegetacyjnym (70%). Okresy deficytowe w wilgoć przypadają zazwyczaj w maju lub czerwcu. Niekorzystne dla roślin są późne wiosenne i wczesne jesienne przymrozki.

Rysunek 8. Średnia temperatura, opady, długość okresu wegetacji oraz liczba dni przymrozkowych na terenie Polski

Średnia temperatura roczna

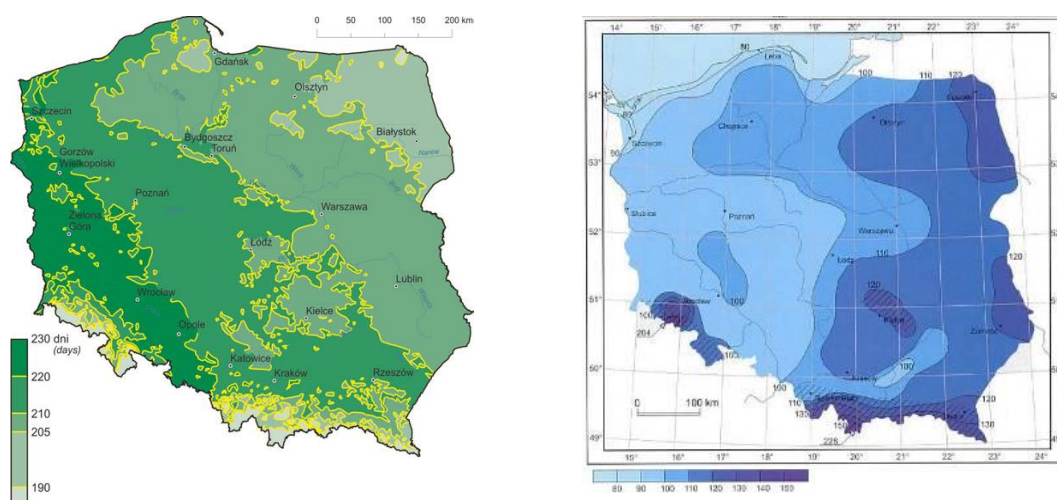

Średnie roczne opady

Średnia długość okresu wegetacji

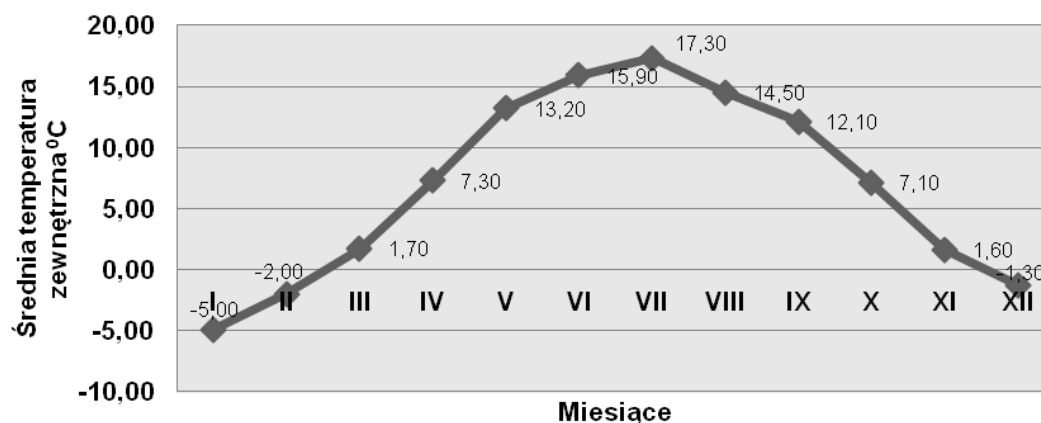
Liczba dni przymrozkowych ($t_{\min} < 0^{\circ}\text{C}$)

Źródło: opracowane na podstawie : www.wiking.edu.pl, .acta-agrophysica.org, www.imgw.pl

Puszcza Białowieska położona na terenie gminy Hajnówka, jako duży kompleks leśny, w znacznym stopniu wpływa na modyfikacje klimatu. Wnętrze lasu charakteryzuje się zmniejszoną amplitudą temperatur, zwiększoną ilością opadów, niższą prędkością wiatru i dłużej zalegającą pokrywą śnieżną. Rozkład średnich temperatur na terenie Gminy Hajnówka w ujęciu miesięcznym został zaprezentowany na rysunku 9.

Rysunek 9. Rozkład średnich temperatur na terenie Gminy Hajnówka

Rzeźba terenu

Rzeźba terenu Gminy Hajnówka ukształtowana została podczas zlodowacenia środkowopolskiego. Ma ona charakter pofałdowanej równiny poprzeplatanej różnego rodzaju formami polodowcowymi. Obszar gminy jest raczej słabo urozmaicony morfologicznie. Dodatkowo we wschodniej i południowowschodniej części Gminy rzeźba zamaskowana jest przez obszary leśne.

Powierzchnia wysoczyzny w zachodniej części gminy zbudowana jest z gliny zwałowej o powierzchni zdenudowanej i urozmaiconej niewielkimi i płytkimi

zagłębieniami bezodpływowymi. Wschodnią i południowo-wschodnią (puszczańską) część gminy budują piaski sandrowe, spod których między Hajnowką i Nowosadami wyłaniają się pojedyncze wzgórza moreny czołowej. We wschodniej części gminy teren podnosi się, na powierzchni ukazuje się znowu glina zwałowa, w okolicy Czerlonki zwieńczona rozległym wzgórzem czołowo morenowym. Na piaszczystej powierzchni sandru w południowej części gminy (rejon Topiła) uformowały się wały wydymowe osiągające 13 m wysokości względnej. Najniżej położone tereny w gminie osiągają wysokość 150m. n.p.m., najwyższa kulminacja wznosi się natomiast na wysokość 195 m n.p.m. Różnica wzniesień na terenie Gminy Hajnowka wynosi 45m.⁷

Surowce mineralne

Obszar Gminy Hajnowka znajduje się w zasięgu wyniesienia mazursko-suwańskiego, jednostki tektonicznej zbudowanej ze skał archaicznych i proterozoicznych. Strop tej jednostki spoczywa tu mniej więcej na głębokości 700m, zbudowany jest z osadów eokambru, kredy oraz trzeciorzędu. Miąższość wyżej występujących osadów czwartorzędowych wynosi około 100 m. Na powierzchni leżą twory należące do zlodowacenia środkowopolskiego. Najstarszym odsłaniającym się na powierzchni utworem są osady zastoiskowe (górne) - piaski mułkowate, mułki piaszczyste, mułki i ropy. Występują one w dolinie rzeki Leśnej między Nowokorninem i Hajnowką. Miąższość tych osadów jest zróżnicowana i waha się od kilku do 40m. Całą zachodnią i miejscami wschodnią część gminy pokrywa glina zwałowa stadiału mazowiecko-podlaskiego. Miąższość tych osadów waha się w granicach 5-6 m. Glinę zwałową stadiału mazowiecko-podlaskiego pokrywają osady powstałe podczas regresji lądolodów tego stadiału. Są to piaski ze żwirami i głazami budujące wzgórza moren czołowych występujące na wschód od Hajnowki, w okolicy Czerlonki oraz na południu gminy - w okolicy Topiła. Wymienione powyżej utwory „zatopione” są w wodnolodowcowych piaskach ze żwirem związanych z transgresją i regresją lądolodu stadiału północno mazowieckiego (osady dolne i górne). Miąższość tych osadów waha się od 6 do 20 m. U schyłku plejstocenu i na początku holocenu na piaszczystych powierzchniach lodowcowych i wodnolodowcowych (rejon Topiła) zaczęły formować się wydmy.

⁷ Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Hajnowka, Hajnowka 2004 r.

Holocen reprezentują osady powstałe w dnach dolin rzecznych- piaski, mady, torfy oraz namuły wypełniające zagłębienia bezodpływowe. Miąższość namulów z reguły nie przekracza 2m.

Na terenie gminy występują następujące złoża o zasobach rozpoznanych szczegółowo:

- „Trywieża” - surowce ilaste ceramiki budowlanej, na dzień 31.12.2014 ich zasoby wynosiły 9 703 tys. m³. Złoże położone jest w północno-zachodniej części gminy w okolicy miejscowości Trywieża.
- „Borysówka” – złoża piasku i żwiru z wkładkami piasków drobno i gruboziarnistych. Miąższość złoża wynosi 9,8 m, zasoby oszacowano na 37 tys. m³.

Na obszarze gminy Hajnówka zostały rozpoznane także obszary perspektywicznego występowania:

- surowców ilastych, usytuowany w północnej części gminy, w 11 na 12 wykonanych otworach stwierdzono występowanie ilów o miąższości 3,7-29,7m;
- kruszywa naturalnego, usytuowany w rejonie miejscowości Nowosady w oparciu o orzeczenie geologiczne. Złoże stanowią w tym miejscu piaski ze żwirem o miąższości 8 m.

Obszary perspektywicznego występowania kopalin na ogół nie mają znaczenia regionalnego, a głównie lokalne.

Cennym zasobem występującym w granicach Gminy Hajnówka jest torf. Jego złoża są umiejscowiono głównie wzdłuż cieków wodnych, najbardziej cenne z nich są objęte ochroną rezerwatową. Największym rezerwatem torfowym jest „Rezerwat Michnówka” (84,92 ha) - zbiorowisko boru bagiennego w zagłębieniu międzywydmowym, w południowej części doliny rzeki Perebel. Obejmuje on torfowisko wysokie oraz otaczające je lasy reprezentujące szereg dobrze zachowanych zbiorowisk leśnych borowych i grądowych. Spośród rezerwatów faunistycznych największym jest „Rezerwat Olszanka Myśliszcze”, obejmujący zbiorowiska nieleśne w torfowej dolinie rzeki Leśnej Prawej. Jest to najciekawsza ostoja występowania reliktovej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem form endemicznych w południowej części Puszczy. Ponadto torfowiska występują w rezerwach leśnych, np.: Głęboki Kąt, 40,26 ha. Na obszarach tych prowadzone są różnego typu działania

ochronne m.in. zmierzające do zachowania w stanie nienaruszonym biocenoz tzw. użytków ekologicznych (bagien, śródleśnych łąk, trzęsawisk, torfowisk) lub do zachowania w stanie zbliżonym do naturalnego czy też odtwarzania śródleśnych zbiorników i cieków wodnych, a także związane z ochroną lasów łęgowych, wilgotnych i bagiennych.

Zasoby wodne

Wody powierzchniowe

Na terenie gminy Hajnówka występuje słabo rozwinięta sieć rzek i strumieni. Główną rzeką jest Leśna Prawa (prawobrzeżny dopływ Bugu) i jej dopływy Perebel i Chwiszczej, które spływają w kierunku południowowschodnim. Wody w północnowschodniej części Gminy zbierane są przez rzekę Łutownia (dopływ Narewki), zaś południowozachodnia część gminy należy do dorzecza Orlanki – dopływ Narwi. Rzeki płyną wąskimi dolinami wypełnionymi namułami lub torfami. W zachodniej części Gminy rzeki zostały włączone w system melioracji odwadniających. W części wschodniej rzeki płyną naturalnymi korytami, w ich dolinach występują mokre łąki, szuwarzyska i torfowiska niskie.

Na terenie gminy Hajnówka nie występują naturalne zbiorniki wodne. Największym sztucznym akwenem jest zbiornik na rzece Perebel o powierzchni 16,7 ha służący do magazynowania i konserwowania drewna, po oczyszczeniu i może być wykorzystywany do rekreacji. Istnieje również kilka płytkich i zarośniętych przez roślinność szuwarową stawów.⁸

Ogólna ocena jakości wód w profilu pomiarowym zlokalizowanym na terenie gminy odpowiadała V klasie - w miejscowości Topiło. Ocena przydatności do bytowania ryb wykazała, że wody rzeki Leśnej nie spełniają kryteriów, jakim powinny odpowiadać wody do bytowania ryb w warunkach naturalnych. Ocena podatności na eutrofizację, wykazała przekroczenie wartości wskaźników ogólnego węgla organicznego, azotu i fosforu ogólnego oraz fosforanów w punkcie pomiarowym w miejscowości Topiło⁹.

Wody podziemne

⁸ K. Waśkiewicz, *Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla obszaru Gminy Hajnówka*, Westmor Consulting, Hajnówka 2014.

⁹ Program Ochrony Środowiska dla Miasta Hajnówka na lata 2012 – 2016 z perspektywą do 2019 roku”.

Większość zasobów wód podziemnych na terenie gminy Hajnówka nadaje się do bezpośredniego wykorzystania na cele gospodarcze, a po uzdatnieniu (usunięciu naturalnych pierwiastków, jakimi są żelazo i mangan) na cele konsumpcyjne. Wody podziemne należące do zasobów naturalnych coraz bardziej zagrożone są zanieczyszczeniami z powierzchni ziemi. W szczególności niezbędna jest ochrona obszarów, pod którymi znajdują się Główne Zbiorniki Wód Podziemnych.

Badania w zakresie stanu zwierciadła oraz chemizmu i jakości wód podziemnych są prowadzone przez Państwowy Instytut Geologiczny, a w jego ramach przez Państwową Służbę Hydrogeologiczną. Badania realizowane są w punktach badawczych wód podziemnych. Na obszarze gminy Hajnówka istnieją dwa takie punkty.

Tabela 38. Punkty badawcze wód podziemnych w powiecie hajnowskim

Punkt badawczy	Miejscowość	Układ współrzędnych Geodezyjnych PUGW* 1992	
		X	Y
II/1471/1	Orzeszkowo	806834,979999	544709,921347
II/1487/1	Dubiny	809260,640191	555771,860485

Źródło: Rocznik Hydrogeologiczny Państwowej Służby Hydrogeologicznej za 2014 rok, Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2015.

Informacje dotyczące rodzajów punktów badawczych i ich głębokości znajdują się w poniższej tabeli.

Tabela 39. Zestawienie informacji o stacjach hydrogeologicznych sieci obserwacyjno-badawczej wód podziemnych w powiecie hajnowskim

Punkt badawczy	Miejscowość	Rodzaj punktu badawczego	Głębokość otworu	Głębokość stropu poziomu wodonośnego [m]	Głębokość spągu poziomu wodonośnego [m]	Głębokość zwierciadła ustalonego [m]	Rok początku obserwacji
II/1471/1	Orzeszkowo	piezometr	70	39	>70	8,35	2012
II/1487/1	Dubiny	studnia wiercona	165	133	162	12,90	2012

Źródło: Rocznik Hydrogeologiczny Państwowej Służby Hydrogeologicznej za 2014 rok, Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2015.

Wody podziemne, zlokalizowane w stacji hydrogeologicznej sieci obserwacyjno-badawczej w Orzeszkowie są pochodzenia czwartorzędowego, natomiast w Dubinach - pochodzenia trzeciorzędowego.

Klasyfikacja elementów fizykochemicznych stanu wód podziemnych obejmuje pięć klas jakości. Klasy jakości wód podziemnych I, II, III oznaczają dobry stan chemiczny, a klasy jakości wód podziemnych IV, V oznaczają słaby stan chemiczny.

Monitoring jakości wód podziemnych prowadzi Państwowy Instytut Geologiczny w sieci otworów badawczych obejmujących wszystkie JCWPd na obszarze kraju. W 2014 r. na terenie gminy Hajnówka był prowadzone badania fizykochemiczne jakości wód w 3 punktach pomiarowych, tj: II/1471/1, II/1487/1. Dodatkowo w 2012 r. badanie fizykochemiczne było przeprowadzone w Hajnówce (punkt badawczy 1672). Wyniki przeprowadzonego monitoringu znajdują się w poniższej tabeli.

Tabela 40. Jakość wód podziemnych powiatu hajnowskiego w 2012 i 2014 roku

Punkt badawczy	Miejscowość	pH	Klasa czystości wód	Wskaźniki decydujące o przynależności do klas	Przekroczenie wymagań dotyczące jakości wody przeznaczonych do spożycia
II/1471/1	Orzeszkowo	7,63	III		As, Mn, Fe
II/1487/1	Dubiny	7,41	III		Mn, Fe
1672	Hajnówka*	7,55	III	Mn, Fe	Mn, Fe

*Badanie wykonane w roku 2012

Źródło: *Rocznik Hydrogeologiczny Państwowej Służby Hydrogeologicznej za 2014 rok, Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2015.*

Wody podziemne gminy Hajnówka mieszczą się w III klasie. Są to wody zadowalającej jakości, w których wartości elementów fizykochemicznych są podwyższone głównie w wyniku naturalnych procesów zachodzących w wodach podziemnych lub słabego wpływu działalności człowieka.

Wykorzystanie wód podziemnych zostało określone na podstawie faktycznego zużycia (poboru) wód podziemnych (**Tabela 41**).

Tabela 41. Zużycie wód podziemnych w powiecie hajnowskim w 2013 roku.

Jednostka	Miejscowość	Ilość		Ilość wg celu zużycia [m³]	
		Ogółem [m³]	Wody podziemne [m³]	A	B
Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Hajnówce	Hajnówka	150287	150287	4581	132691
Nadleśnictwo Hajnówka,	Hajnówka	209	209		
Przedsiębiorstwo Wodociągów I	Hajnówka	1180289	1180289	1180289	

Kanalizacji Sp. Z O.O.,					
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej,	Hajnówka	44107	44107	44107	
Moderator Sp. Z O.O.,	Hajnówka	349	349	349	
SUMA		1375241	1375241	1229326	132691

Cel zużycia wody podziemnej

A - do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia lub na cele socjalno-bytowe

B - na potrzeby produkcji, w której woda wchodzi w skład lub bezpośredni kontakt z produktami żywnościowymi i farmaceutycznymi lub na cele konfekcjonowania

C - pozostałe cele

Źródło: dane uzyskane z Wojewódzkiego Banku Zanieczyszczeń Środowiska, dane za rok 2013

Największa ilość wód podziemnych nieco ponad 89% jest zużywana do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia lub na cele socjalno-bytowe, 9,6% - na potrzeby produkcji, a ok. 1% na inne cele.

Największe zużycie wód podziemnych, blisko 86%, ma Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o. w Hajnówce, następnie Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska – ok. 11% i Szpital w Hajnówce – 3,2%.

Gleby

Produkcja rolnicza uzależniona jest między innymi od dostępności gleb odpowiedniej jakości. W gminie Hajnówka podobnie jak, w powiecie Hajnowskim występują gleby ukształtowane z utworów polodowcowych: gleby bielcowe, gleby brunatnoziemne, gleby płowe, gleby rdzawe, gleby oglejone, a w dolinach rzek i na torfowiskach gleby organogeniczne: czarne ziemie, gleby murszowe oraz torfy torfowisk przejściowych, niskich i wysokich. Stosunkowo niewielkie powierzchnie zajmują mady rzeczne. Największe powierzchnie stanowią gleby brunatne, brunatne oglejone i płowe.

Gleby cechują się niską zawartością azotu, fosforu, potasu. Niedobory tych składników występują na 35% - 65% pow. użytków rolnych, w zależności od gminy.

Według danych IUNG średni wskaźnik jakości przestrzeni produkcyjnej rolniczej na terenie gminy Hajnówka wynosi 63,2 punkty. Dla porównania w powiecie hajnowskim jest on równy 52,6 pkt, w województwie podlaskim jego wartość to 54,3 pkt., a w Polsce 66,6 pkt. Z punktu widzenia prowadzenia gospodarki rolnej, uwarunkowania w gminie Hajnówka są raczej dobre.

W gminie Hajnówka przeważają gleby średnie należące do klasy bonitacyjnej IVa i IVb. Szczegółowy podział gleb w zależności od klasy bonitacyjnej został przedstawiony poniżej (Tabela 42).

Tabela 42. Gleby w gminach powiatu hajnowskiego według klas bonitacyjnych [ha]

Jednostka terytorialna	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI
gm. Hajnówka	0,73	416,54	1082,99	2057,98	1683,88	1333,54	377,95
Udział gleb w gminie [%]	0,01	5,99	15,57	29,60	24,22	19,18	5,44

Źródło: Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Hajnówce, 2014.

Największą powierzchnię pod względem struktury i użytkowania gruntów zajmują użytki rolne w dobrej kulturze 7433 ha. W drugiej kolejności są tereny pod zasiewami 4698 ha.

Relatywnie dużą powierzchnię zajmują:

- łąki trwałe (grunty pokryte trawami - 5 lub więcej lat, z zasady koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych) – 2201 ha;
- lasy i grunty leśne – 379 ha,
- uprawy trwałe (łączna powierzchnia plantacji drzew owocowych, krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych, innych upraw trwałych, w tym wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, a także upraw trwałych pod osłonami) - 55 h;
- pastwiska – 207 ha,
- sady - 54 ha.

Pozostałe użytki rolne stanowią powierzchnię równą 317 ha, natomiast pozostałe grunty zajmują powierzchnie 510 ha.

Lasy

Zasoby leśne

Powierzchnia lasów w gminie wynosi łącznie 16 569,71 tys. ha, z tego 16 146,60 ha to lasy publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych. W tabeli przedstawiono zestawienie powierzchni gruntów leśnych oraz powierzchni lasów w

gminie oraz powiecie hajnowskim. Kategoria „lasy ogółem” obejmuje lasy prywatne oraz publiczne: stanowiące własność gmin i stanowiące własność Skarbu Państwa. W tabeli dodatkowo wyszczególniono powierzchnię lasów będących w zarządzie Lasów Państwowych.

Tabela 43. Powierzchni gruntów leśnych, powierzchni lasów oraz lesistości w gminie Hajnówka i powiecie Hajnowskim

Gmina	Lasy ogółem [ha]	Lasy w zarządzie Lasów Państwowych [ha]	Parki Narodowe [ha]	Lasy prywatne [ha]
Hajnówka	16569,71	16134,16	-	420,53
Powiat	86471,8	64532,3	9783,4	11648,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych [data dostępu: 10.09.2015]

Dominującymi typami siedliskowymi lasów Puszczy Białowieskiej i Nadleśnictwa Hajnówka są: las mieszany świeży (LMśw), bór mieszany świeży (BMśw), las świeży (Lśw) i las wilgotny (Lw). Znaczne powierzchnie zajmowane są także siedliska: boru świeżego (Bśw), olsu (Ol) i olsu jesionowego (OlJ). Najrzadszymi siedliskami są: las mieszany wilgotny (LMw), bór mieszany wilgotny (BMw), las mieszany bagienny (LMb), bór wilgotny (Bw) i bór bagienny (Bb). Dominującymi gatunkami lasotwórczymi są sosna i świerk zajmujące razem około 50% powierzchni, wysoki udział mają także olsza (ok. 20%), dąb (ok. 12%), brzoza (ok. 10%) i grab (ok. 3%), pozostałe gatunki (jesion, klon, osika, lipa i inne) łącznie zajmują ok. 5% powierzchni lasów.

Struktura wieku drzewostanów Puszczy Białowieskiej jest dość nieregularna. Dominują drzewostany IVa klasy wieku (61-70 lat), bardzo duży udział mają także drzewostany VIII klasy wieku i starsze (powyżej 140 lat) oraz IIa klasy wieku (21-30 lat). Zaznaczają się znaczne niedobory drzewostanów IIIa (41-50 lat) i Vb (91-100 lat). Powyższe zaburzenia zostały spowodowane następującymi czynnikami: - Szczególnie duży areal IV klasy wieku wynika z wyrębów z okresu I-ej wojny światowej i eksploatacji przez firmę „Century” w latach 1924 -29. Są to obecnie w większości tzw. drzewostany przejściowe, powstałe z samosiewów gatunków lekkonasiennych: brzozy i osiki, oraz częściowo grabowe i olszowe.

Pozyskanie drewna

Prawie wszystkie lasy zlokalizowane są we wschodniej i południowej części gminy zajmowanej przez zwarty kompleks Puszczy Białowieskiej, administrowany przez Nadleśnictwo Hajnówka. Zachodnia część gminy jest całkowicie odlesiona. W latach 2002 – 2011, Nadleśnictwo Hajnówka w oparciu o „Plan Urządzania Lasów 2002-2011”, pozyskało łącznie 387,6 tys m³ drewna, co stanowiło 24% pozyskania drewna w całym powiecie. W nowych projektach PUL 2012–2021, zatwierdzonych przez Głównego Konserwatora Przyrody 9 października 2012 r., zmniejszono dziesięcioletni poziom pozyskania drewna o 43,7%.

Gospodarowanie w lasach prywatnych prowadzone jest przez właścicieli według uproszczonego planu urządzenia lasu (uPUL) lub decyzji starosty wydanej na podstawie inwentaryzacji stanu lasów. Dokumenty te określają także wielkość dopuszczalnego pozyskania drewna na danym terenie. Nadzór nad prowadzoną gospodarką leśną w lasach prywatnych sprawuje starosta. Na podstawie uproszczonych planów urządzenia lasu, którymi dysponuje Starostwo Powiatowe w Hajnówce można określić rozmiar użytkowania lasów prywatnych w gminie Hajnówka. Rozmiar użytkowania rębного wynosił 9 tys. m³ zaś przedrębного 2 tys. m³.

Ograniczenia w poborze surowca drzewnego jak i drewna opałowego stanowią realne zagrożenie dla konkurencyjności rodzimych podmiotów gospodarczych. Restrykcje wprowadzone centralnie względem możliwości korzystania z odnawialnego zasobu naturalnego stanowi wymierną przeszkodę dla wielokierunkowego rozwoju regionu, w tym Gminy Hajnówka. Działania podejmowane przez lokalny samorząd powinny zmierzać do zmiany tego stanu rzeczy.

Przydatność lasów do rekreacji

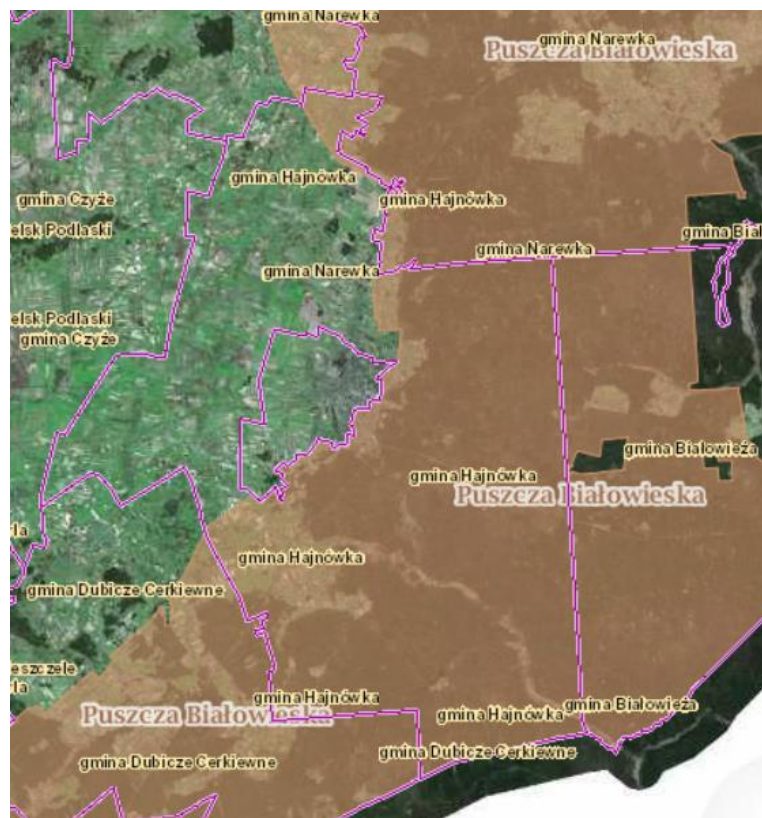
Na terenie gminy lasami wyłączonymi spod rekreacji są rezerваты przyrody, strefy ochronne wokół gniazd (w okresie lęgowym) oraz uprawy leśne. Ograniczona jest także penetracja lasów wodochronnych. Wszystkie pozostałe lasy można uznać za przydatne do rekreacji. Jednak ich naturalna chłonność i odporność na antropopresję jest zróżnicowana. Najmniej przydatne są te fragmenty lasów, gdzie występują drzewostany młode (do 20 lat) - ich chłonność jest niska ze względu na bardzo utrudnioną penetrację i wynosi ok. 2-4 osoby/ha/dzień. Siedlisko boru świeżego cechuje mała odporność na użytkowanie rekreacyjne. Jego chłonność wynosi 4-8 osób/ha/dzień. Sosnowe lasy na

tym siedlisku wykazują duże właściwości lecznicze chorób układu oddechowego. Nie jest jednak korzystne do użytkowania rekreacyjnego ze względu na specyficzny bioklimat stwarzający zagrożenie dla osób starszych, szczególnie w okresie letnich upałów. Niekorzystne dla rekreacji są także lasy na siedliskach wilgotnych ze względu na silnie rozwiniętą warstwę podszytu i runa oraz na niską odporność podłoża i dużą wrażliwość na antropopresję. Najbardziej przydatnymi do rekreacji są lasy na siedliskach boru mieszanego świeżego, boru mieszanego wilgotnego, lasu mieszanego świeżego i lasu świeżego. Ich odporność na użytkowanie rekreacyjne jest wysoka, znaczna jest też ich naturalna chłonność wynosząca 8-15 osób/ha/dzień. Przy ocenie rekreacyjnej lasów istotnym czynnikiem jest także wiek drzewostanów, najbardziej przydatnymi są drzewostany III, IV, V i wyższych klas wieku. Struktura siedliskowa i wiekowa drzewostanów gminy, dominacja siedlisk BMśw, LMśw i Lśw, znaczna ilość drzewostanów starszych klas wieku oraz naturalny charakter i bioróżnorodność Puszczy Białowieskiej, stanowi o wybitnych wartościach turystycznych tych lasów. Za najbardziej preferowane sposoby rekreacyjnego wykorzystania należy uznać: turystykę kwalifikowaną i swobodną penetrację połączoną ze zbiorem płodów runa leśnego (grzyby, jagody).

Ochrona przyrody

Z uwagi na swoje położenie Gmina Hajnówka należy do Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej (17 691 ha, co stanowi 60,30% jej ogólnej powierzchni). Obszar ten obejmuje całą Puszcę Białowieską oraz teren położony na południe i południowy zachód od puszczy z fragmentami lasów naturalnego pochodzenia i dużymi powierzchniami młodników sosnowych występujących na glebach porolnych. Na terenie gminy Obszar zajmuje całą zachodnią i południową puszczańską część gminy, wraz z terenami rolniczymi (położonymi na południe od szosy Hajnówka - Siemiatycze okolice wsi Orzeszkowo), panuje tu krajobraz mozaikowy łąkowo-polno-leśny. Na poniższym rysunku przedstawiono zasięg Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej.

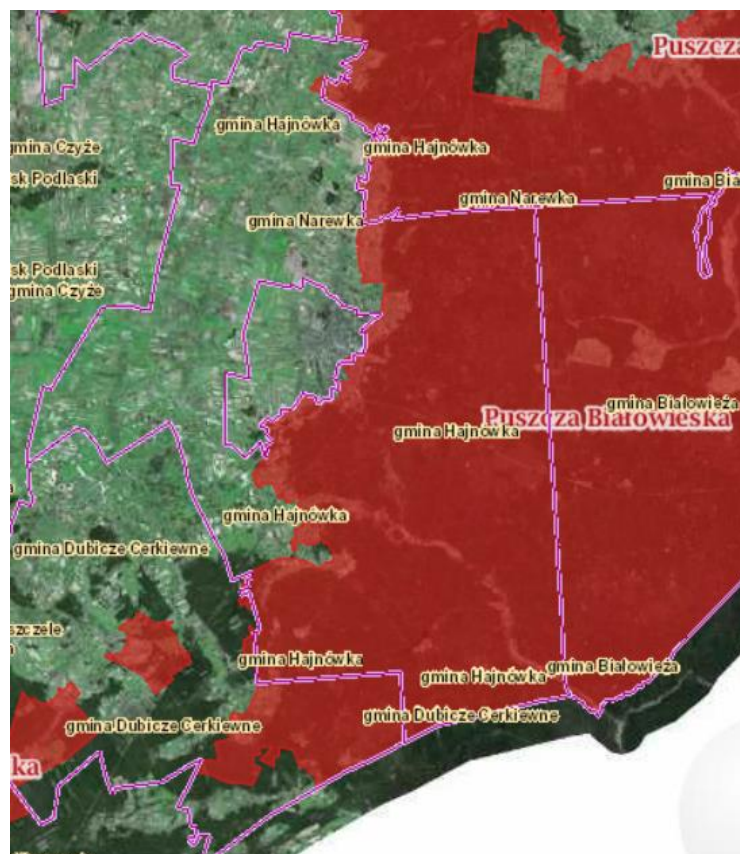
Rysunek 10. Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej

Źródło: Interaktywna mapa obszarów Natura 2000, <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Wszystkie obiekty chronione gminy Hajnówka zgrupowane są na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej. Na terenie gminy istnieje obecnie 12 rezerwatów przyrody (8 leśnych, 3 faunistyczne i jeden krajobrazowy) o łącznej powierzchni 1 940,25 ha. Wszystkie zlokalizowane są we wschodniej i południowo-wschodniej części gminy na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej.

Rysunek 11. Rezerваты przyrody na terenie Gminy Hajnówka

Źródło: Interaktywna mapa obszarów Natura 2000, <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Obszar obejmuje polską część Puszczy Białowieskiej w granicach zwartego kompleksu leśnego. Dominujący i najbardziej typowy krajobraz tego obszaru stanowią płaskie równiny gliniastej moreny dennej (40,5% powierzchni, 145-165 m n.p.m.), gdzie przeważają gleby brunatne, płowe i opadowo-glejowe, pokryte lasami liściastymi, głównie grądami. Obszar ten to również ostoja ptaków o randze europejskiej. Gniazduje tu około 155 gatunków ptaków. Kompleks Puszczy stanowi relikwiant pierwotnych krajobrazów leśnych, które dominowały w przeszłości na Nizinach Środkowopolskich i Północnopodlaskich. Puszczański i relikwiantowy charakter lasów podkreślają ponad stuletnie drzewostany naturalnego pochodzenia. Puszcza ma istotne znaczenie dla ochrony dużych drapieżników - wilka i rysia. Jest także najliczniejszą w Polsce ostoją żubra. Najnowszy katalog fauny puszczańskiej zawiera prawie 11 000 gatunków (40 % gatunków krajowych).

Infrastruktura energetyczna¹⁰

W skład systemu elektroenergetycznego (SEE) Gminy Hajnówka wchodzi: sieci średniego i niskiego napięcia (nn). Gmina Hajnówka zasilana jest w energię elektryczną z GPZ 110/15 kV Hajnówka zlokalizowanego na terenie miasta Hajnówka. Z danych (na rok 2012) przedstawionych przez PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok wynika, że na terenie gminy Hajnówka zlokalizowane są:

- odcinki linii 110 kV relacji Orla – Hajnówka, Hajnówka – Lewkowo o długości około 15,2 km,
- linie średniego napięcia (SN) o długości 146,2 km,
- linie niskiego napięcia o długości 85,23 km,
- 72 stacje transformatorowe 15/0,4 kV.

Główny Punkt Zasilania gminy Hajnówka, którego zadaniem jest przetworzenie energii elektrycznej i „wprowadzenie” jej w lokalną sieć rozdzielczą średniego napięcia 15 kV zasilającą odbiorców przemysłowych i komunalnych, charakteryzuje się następującymi parametrami:

- Napięcie transformacji - 110/15 kV
- Ilość transformatorów – 2
- Moc transformatorów – 16 MVA

Zasilanie odbiorców zlokalizowanych na terenie Gminy Hajnówka odbywa się na średnim napięciu 15 kV liniami napowietrznymi i kablowymi oraz sieciami niskiego napięcia, zasilanymi ze stacji elektroenergetycznej WN/SN 110/15kV zlokalizowanej na terenie miasta Hajnówka, która stanowi własność PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok.

Na terenie gminy Hajnówka zlokalizowane są także, będące własnością i w eksploatacji PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok linie sieci rozdzielczej:

- linie napowietrzne i kablowe średniego napięcia (SN) 15 kV,
- linie napowietrzne i kablowe niskiego napięcia (nN),
- stacje transformatorowe SN/nN.

¹⁰ Na podstawie: *Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla obszaru Gminy Hajnówka*, Hajnówka 2014

Zestawienie długości linii elektroenergetycznych napowietrznych i kablowych na terenie gminy Hajnówka zawiera poniższa tabela.

Tabela 44. Wykaz długości linii 15/04kV zasilających teren gminy

Rok	LINIE 15 kV		LINIE 0,4 kV
	Napowietrzne [km]	Kablowe [km]	Napowietrzne [km]
2007	140,66	4,14	81,7
2008	140,66	4,14	81,7
2009	140,66	4,14	81,7
2010	140,66	4,14	81,8
2011	140,66	5,65	81,8
2012	140,66	5,65	81,9

Źródło: PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok

W latach 2007 – 2012 nie zmieniła się długość linii napowietrznych 15 kV oraz linii kablowych o natężeniu 0,4 kV. Wzrosła nieznacznie natomiast długość linii napowietrznych o natężeniu 0,4 kV (o 0,24%).

Poniżej zaprezentowano liczebność odbiorców lokalnej sieci energetycznej oraz sumaryczną ilość zużytej przez nich energii elektrycznej.

Tabela 45. Ilość odbiorców w rozbiciu na indywidualnych i przemysłowych oraz sumaryczna ilość zużytej przez nich energii elektrycznej w latach 2005-2012

Rok	Odbiorcy		Odbiorcy
	Ilość	Zużycie energii GWh	Ilość
2008	2160	3,013410	182
2009	2146	3,009774	188
2010	2130	3,209332	205
2011	2126	3,226757	185
2012	2106	3,160878	170

Źródło: PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok

Na koniec 2012 r. na terenie gminy Hajnówka z energii elektrycznej dostarczanej przez PGE Dystrybucja S.A., Oddział Białystok, korzystało 2 106 odbiorców indywidualnych oraz 170 odbiorców przemysłowych. Zużycie energii elektrycznej w

2012 r. wyniosło 3,160878 GWh wśród odbiorców indywidualnych, natomiast wśród odbiorców przemysłowych 3,241238 GWh. Analizując zużycie energii elektrycznej w latach 2008 – 2012, można zaobserwować systematyczny wzrost jego poziomu. Zużycie energii wzrosło od 2008 roku wzrosło o 4,89%% wśród odbiorców indywidualnych. Natomiast analizując dane dotyczące odbiorców przemysłowych można zaobserwować spadek zużycia energii w porównaniu z rokiem 2008 o 3,24%.

Niniejsza analiza świadczy o niekorzystnej tendencji rozbudowy sieci energetycznych. Ze względu na wiek i na awaryjność energetycznych sieci napowietrznych, konieczna jest ich stopniowa modernizacja oraz zastępowanie energetycznymi liniami kablowymi. Ponadto w związku z powstawaniem nowych budynków mieszkalnych na terenie gminy Hajnówka, konieczna jest także dalsza rozbudowa sieci energetycznej. Konieczność budowy i przebudowy linii energetycznych jest jednym z działań jakie gmina określiła w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Hajnówka.

Infrastruktura gazowa

Zgodnie z danymi z GUS oraz informacji udostępnionych przez Polską Spółkę Gazownictwa Oddział w Warszawie Zakład w Białymstoku Spółka nie prowadzi usługi dystrybucji paliwa gazowego oraz nie posiada sieci gazowej na terenie gminy Hajnówka. W zamian występuje dystrybucja gazu propan-butan w butlach 11 kg, realizowana przez podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Infrastruktura gazowa jest oceniana przez mieszkańców gminy Hajnówka bardzo nisko. W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **3.7 Jak oceniasz poziom rozwoju sieci gazowej?**. Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 46 Ocena poziom rozwoju sieci gazowej w gminie Hajnówka

3.7 Jak oceniasz poziom rozwoju sieci gazowej?	
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość
1	67
2	11
3	12
4	4
5	3

Brak odpowiedzi	8
Ogółem	105

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Odnawialne źródła energii

Gmina Hajnówka dysponuje istotnym potencjałem energetycznym w odniesieniu do odnawialnych źródeł energii. Źródła takiej energii na terenie gminy mogą pochodzić ze:

- słomy, siana i innej biomasy nieleśnej,
- biomasy roślin uprawnych,
- biogazu rolniczego,
- energii wiatru,
- energii słonecznej.

W tabeli przedstawiono potencjał energetycznych poszczególnych rodzajów OZE, w odniesieniu do wielkości średniej dla wszystkich gmin powiatu hajnowskiego.

Tabela 47. Potencjał energetyczny odnawialnych źródeł energii w gminie Hajnówka

Źródła energii odnawialnej	Potencjał energetyczny gminy Hajnówka	Średni potencjał energetyczny gmin powiatu Hajnowskiego
Drewno odpadowe z sadów	88,16 GJ/rok	63,01 GJ/rok
Drewno odpadowe z utrzymania dróg gminnych i powiatowych	132,29 GJ/rok	169,85 GJ/rok
Słoma	148206,92 GJ/rok	91372,4 GJ/rok
Siano	18477,85 GJ/rok	15123,95 GJ/rok
Biogaz z produkcji zwierzęcej	5958,88 GJ/rok	5392,66 GJ/rok
Kolektory słoneczne	3,127 GWh / rok	4,81 GWh / rok
Turbiny wiatrowe	140 GWh / rok	111 GWh / rok
Małe elektrownie wodne	8,8 MWh / rok	36,5 MWh / rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Analiza zapotrzebowania, potencjału i wykorzystania surowców w regionie, Hajnówka, lipiec 2014

Dodatkowo, możliwe jest wykorzystanie biomasy z upraw przeznaczonych wyłącznie na cele energetyczne. Potencjał biomasy z uprawy roślin energetycznych jest iloczynem oszacowanej powierzchni gruntów marginalnych i jednostkowej wydajności. Łączny potencjał biomasy z celowych upraw energetycznych możliwych od prowadzenia w gminie Hajnówka, oszacowano na 10 tys ton, z czego 7 tys. ton stanowi zielonka

kukurydzy na cele produkcji biogazu. Dla porównania, biogazownia o mocy ok. 0,5 MW, przy założeniu, że substratem jest w 100% kiszonka z kukurydzy, ma zapotrzebowanie roczne na rzędu 10-12 tys. ton zielonki.

Podsumowując można stwierdzić, że gmina Hajnówka dysponuje możliwościami wykorzystania OZE, szczególnie w zakresie produkcji biomasy i biogazu oraz wykorzystania energii słonecznej. Możliwość i konieczność wykorzystania odnawialnych źródeł energii dostrzegają również mieszkańcy gminy. Ponad połowa respondentów opowiada się za implementacją takich rozwiązań. W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy pytanie **2.5 Czy uważasz, że gmina powinna korzystać z odnawialnych źródeł energii lub już to robi? (solary, kotłownie na biomasę, wiatraki, biogazownie itp.)?** Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 48 Ocena potrzeby korzystania przez gminę Hajnówka z odnawialnych źródeł energii (solary, kotłownie na biomasę, wiatraki, biogazownie itp.)

2.5 Czy uważasz, że gmina powinna korzystać z odnawialnych źródeł energii lub już to robi? (solary, kotłownie na biomasę, wiatraki, biogazownie itp.)	
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość
1	1
2	1
3	13
4	24
5	60
Brak odpowiedzi	6
Ogółem	105

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Infrastruktura wodno-ściekowa

W wodociąg wyposażone są wszystkie miejscowości gminy Hajnówka z wyłączeniem Sacharewa i Czerlonki Leśnej. Długość sieci wodociągowej wynosi 104,5 km, liczba przyłączy 1 594 szt. Liczba mieszkańców korzystających z wodociągu wynosi

3 320 osób. Oznacza to że 84% mieszkańców gminy ma dostęp do bieżącej wody. Średnie zużycie wody wynosi 16,8 m³ na mieszkańca.

Ujęcia wody zlokalizowane są w miejscowościach:

- Nowoberezowo: wydajność 4008,0 m³/d, obsługuje wsie: Nowoberezowo, Nowokornino, Trzywieża, Kotówka, Wasilkowo, Rzepiska, Borysówka, Smolany, Sadek, Przechody, Nowosady, Sorocza Nóżka, Skryplewo, Bielszczyszna, Puciska, Wygoda, Czyżyki, Dubicze Osoczne, Chytra i Progale;
- Orzeszkowo: wydajność 2016,00 m³/d, obsługuje wsie: Orzeszkowo, Borek, Pasieczniki, Łozice, Olszyna, Topiło;
- Mieszkańcy wsi Mochnate i Stare Berezowo korzystają z wodociągu Nowoberezowo;
- Mieszkańcy wsi Lipiny korzystają z wodociągu miejskiego zasilanego z ujęcia w Hajnówce.

Ponadto na terenie gminy funkcjonują wodociągi zakładowe:

- na terenie gospodarstwa rolnego Mineral sp. z o.o. w Nowoberezowie (baza po byłym PGR),
- na terenie bazy SKR w Nowosadach, wydajność 1392 m³/d,
- Leśniczówka Czerlonka, wydajność 480,0 m³/d,
- Jednostka Wojskowa w Hajnówce 1488 m³/d. Pobór wody razem wynosi 726 m³/d, Rezerwa wydajności sumarycznej wodociągów wynosi 80%.

Woda jest pobierana z warstw wodonośnych położonych od 100 - 150 m. p.p.t., co może wskazywać na jej dobrą jakość ze względu na znaczną miąższość warstw izolujących.

Gmina Hajnówka dysponuje dość rozbudowaną siecią wodociągową. Długość sieci kanalizacyjnej wynosi 21,7 km, zaś liczba przyłączy 638. Z kanalizacji korzysta 1 252 osoby. Oznacza to, że jedynie 31,7% osób jest podłączonych do sieci kanalizacyjnej. Poziom rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej jest pozytywnie oceniany przez mieszkańców gminy. W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy pytanie **3.5 Jak oceniasz poziom rozwoju sieci wodociągowej?** Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 49 Ocena poziom rozwoju sieci wodociągowej

3.5 Jak oceniasz poziom rozwoju sieci wodociągowej?
--

Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość
1	1
2	7
3	12
4	40
5	41
Brak odpowiedzi	4
Ogółem	105

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **3.6 Jak oceniasz poziom rozwoju sieci kanalizacyjnej?** Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 50 oceniasz poziom rozwoju sieci kanalizacyjnej

3.6 Jak oceniasz poziom rozwoju sieci kanalizacyjnej?	
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość
1	4
2	9
3	21
4	31
5	38
Brak odpowiedzi	2
Ogółem	105

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Oczyszczalnia ścieków mechaniczno-biologiczna funkcjonuje we wsi Mochnate. Jej przepustowość wynosi 100 m³/d, a stopień wykorzystania przepustowości 50 %.

Gmina Hajnówka charakteryzuje się niezwykle niekorzystnym stosunkiem długości sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej, wnoszącym jedynie 0,2. Oznacza to, że większość ścieków komunalnych odprowadzana jest do

zbiorników bezodpływowych. Zbiorniki takie, szczególnie te starsze, są często nieszczelne co powoduje lokalne zanieczyszczenia gruntów i wód.

Infrastruktura transportowa

Sieć dróg kołowych

System komunikacji stanowi jeden z podstawowych elementów zagospodarowania układu przestrzennego gminy. Dostępność komunikacyjna gminy jest jednym z kluczowych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Planowanie działań związanych z rozwojem obszaru powinno opierać się w dużej mierze o upowszechnienie dostępu do dóbr i usług komunikacyjnych, które są podstawą egzystencji społeczności lokalnej.

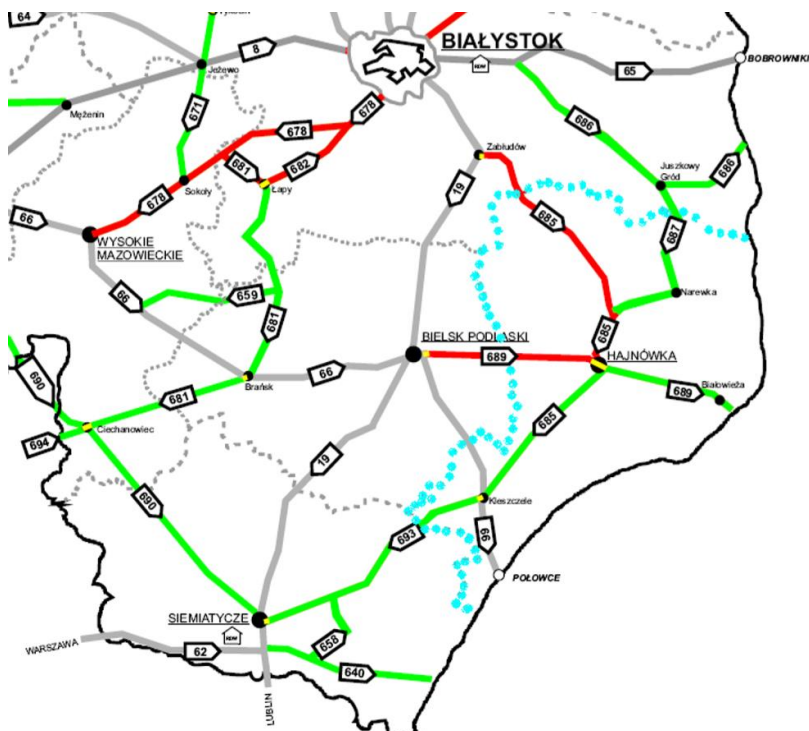
Sieć drogową na terenie gminy Hajnówka tworzą drogi wojewódzkie, powiatowe oraz gminne. Zarządców dróg, do właściwości których należą sprawy z zakresu planowania budowy, modernizacji, utrzymania i ich ochrony przedstawia poniższa tabela.

Tabela 51. Zarządcy dróg na terenie gminy Hajnówka

Kategoria drogi	Zarządca drogi	Zarządca ruchu	Własność drogi
Gminna	Wójt gminy Hajnówka	Starosta powiatu hajnowskiego	samorząd gminy Hajnówka
Powiatowa	Zarząd powiatu hajnowskiego	Starosta powiatu hajnowskiego	samorządu powiatu hajnowskiego
Wojewódzka	zarząd województwa podlaskiego	Marszałek Województwa podlaskiego	samorządu województwa podlaskiego

Źródło: opracowano na podstawie ustawy o drogach publicznych (Dz.U. z 2015r. poz. 460) oraz ustawy prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2005r. Nr 108, poz.908 z późn. zm.)

Rysunek 13. Układ dróg krajowych i wojewódzkich w południowej części woj. Podlaskiego

Źródło: Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku za: *Analiza dostępności komunikacyjnej regionu Puszczy Białowieskiej, Warszawa – Białystok – Hajnówka, czerwiec 2014*

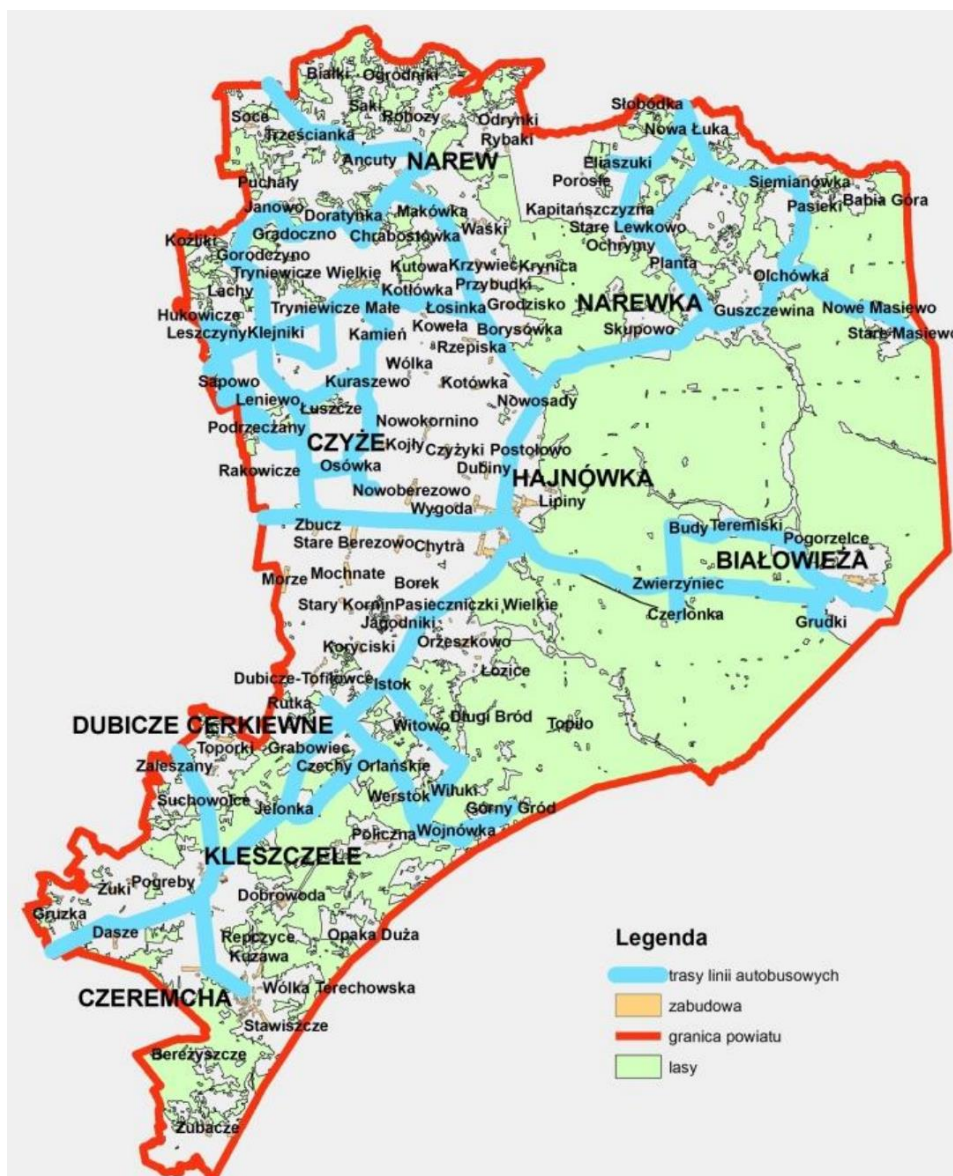
Długość dróg gminnych na obszarze gminy Hajnówka wynosi 75,7 km, z czego 38% (28,7 km) stanowią drogi utwardzone o nawierzchni bitumicznej. Pozostałą część stanowią drogi gruntowe wzmocnione żwirem 34,2 km oraz drogi naturalne z gruntu rodzimego 12,6 km.

Aktualny układ komunikacyjny gminy Hajnówka jest stosunkowo dobrze rozwinięty. Zastrzeżenia natomiast może budzić niedostosowanie sieci dróg (na wielu odcinkach) do obecnych standardów technicznych i wymogów ruchu (wąskie drogi, nieutwardzona nawierzchnia, zły stan techniczny nawierzchni itp.). Na terenie gminy brak jest też dobrej organizacji ruchu pieszego i rowerowego (niewiele chodników i ścieżek rowerowych).

Komunikacja zbiorcza

W obrębie gminy Hajnówka funkcjonuje linia komunikacji miejskiej miasta Hajnówka łącząca je z miejscowością Dubiny. W obrębie gminy funkcjonują również lokalne (wojewódzkie) linie zbiorowego transportu drogowego. Ich przebieg przedstawia rysunek 14.

Rysunek 14. Sieć zbiorowego transportu drogowego transportu w gminie Hajnówka na tle powiatu Hajnowskiego

Źródło: Analiza dostępności komunikacyjnej regionu Puszczy Białowieskiej, Warszawa – Białystok – Hajnówka, czerwiec 2014

Na terenie gminy Hajnówka usługi w regularnym transporcie drogowym oferują:

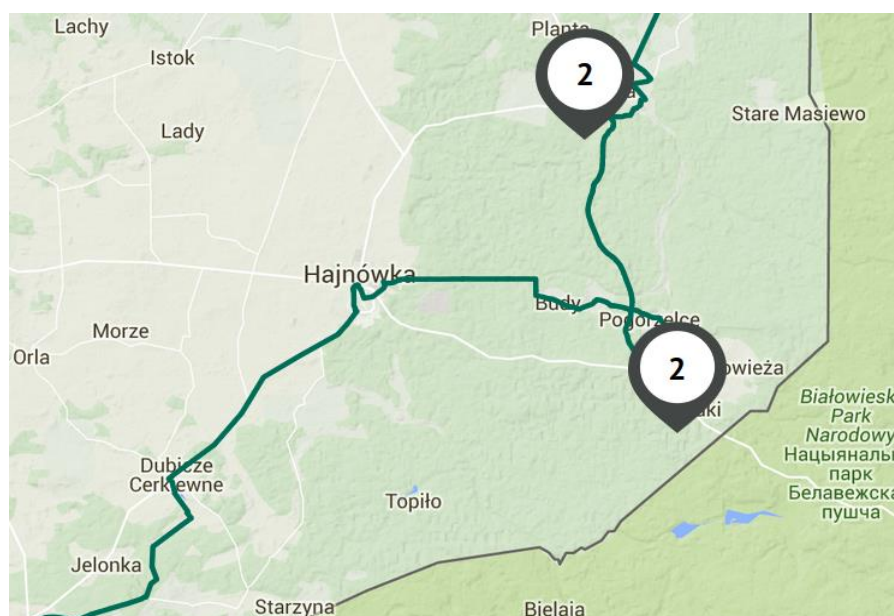
- PKS Białystok (połączenie Hajnówka – Narew – Białystok),
- Arriva Bus Transport Polska, Oddział Bielsk Podlaski (połączenie Hajnówka – Białowieża oraz Hajnówka – Bielsk Podlaski),
- Voyager Trans Białystok (połączenie Hajnówka – Białowieża oraz Hajnówka – Narew – Białystok),
- Oktobus Hajnówka (Hajnówka – Narewka),
- Lob Trans Bielsk Podlaski (Hajnówka – Bielsk Podlaski).

Szereg miejscowości położonych na terenie gminy Hajnówka posiada dostęp publicznym transportem zbiorowym tylko w dni nauki szkolnej. Na terenie gminy są także miejscowości, do których transport publiczny nie dociera.

Trasy rowerowe

Ze względu na szczególnie turystyczny charakter regionu, oprócz infrastruktury dla pojazdów silnikowych należy zwrócić uwagę na trasy rowerowe znajdujące się w regionie Puszczy Białowieskiej. Przez gminę Hajnówka przebiega największy w Polsce szlak rowerowy „Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo”, mający blisko 2 000 km długości i rozciągający się na obszarze pięciu województw wschodniej części kraju. Jego lokalizację w północno-wschodniej części Polski przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 15. Przebieg Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo – fragment w powiecie hajnowskim

Źródło: <http://greenvelo.pl/portal/pl/o-szlaku/przebieg-szlaku-0>

Dodatkowo przez gminę przebiegają następujące szlaki rowerowe:

- Hajnówka - Topiło – Hajnówka (niebieski, 42 km).
- Dubicze Cerkiewne – Topiło – Białowieża (zielony, 41 km)
- Hajnówka – Dubicze Cerkiewne – Czeremcha – Piaski (czerwony, 85 km)
- Białowiecki Szlak Transgraniczny (żółty, 58 km w części polskiej, 146 km na Białorusi).

Gospodarka odpadowa

Liczba mieszkańców na dzień 31.12.2014 roku, według danych udostępnionych przez Urząd Gminy Hajnówka, wyniosła 4036 osoby.

Z terenu gminy Hajnówka do Zakładu Zagospodarowania Odpadów w Hajnówce w 2014 roku trafiło 246,5 Mg odpadów zmieszanych, które trafiły na linię sortowniczą, skąd wydzielone są poszczególne frakcje odpadów. Odpady biodegradowalne zostały poddane kompostowaniu. Odpady zielone na terenie gminy Hajnówka gromadzone są na kompostownikach. Pozostałości z sortowania zostały przerobione na paliwo alternatywne. Ze względu na trwającą rozbudowę ZZO w Hajnówce, część odpadów ulegających biodegradacji zostało zmagazynowane do czasu uruchomienia instalacji. W 2014 roku jedynie 1,2 Mg pozostałości z sortowania nie nadawało się do wykorzystania i została poddana składowaniu na składowisku odpadów w Olchówce. Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania w 2014 roku wyniósł zaledwie $TR = 0,27\%$, przy 50% dopuszczalnym poziomie za ubiegły rok.

W poniższej tabeli przedstawiono ilość odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy (w Mg) w 2014 r., w uwzględnieniu ich rodzaju.

Tabela 52. Ilość odpadów komunalnych wytworzonych na terenie gminy (w Mg) w 2014 r.

Lp.	Rodzaj odpadu	Ilość odpadów odebranych z posesji zamieszkanymi w Mg	Ilość odpadów zebranych z terenu gminy Hajnówka w Mg
1	Niesegregowane odpady komunalne	246,5	28,44
2	Tworzywa sztuczne	4,3	0,0
3	Inne odpady ulegające biodegradacji	12,80	12,74
4	Papier i tektura	7,4	0,15
5	Zmieszane odpady opakowaniowe	67,8	0,46
6	Popiół	52,20	0
7	Zużyte opony	16,80	0
8	Odpady wielkogabarytowe	4,4	0
9	Opakowania z tworzyw sztucznych	1,1	0,86
10	Opakowania ze szkła	56,8	0,62
11	Zużyte akumulatory	0,05	0
12	Odpady z betonu, gruz ceglany, zmieszane	54,10	0

	odpady z betonu		
13	Lampy fluorescencyjne	0,003	0
14	Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne: 20 01 35, 20 01 36	5,48	0
15	Urządzenia zawierające freon	1,82	0
16	Opakowania z papieru i tektury	2,3	0
17	Odzież	1,3	0
18	Tekstylia	0,1	0

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Gminy Hajnówka za 2014, Hajnówka, kwiecień 2015

W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy pytanie **3.3 Jak oceniasz system segregacji odpadów na terenie gminy?** Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 53 Ocena systemu segregacji odpadów na terenie gminy

3.3 Jak oceniasz system segregacji odpadów na terenie gminy?	
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość
1	4
2	6
3	17
4	36
5	39
Brak odpowiedzi	3
Ogółem	105

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców

3.6 OBSZAR GOSPODARCZY

3.6. Obszar gospodarczy

Rolnictwo

Gmina ma charakter leśno-rolniczy co znajduje odzwierciedlenie w strukturze użytkowania terenu. Na terenie gminy Hajnówka przeważają lasy stanowiące około 57%

(z czego ponad 97% stanowią lasy publiczne) powierzchni gminy, natomiast użytki rolne obejmują około 38%. Pozostałą część, to jest około 4%, stanowią grunty i nieużytki. Wschodnią część gminy zajmują tereny leśne należące do Puszczy Białowieskiej stanowiącej wieloprzestrzenny element ekosystemu przyrodniczego wchodzącego w skład Krajowego Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych o znaczeniu europejskim. Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione stanowią ponad 60% powierzchni gminy¹¹.

Struktura użytkowa powierzchni oraz ograniczenia prawne determinują funkcje ekonomiczne gminy, z których wiodącymi są produkcja rolna i leśna. Wg Powszechnego Spisu Rolnego 2010 w gminie Hajnówka funkcjonowało 1 123 gospodarstwa rolne (z czego 1 121 gospodarstw indywidualnych), w tym 878 o powierzchni ogółem powyżej 1 ha. Blisko 8% gospodarstw stanowiły te o powierzchni ogółem 15 ha i więcej. Działalność rolną prowadziło 86% (966) ogółu gospodarstw rolnych¹².

Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosiła 7,7 ha (w tym użytki rolne 6,9 ha; użytki rolne w dobrej kulturze 7,69 ha)¹³. Wielkość ta była zbliżona (7,42 ha) do średniej powierzchni gospodarstwa rolnego w powiecie hajnowskim.

Warunki dla rozwoju działalności rolniczej w gminie są dość dobre. Wynika to z dużego udziału żyznych gleb (IV klasa bonitacyjna) w strukturze gleb gminnych.

W gminie wiejskiej Hajnówka ogólna powierzchnia zasiewów w 2010 roku wyniosła 4 698,34 ha, z czego największą część stanowiły zboża – 3 944,38 ha. Powierzchnię zasiewów zaprezentowano poniżej (**Tabela 54**).

Tabela 54. Powierzchnia zasiewów w gminie Hajnówka według rodzaju wg PSR 2010

Rodzaj zasiewu	Powierzchnia w ha
Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi, w tym:	3 550,27
Pszenica ozima	738,99
Pszenica jara	285,49

¹¹ Urząd Statystyczny w Białymstoku, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2010

¹² Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

¹³ Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

Żyto	444,16
Jęczmień ozimy	38,42
Jęczmień jary	189,50
Owies	304,84
Pszenżyto ozime	649,95
Pszenżyto jare	118,19
Mieszanki zbożowe ozime	22,63
Mieszanki zbożowe jare	758,10
Kukurydza na ziarno	319,24
Ziemniaki	88,68
Uprawy przemysłowe	374,33
Buraki cukrowe	-
Rzepak i rzepik	373,64
Strączkowe jadalne na ziarno	30,63
Warzywa gruntowe	1,58

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

W gospodarstwach rolnych poza produkcją roślinną realizowana jest również produkcja zwierzęca. W 253 gospodarstwach hodowane było bydło (w tym krowy w 231), w 219 odbywał się chów trzody chlewnej, a w 385 odbywał się chów drobiu. **Tabela 55** przedstawiono liczebność zwierząt gospodarskich wg PSR 2010 w gminie Hajnówka.

Tabela 55. Zwierzęta gospodarskie w gminie Hajnówka wg PSR 2010

Pogłowie zwierząt	Liczebność w szt.
Bydło razem, w tym:	2 843
Bydło krowy	1 497
Trzoda chlewna razem, w tym:	4 611
Trzoda chlewna lochy	566
Konie	160
Drób ogółem, w tym:	7 513
Drób kurzy	6 361

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

Gospodarstwa na terenie gminy wyspecjalizowały się w hodowli bydła i trzody chlewnej. Produkcję roślinną stanowią w większości zboża.

Prawie 53% (591) gospodarstw rolnych na terenie gminy posiadało ciągniki. W sumie gospodarstwa posiadały 891 ciągników, co daje średnio 1,5 ciągnika na gospodarstwo.

Znaczna część gospodarstw rolnych (blisko 86%) posiadała dochody z działalności rolniczej – 964 gospodarstwa. Dochody z emerytury i renty osiągało 241 gospodarstw rolnych, a dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej osiągało 164 gospodarstw. W przypadku połowy (568) gospodarstw rolnych ich dochody uzupełniane były dochodami z pracy najemnej.

Podmioty gospodarki narodowej

Na koniec lipca 2015 roku na terenie gminy funkcjonowało 280 podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON. Prawie 98% zarejestrowanych podmiotów stanowiły te zaliczane do sektora prywatnego, zaś resztę (7 jednostek) stanowiły podmioty z sektora publicznego. Zmiany liczby podmiotów gospodarki narodowej wg liczby pracujących w latach 2010 – 2014 zaprezentowano poniżej (**Tabela 56**).

Tabela 56. Liczba oraz struktura podmiotów gospodarki narodowej wg liczby pracujących w gminie Hajnówka w latach 2010 – 2014

	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem	244	246	256	273	276
udział podmiotów w %					
do 9 osób pracujących	95,9	96,3	96,9	97,4	97,8
10-49 osób pracujących	3,7	3,2	2,7	2,2	1,8
50-249 osób pracujących	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
250 osób pracujących i więcej	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

W analizowanym okresie liczba podmiotów nieznacznie wzrosła (o 14,8%) – z 244 w 2010 roku do 280 w 2015 roku. Wzrost ten był istotnie wyższy od średniej dla powiatu (2,1%) i znacząco wyższy od średniej dla województwa – 7%. Grupę dominującą stanowią podmioty o liczbie pracujących do 9 osób. Grupa ta w analizowanym okresie zwiększyła się nie tylko w ujęciu bezwzględnym, ale także i względnym – z 95,9% w ogóle zarejestrowanych podmiotów do 97,8%. W gminie jest zarejestrowany jedynie jeden podmiot o liczbie pracujących powyżej 50 osób i żaden o liczbie pracujących powyżej 249, co świadczy o charakterze przedsiębiorczości na terenie gminy Hajnówka.

Ma ona raczej charakter indywidualnej działalności, prowadzonej przez osoby fizyczne z ograniczoną liczbą pracujących.

Biorąc pod uwagę formę prawną podmiotów gospodarki narodowej wśród zarejestrowanych podmiotów dominowały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w liczbie 216, co stanowiło 77% ogółu podmiotów. Na koniec lipca 2015 roku w gminie zarejestrowanych było 14 spółek, w tym 4 spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Spośród zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej nieco ponad 7% prowadziło działalność gospodarczą w zakresie rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa, blisko 36% w sektorze przemysłu i budownictwa. Największa liczba podmiotów działała w sekcji Przetwórstwo przemysłowe (C) – 22,1%, Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (G) – 14,9% oraz w sekcji Budownictwo (F) – 13,0% (por. **Tabela 57**). W gminie Hajnówka nie były zarejestrowane podmioty z sekcji Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych (D), sekcji Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją (E) i sekcji Organizacje i zespoły eksterytorialne (U)¹⁴. Zestawienie podmiotów gospodarki narodowej wg sekcji na dzień 31.12.2014 zaprezentowano w **Tabela 57**.

Tabela 57. Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD

ogółem		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S i T	U
gmina	276	20	1	61	0	0	36	41	5	10	1	14	3	15	3	6	8	14	4	34	0
Hajnówka																					

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą dominowały te same rodzaje działalności, jak w przypadku ogółu podmiotów działających na terenie gminy (**Tabela 57**) – sekcja C 26%, sekcja G 19% i sekcja F 17%.

Tabela 58. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD (stan na dzień 31.12.2014)

ogółem	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S,
--------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

¹⁴ Dane udostępnione przez Urząd Statystyczny w Białymstoku.

																				T i U
gmina Hajnówka	212	15	1	55	0	0	36	40	3	9	1	13	2	14	3	0	2	14	1	3

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Analiza przedmiotu działalności podmiotów zarejestrowanych w gminie Hajnówka pod względem sekcji PKD, wskazuje, że działalność ta ma charakter zróżnicowany z niewielką dominacją przetwórstwa przemysłowego. Ze względu na tradycje przemysłu związanego z przetwarzaniem surowca drzewnego w regionie Puszczy Białowieskiej (sięgające okresu międzywojennego) gmina posiada potencjał rozwojowy z zakresie produkcji wyrobów z drewna. Widoczną przeszkodę na drodze do jego rozwoju stanowią ograniczenia w możliwości poboru surowca z zasobów zarządzanych przez Lasy Państwowe (stan na dzień 21.12.2015).

W badaniu zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **4.3 Jak oceniasz warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w gminie (ewentualne udogodnienia i ulgi dla przedsiębiorców, dostęp do informacji na temat zakładania własnej działalności itp.)?** Rozkład uzyskanych odpowiedzi zaprezentowany jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 59 Ocena warunków do prowadzenia działalności gospodarczej w gminie (ewentualne udogodnienia i ulgi dla przedsiębiorców, dostęp do informacji na temat zakładania własnej działalności itp.)

4.3 Jak oceniasz warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w gminie (ewentualne udogodnienia i ulgi dla przedsiębiorców, dostęp do informacji na temat zakładania własnej działalności)?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent
1	11	10,48
2	29	27,62
3	41	39,05
4	11	10,48
5	7	6,67
Brak odpowiedzi	6	5,71

Ogółem	105	100%
---------------	------------	-------------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Przedstawione dane charakteryzują poziom przedsiębiorczości jedynie samej gminy Hajnówka. Poniżej przedstawiono dane z tego zakresu dla analizowanej gminy na tle pozostałych gmin powiatu hajnowskiego i województwa podlaskiego. Liczba podmiotów gospodarczych w gminie Hajnówka (wg stanu na 31.12.2014 r.) w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców ukształtowała się na poziomie 70, gdy w powiecie hajnowskim relacja ta wynosiła 67, zaś w województwie 83. Wskaźnik ten plasował gminę Hajnówka na 4 miejscu wśród gmin powiatu hajnowskiego (na 9 gmin) i 31 miejscu w województwie podlaskim (na 116 gmin). Wyższą wartością tego wskaźnika w powiecie charakteryzowały się gminy Białowieża, miasto Hajnówka i gmina Dubicze Cerkiewne. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego została przedstawiona poniżej (**Tabela 60**).

Tabela 60. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego wg stanu na dzień 31.12.2014.

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów
gmina miejska Hajnówka	78
Białowieża	96
Czeremcha	38
Czyże	41
Dubicze Cerkiewne	74
gmina wiejska Hajnówka	70
Kleszczele	53
Narew	47
Narewka	51

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Opisana sytuacja w zakresie liczby podmiotów determinuje sytuację na rynku pracy. Wobec niewielkiej liczby podmiotów gospodarki narodowej, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, w roku 2014 łącznie zatrudnione były 304 osoby, w tym 165 mężczyzn. Biorąc pod uwagę liczbę pracujących na 1 tys. ludności gmina Hajnówka

charakteryzuje się niewielką wysokością tej relacji, której wielkość w 2013 roku wyniosła 79 i była trzecią od końca w powiecie hajnowskim. Wskaźnik ten w powiecie wynosił 182 zaś w województwie 176. Jednocześnie charakter gminy (rolniczy) powoduje, że udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym jest stosunkowo niewielki w porównaniu z pozostałymi gminami powiatu hajnowskiego. Udział ten wyniósł na koniec 2014 – 5,9%. Niższym poziomem wskaźnika charakteryzowała się gmina Czyże – 4,2% (por. dane w **Tabela 61**).

Tabela 61. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w%) w gminach powiatu hajnowskiego

gmina	Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %)
gmina miejska Hajnówka	6,1
Białowieża	10,1
Czeremcha	8,7
Czyże	4,2
Dubicze Cerkiewne	7,2
gmina wiejska Hajnówka	5,9
Kleszczele	7,8
Narew	8,9
Narewka	8,1

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym jest nieco wyższy w odniesieniu do kobiet niż w przypadku mężczyzn. Wskaźniki te wynoszą odpowiednio: wśród kobiet 6,2%, wśród mężczyzn – 5,7%. Liczbę osób bezrobotnych w gminach powiatu hajnowskiego zaprezentowano w **Tabela 62**.

Tabela 62. Liczba osób bezrobotnych w gminach powiatu hajnowskiego w latach 2010-2014

Jednostka terytorialna	ogółem					w tym kobiety				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
gmina miejska Hajnówka	1 065	1 016	1 183	1 075	834	513	485	558	514	385
Białowieża	127	136	149	145	128	50	53	57	52	42
Czeremcha	182	171	181	223	176	90	105	99	116	93
Czyże	38	37	44	45	45	14	17	22	16	16
Dubicze Cerkiewne	75	60	56	62	55	28	27	24	32	28
gmina wiejska Hajnówka	146	148	170	166	136	69	70	84	77	61
Kleszczele	110	107	113	133	114	41	48	39	55	51

Narew	189	186	201	215	182	81	74	88	92	84
Narewka	176	178	200	239	189	85	95	90	101	86

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks

W gminie Hajnówka w latach 2010-2012 można było zaobserwować niewielki wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych z 146 w 2010 do 170 w 2012. W ostatnich dwóch latach analizy nastąpił dość znaczący spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych do poziomu 136 osób (spadek o 20%). Wśród bezrobotnych we wszystkich analizowanych latach dominują mężczyźni. W analizowanym okresie udział kobiet w strukturze bezrobotnych kształtował się na podobnym poziomie tj. od 45 do 49%.

W gminach objętych działaniem Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce dominująca liczba zarejestrowanych bezrobotnych występuje w mieście Hajnówka (45%). Udział liczby bezrobotnych z terenu gminy wiejskiej Hajnówka to 7,3%. Procentowy udział bezrobotnych w poszczególnych gminach objętych działaniem Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych został zaprezentowany poniżej (Tabela 63).

Tabela 63. Udział bezrobotnych w poszczególnych gminach objętych działaniem Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych

	2010	2011	2012	2013	2014
gmina miejska Hajnówka	50,5	49,8	51,5	46,7	44,9
Białowieża	6,0	6,7	6,5	6,3	6,9
Czeremcha	8,6	8,4	7,9	9,7	9,5
Czyże	1,8	1,8	1,9	2,0	2,4
Dubicze Cerkiewne	3,6	2,9	2,4	2,7	3,0
gmina wiejska Hajnówka	6,9	7,3	7,4	7,2	7,3
Kleszczele	5,2	5,2	4,9	4,8	6,1
Narew	9,0	9,1	9,8	9,3	9,8
Narewka	8,3	8,7	8,7	10,4	10,2

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

W trakcie zorganizowanych konsultacji społecznych zadano respondentom z gminy Hajnówka pytanie **4.1 Jak oceniasz możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie gminy?** Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiony jest poniżej w postaci tabeli:

Tabela 64 Ocena możliwości uzyskania zatrudnienia na terenie gminy Hajnówka

4.1 Jak oceniasz możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie gminy?		
Skala ocen, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą	Częstość	Procent

1	48	45,71
2	27	25,71
3	22	20,95
4	4	3,81
5	1	0,95
Brak odpowiedzi	3	2,86
Ogółem	105	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gminy Hajnówka

Sytuacja finansowa gminy

Podstawą gospodarki finansowej gminy jest jej corocznie uchwalany przez radę gminy i opiniowany przez regionalną izbę obrachunkową budżet. Oprócz ustalonych i realizowanych rocznych planów budżetowych gmina posiada również Wieloletnią Prognozę Finansową. Obecnie obowiązująca WPF obejmuje lata 2015 – 2023 wraz z prognozą kwoty długu i spłat zobowiązań na lata 2015 – 2023 i została podjęta uchwałą Rady Gminy Hajnówka nr III/8/14 z dn. 29 grudnia 2014 roku.

Gmina od roku 2012 (po znaczącym spadku w stosunku do roku 2011) notuje stały, niewielki wzrost dochodów budżetowych. Jednocześnie wydatki budżetowe kształtowały się na zmiennym poziomie, co powodowało że gmina notowała nadwyżkę (najwyższą w roku 2011 – 2 606 632,63 zł) i deficyt budżetowy (najwyższy w roku 2010 – 5 368 095,09). Wielkość dochodów, wydatków oraz deficytu/nadwyżki budżetowej zaprezentowano poniżej (**Tabela 65**).

Tabela 65. Wielkość dochodów, wydatków oraz deficytu/nadwyżki budżetowej gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Dochody ogółem	10 792 398,45	15 002 251,55	11 981 747,68	12 887 050,79	13 338 003,48	11 747 793,00
Wydatki ogółem	16 160 493,54	12 395 618,92	11 276 368,10	13 210 109,98	12 544 500,72	11 747 793,00
Deficyt nadwyżka	-5 368 095,09	2 606 632,63	705 379,58	-323 059,19	793 502,76	0,00

* wielkości planowane

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

W strukturze dochodów w analizowanym okresie dominowały dochody bieżące. Ich najwyższy udział miał miejsce w roku 2012 (97,5%), natomiast najniższy w 2011 (67,9%). Wydatki bieżące stanowiły natomiast w analizowanych latach średnio ok. 76% w wydatkach ogółem (z wyjątkiem roku 2012, w którym poziom ten ukształtował się nieco powyżej 90%), co świadczy o niewielkim zakresie podejmowanych zadań majątkowych. Szczególnie wysoki poziom wydatków bieżących wystąpił w roku 2012, kiedy to osiągnął poziom blisko 91% wydatków ogółem. Gmina w analizowanym okresie, co prawda osiągała nadwyżkę budżetową (wyjątek stanowi rok 2010 i 2013), niemniej jednak, zaciągała zobowiązania zwrotne. Na koniec 2013 roku kwota długu osiągnęła poziom 3,6 mln zł, a na koniec 2014 – 3,26 mln zł. Na koniec 2015 roku kwota długu ma pozostać na niezmienionym poziomie. Poziom zadłużenia jako procent dochodów budżetowych w roku 2013 wyniósł 28,3% i wykazywał niewielką tendencję wzrostową (z 27,2% w roku 2011). Wysokość obciążenia dochodów wydatkami na obsługę zadłużenia znacząco spadła z poziomu 26,4% w 2011 roku do 7,4% w roku 2013. Wydatki na obsługę zadłużenia w 2014 r. stanowiły 0,5% dochodów, a w roku bieżącym koszty obsługi zadłużenia planowane są na poziomie 1,1% dochodów.

Kształtowanie się nadwyżki operacyjnej prezentuje **Tabela 66**.

Tabela 66. Dochody i wydatki bieżące, deficyt/nadwyżka operacyjna w gminie Hajnówka w latach 2010-2013 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody bieżące	9 418 804,65	10 191 019,39	11 686 225,03	11 513 719,41	11 161 315,26
Wydatki bieżące	8 679 106,61	9 799 280,66	10 190 262,28	10 139 547,46	9 999 542,93
Deficyt/nadwyżka operacyjna	739 698,04	391 738,73	1 495 962,75	1 374 171,95	1 161 772,33

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Hajnówka.

Wielkość osiąganey nadwyżki operacyjnej (uwzględniającej oprócz różnicy między dochodami i wydatkami bieżącymi także wolne środki pieniężne i wielkość dochodów ze sprzedaży majątku) determinować będzie zgodnie z art. 242 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych¹⁵ możliwości gminy w zakresie zadłużania

¹⁵ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz. U. 2009 Nr 157 poz. 1240 z późn. zm.

się w kolejnych latach na wydatki majątkowe, co będzie również warunkowało możliwość sięgania przez gminę po środki z bezzwrotnej pomocy UE. Osiągana przez gminę w ostatnich latach nadwyżka operacyjna pozwoli na zapewnienie wkładu własnego z własnych środków lub też ze źródeł przychodów zwrotnych.

W strukturze dochodów gminy Hajnówka dominują dochody transferowe (subwencja ogólna i dotacje celowe) stanowiąc w analizowanym okresie ok. 57% dochodów ogółem. Pozostałą część stanowią dochody własne, wśród których dominują udziały w państwowych podatkach dochodowych stanowiących średnio 26,3% ogółu dochodów własnych (średnio 10,8% dochodów ogółem). Kolejną pozycję stanowi podatek od nieruchomości, którego udział średnio wynosi 23% dochodów własnych (ok. 9,5% dochodów ogółem). Wartość poszczególnych kategorii dochodów własnych zaprezentowano poniżej (**Tabela 67**).

Tabela 67. Dochody własne gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody ogółem	10 792 398,45	15 002 251,55	11 981 747,68	12 887 050,79	13 338 003,48
dochody własne	3 484 927,28	7 723 079,83	4 693 128,68	6 004 130,49	5 772 963,88
podatek rolny	454 421,92	479 675,65	937 052,03	937 258,48	918 742,85
podatek leśny	315 876,00	360 998,00	331 004,20	312 953,80	290 036,00
podatek od nieruchomości	1 031 293,31	1 111 720,54	1 199 199,15	1 273 255,24	1 409 113,03
podatek od środków transportowych	53 773,00	66 005,00	67 748,00	67 310,00	54 068,00
opłata skarbową	6 980,00	7 953,00	8 238,07	10 373,00	8 429,00
podatek od czynności cywilno-prawnej	61 808,00	43 754,00	43 555,96	108 782,00	48 538,30
karta podatkowa	-	-	6 341,60	2 935,56	1 423,41
opłata eksploatacyjne	-	-	-	-	-
opłata targowa	-	-	-	-	-
dochody z majątku	323 304,73	199 674,42	309 728,94	85 789,44	185 148,50
udziały w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa, w tym:	1 098 073,65	1 246 047,09	1 433 220,66	1 421 883,51	1 699 625,66
<i>PIT</i>	<i>1 094 572,00</i>	<i>1 242 349,00</i>	<i>1 426 808,00</i>	<i>1 412 290,00</i>	<i>1 690 961,00</i>
<i>CIT</i>	<i>3 501,65</i>	<i>3 698,09</i>	<i>6 412,66</i>	<i>9 593,51</i>	<i>8 664,66</i>

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Hajnówka.

Wśród dochodów własnych średnio 50% (w latach 2010 – 2014) środków gmina pozyskała z dwóch źródeł, a mianowicie z udziału w podatku dochodowym od osób

fizycznych – 26% oraz z podatku od nieruchomości – 23%. Strukturę dochodów własnych zaprezentowano poniżej (**Tabela 68**).

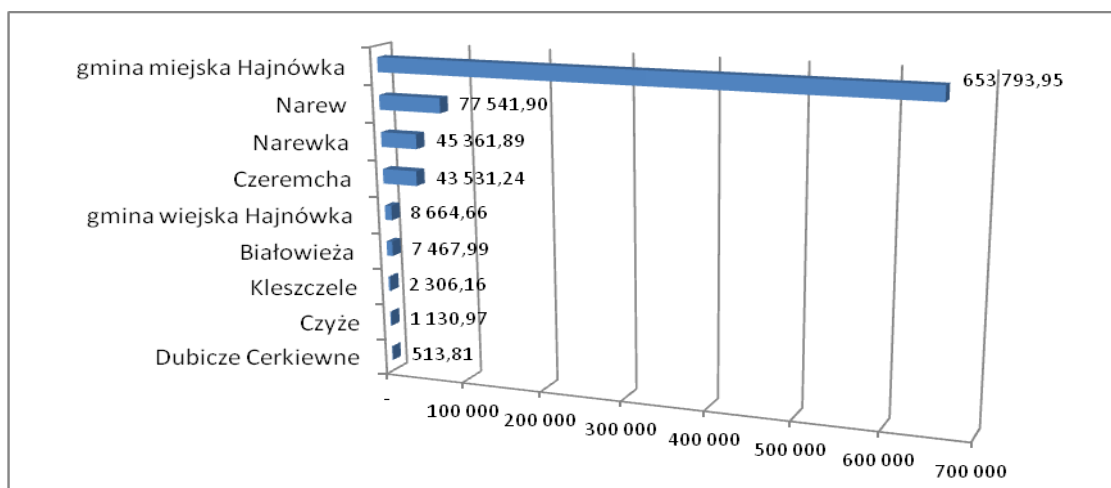
Tabela 68. Struktura dochodów własnych gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w %)

	2010	2011	2012	2013	2014
dochody własne	100	100	100	100	100
podatek rolny	13,04	6,21	19,97	15,61	15,91
podatek leśny	9,06	4,67	7,05	5,21	5,02
podatek od nieruchomości	29,59	14,39	25,55	21,21	24,41
podatek od środków transportowych	1,54	0,85	1,44	1,12	0,94
opłata skarbową	0,20	0,10	0,18	0,17	0,15
podatek od czynności cywilno-prawnej	1,77	0,57	0,93	1,81	0,84
karta podatkowa			0,14	0,05	0,02
opłata eksploatacyjne					
opłata targowa					
dochody z majątku	9,28	2,59	6,60	1,43	3,21
udziały w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa, w tym:	31,51	16,13	30,54	23,68	29,44
<i>PIT</i>	31,41	16,09	30,40	23,52	29,29
<i>CIT</i>	0,10	0,05	0,14	0,16	0,15

Źródło: Dane udostępnione przez Urząd Gminy Hajnówka.

Na uwagę zasługuje fakt niewielkiego udziału (średnio 0,12% w dochodach własnych) dochodów z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób prawnych, co wynika z niewielkiej liczby zarejestrowanych na terenie gminy podmiotów tego podatku. Na tle pozostałych gmin powiatu hajnowskiego gmina wiejska Hajnówka plasuje się wśród gmin o niskich dochodach z tego tytułu (**Wykres 2**).

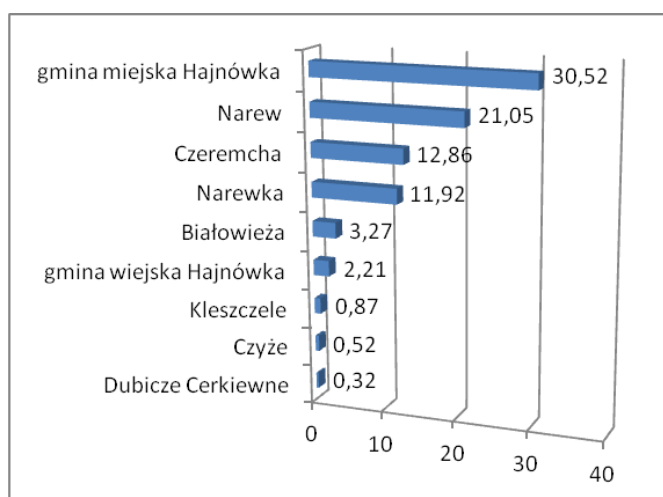
Wykres 2. Dochody z tytułu udziału w podatku CIT gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 (w PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Podobna sytuacja występuje po przeliczeniu wartości dochodów z tego tytułu na liczbę mieszkańców gminy – **Wykres 3**.

Wykres 3. Dochody z tytułu udziału w podatku CIT gmin powiatu hajnowskiego w przeliczeniu na jednego mieszkańca w roku 2014 (w PLN)

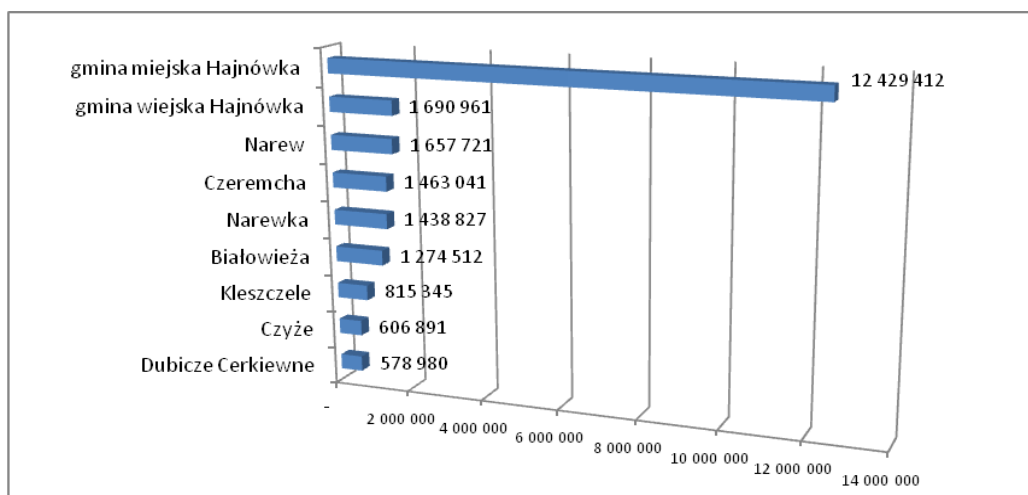

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Biorąc pod uwagę dochody z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych generalnie gmina Hajnówka należy do grupy gmin w powiecie hajnowskim o najwyższych dochodach z tego tytułu (nie uwzględniając miasta Hajnówka). W roku

2014 była to kwota ponad 1,69 mln zł, podczas gdy w gminie o najniższym poziomie było to prawie 680 tys. zł (Dubicze Cerkiewne), zaś w gminie o najwyższym dochodzie z tego tytułu – prawie 12,5 mln zł (miasto Hajnówka) – **Wykres 4.**

Wykres 4. Dochody z tytułu udziału w podatku PIT gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 (w PLN)

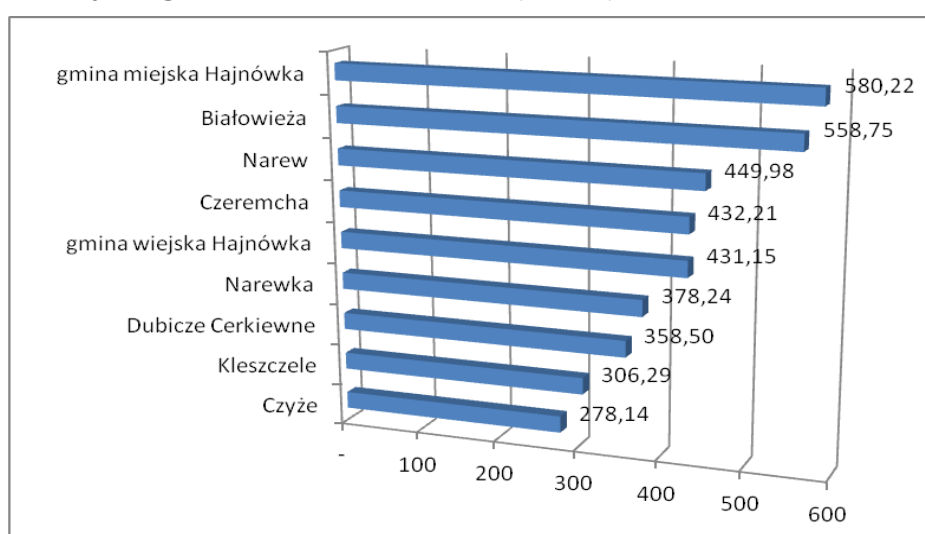

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Uwzględniając wartość wspomnianej kategorii dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca, gmina wiejska Hajnówka z wartością ponad 430 zł na mieszkańca, zajmuje w powiecie hajnowskim środkową pozycję –

Wykres 5.

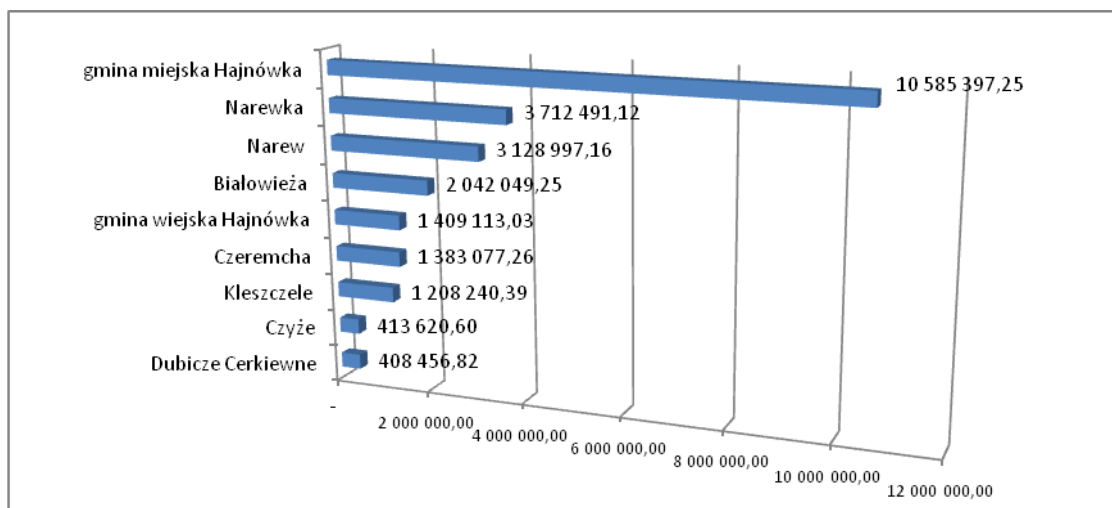
Wykres 5. Dochody z tytułu udziału w podatku PIT gmin powiatu hajnowskiego w przeliczeniu na jednego mieszkańca w roku 2014 (w PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Jak już zauważono drugim pod względem udziału w dochodach własnych w gminie Hajnówka jest podatek od nieruchomości. Biorąc pod uwagę dochody gminy z tego tytułu ich poziom w porównaniu z pozostałymi gminami powiatu hajnowskiego jest średni. Wyższą wartość realizują cztery gminy, niższą również cztery – **Wykres 6**.

Wykres 6. Dochody z tytułu podatku od nieruchomości gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 (w PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Niski udział dochodów własnych świadczy o słabym potencjale dochodowym gminy wynikającym m.in. z rolno-leśnego charakteru gospodarki gminy oraz ze wspomnianego już niskiego poziomu przedsiębiorczości (co szczególnie jest widoczne w wielkości osiągniętych dochodów z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób prawnych). Wielkość oraz struktura tej kategorii budżetowej świadczą o możliwościach inwestycyjnych, a przez to i rozwojowych gminy. Kształtowanie się dochodów ogółem oraz dochodów własnych na jednego mieszkańca w gminie Hajnówka przedstawiono poniżej (Tabela 69).

Tabela 69. Dochody ogółem oraz dochody własne w przeliczeniu na jednego mieszkańca w gminie Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
dochody ogółem na jednego mieszkańca	2 634,86	3 716,19	2 996,19	3 260,07	3 400,82
dochody własne na jednego mieszkańca	850,81	1 913,07	1 173,58	1 518,88	1 471,94

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Gmina Hajnówka, uwzględniając dochody własne budżetu gminy na jednego mieszkańca w 2014 roku, zajmowała 7 miejsce w powiecie hajnowskim i 26 (w roku 2013) w województwie podlaskim (na 116). W roku 2012 było to odpowiednio – 7 i 46, zaś w 2011 roku – 3 i 10.

Tak niskie wielkości dochodów własnych powodują, że gmina otrzymuje stosunkowo dużą część wyrównawczą subwencji ogólnej. W 2014 roku była to kwota 3,9 mln zł, czyli blisko 69% dochodów własnych i 30% dochodów ogółem. Ponadto gmina otrzymuje stosunkowo wysoką, w porównaniu z ogółem dochodów, subwencję oświatową. W roku 2014 była to kwota 3,1 mln zł. W roku 2014 gmina otrzymała nieco ponad 0,5 mln zł niższą subwencję ogólną w stosunku do roku 2013. Wynikało to ze znacznego zmniejszenia (o 37%) części wyrównawczej subwencji ogólnej. Wysokość poszczególnych części subwencji ogólnej dla gminy Hajnówka zawarto poniżej (**Tabela 70**).

Tabela 70. Wysokość subwencji ogólnej dla gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
subwencja ogółem, w tym:	4 275 310,00	4 452 991,00	4 838 526,00	4 450 099,00	3 922 906,00
część oświatowa	3 256 633,00	3 227 303,00	3 430 449,00	3 164 234,00	3 101 363,00
uzupełnienie subwencji ogólnej	-	-	4 235,00	-	-
część wyrównawcza	1 018 677,00	1 225 688,00	1 403 842,00	1 285 865,00	821 543,00
część równoważąca	-	-	-	-	-

Źródło: Bank Danych Lokalnych, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks.

Gmina w latach 2010 – 2014 otrzymała ponadto w sumie nieco ponad 11,5 mln zł dotacji ogółem, w tym inwestycyjnej blisko 3 mln zł. Wśród dotacji przeważały dotacje celowe z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej, których wartość w latach 2010 – 2014 wyniosła blisko 7,0 mln zł. Wysokość dotacji dla gminy Hajnówka zaprezentowano poniżej (**Tabela 71**).

Tabela 71. Wysokość dotacji dla gminy Hajnówka w latach 2010-2014 (w PLN)

	2010	2011	2012	2013	2014
Dotacje ogółem (celowe + dotacje §§ 200, 620), w tym:	3 032 161,17	2 826 180,72	2 450 093,00	2 432 821,30	3 642 133,60
dotacje	1 068 748,37	625 542,69	10 000,00	0,00	1 294 821,71

inwestycyjne					
--------------	--	--	--	--	--

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Wydatki

Jak już zauważono wydatki budżetowe kształtowały się na zmiennym poziomie. W okresie analizy, najwyższa ich wartość wystąpiła w roku 2010 osiągając poziom nieco powyżej 16 mln zł, zaś najniższa w 2012, tj. 11,3 mln zł. W kolejnym roku nieznacznie wzrosła, po czym w 2014 spadła o blisko 660 tys. zł (o 5%). Największą ich część stanowią wydatki na wynagrodzenia wraz z pochodnymi. W roku 2014 była to kwota blisko 4,5 mln zł i stanowiła nieco ponad 44% wydatków bieżących.

Biorąc pod uwagę wydatki budżetu gminy wg działów dominujący udział stanowiły wydatki na oświatę i wychowanie oraz rolnictwo i łowiectwo. Strukturę wydatków budżetu gminy wg działów zaprezentowano w **Tabela 72**.

Tabela 72. Struktura wydatków budżetu gminy Hajnówka według działów w latach 2010-2014 (w %)

	2010	2011	2012	2013	2014
Wydatki ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Rolnictwo i łowiectwo	33,90	10,82	7,10	15,66	6,70
Transport i łączność	5,28	11,93	2,86	3,24	10,84
Gospodarka mieszkaniowa	0,09	0,09	0,05	0,06	0,14
Administracja publiczna	9,68	13,65	15,43	13,43	13,61
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	0,60	0,79	0,75	0,60	6,55
Różne rozliczenia	-	-	-	-	-
Oświata i wychowanie	24,22	35,59	41,45	33,45	34,59
Pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społ.	9,75	14,23	16,31	14,04	14,88
Edukacyjna opieka wychowawcza	0,57	0,89	0,96	0,81	0,88
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	3,63	7,67	5,99	14,69	6,44
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	11,34	2,40	6,42	2,44	2,93

Kultura fizyczna	-	0,04	0,65	0,01	0,00
Działalność usługowa	0,03	0,45	-	0,20	0,18
Ochrona zdrowia	0,11	0,20	0,30	0,38	0,33
Pozostałe	0,79	1,24	1,72	0,99	1,95

Źródło: Bank Danych Lokalnych,

Uwzględniając liczbę mieszkańców, wydatki gminy Hajnówka na jednego mieszkańca wynosiły odpowiednio: w 2010 roku – 3 911,06 zł, 2011 – 3 059,14 zł, 2012 – 2 814,17, 2013 – 3 324,97 i w 2014 – 3 182,27 zł. Ich poziom sytuował gminę w różnych latach na odmiennych lokatach tak w powiecie hajnowskim, jak i w województwie podlaskim. Zestawienie lokat gminy na tle powiatu i województwa zaprezentowano poniżej (**Tabela 73**).

Tabela 73. Lokata gminy Hajnówka ze względu na poziom wydatków gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2010-2013

	2010	2011	2012	2013
Lokata w powiecie hajnowskim	3	7	8	4
Lokata w województwie podlaskim	23	60	66	51

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Bank Danych Lokalnych.

Dopełnieniem wydatków bieżących są wydatki majątkowe, które w analizowanym okresie kształtowały się średnio na poziomie 24% w relacji do wydatków ogółem. Udział tych wydatków w analizowanym okresie utrzymywał się na zbliżonym poziomie, z wyjątkiem roku 2010 i 2012 (46,3% i 9,6%). Wysokość ponoszonych wydatków majątkowych pozwoliła na osiągnięcie ich poziomu w przeliczeniu na jednego mieszkańca w granicach od 271,59 zł w roku 2012 do 1 826,51 w roku 2010.

Porównując gminę Hajnówka do pozostałych gmin powiatu hajnowskiego w roku 2014 relacja wydatków majątkowych do liczby mieszkańców ukształtowała się znacznie poniżej średniej dla powiatu. W roku tym 2 gminy miały niższą wartość tej relacji i 6 wyższą.

W latach 2010 – 2013 gmina Hajnówka pozyskała środki z Unii Europejskiej na finansowanie programów i projektów unijnych w wysokości 5,33 mln zł, z czego najwięcej środków przypadło na rok 2011, tj. 4,3 mln. Wielkość pozyskanych środków w

przeliczeniu na jednego mieszkańca plasowała gminę na miejscach od 2 do 5 w powiecie hajnowskim oraz od 11 do 70 w województwie podlaskim.

W okresie analizy gmina zrealizowała/rozpoczęła realizację 29 przedsięwzięć inwestycyjnych, z czego 9 finansowanych z środków Unii Europejskiej – szczegółowy wykaz przedsięwzięć zawarto poniżej (**Tabela 74**).

Tabela 74. Inwestycje współfinansowane środkami UE w gminie Hajnówka w latach 2010-2014

Lp.	Nazwa zamówienia	Rodzaj zamówienia	Wartość inwestycji	Termin realizacji	Źródło finansowania
1.	Usprawnienie gospodarki ściekowej poprzez rozbudowę sieci kanalizacyjnej w miejscowościach: Bielszczyzna – Hajnówka, Puciska – Czyżyki – Nowoberezowo, Chytra – Dubicze Osoczne.	Roboty budowlane	1 683.850,10 zł.	01.04.2010-31.08.2011 r.	PROW 2007-2013
2.	Usprawnienie gospodarki ściekowej poprzez rozbudowę sieci kanalizacyjnej w miejscowościach: Nowosady – Sorocza Nózka, Przechody; Dubiny – Postołowo, Sawiny Gród; Wygoda – Hajnówka.	Roboty budowlane	1 749 571,50 zł	30.11.2010 r.	PROW 2007-2013
3.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Orzeszkowie	Roboty budowlane	2 077 469,68 zł	15.11.2010 r.	PROW 2007-2013
4.	Remont świetlicy w Starym Berezowie	Roboty budowlane	66480,58 zł	15.11.2010 r.	PROW 2007-2013
5.	Budowa kanalizacji sanitarnej tłocznej w miejscowości Mochnate	Roboty budowlane	102 188,40 zł	15.12.2011 r.	PROW 2007-2013
6.	Remont budynku świetlicy wiejskiej w Lipinach wraz z zagospodarowaniem nieruchomości na cele rekreacyjno – sportowe.	Roboty budowlane + dostawy	420 881,40 zł	28.09.2012 r.	PROW 2007-2013
7.	Remont budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Chytra wraz z utwardzeniem przyległych miejsc parkingowych	Roboty budowlane	84 000,46zł	31.10.2012 r.	PROW 2007-2013
8.	Remont świetlicy w Czyżkach wraz z utworzeniem Ptasiej Wioski	Roboty budowlane	27689,82 zł	28.12.2012 r.	PROW 2007-2013
9.	Modernizacja budynku Świetlicy Wiejskiej w miejscowości Borysówka	Roboty budowlane	46 675,88zł	30.11.2012 r.	PROW 2007-2013

Źródło: Opracowanie Urzędu Gminy Hajnówka

IV. ANALIZA SWOT

W analizie SWOT odniesiono się do szerokiego spektrum kwestii istotnych z punktu widzenia kompleksowego procesu planowania strategicznego gminy. Przeprowadzona analiza SWOT stanowi podstawę określenia celów strategicznych oraz szczegółowych gminy Hajnówka. Zestawienie uwarunkowań mających lub mogących mieć wpływ na realizację celów gminy, zostało przedstawione z uwzględnieniem podziału na cztery obszary, tj.: obszar społeczny, obszar kultury i rekreacji, obszar środowiska naturalnego i infrastruktury obszar oraz gospodarczy.

Analiza SWOT: Obszar społeczny.

Obszar	Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
Opieka społeczna	funkcjonowanie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej	niska aktywność społeczna i zawodowa mieszkańców oraz wysoki poziom bezrobocia	wspieranie rodzin przez instytucje oświatowe i ośrodek pomocy społecznej	niekorzystne zjawiska demograficzne
	współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Hajnówce	niewystarczający system informacyjny współpracy między instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi	zmiana mentalności społecznej w kwestii postrzegania rodzin dysfunkcyjnych	ubożenie społeczeństwa i osłabianie się funkcji opiekuńczej rodziny
	wsparcie inicjatywy pozarządowej „Profesjonalni niepełnosprawni” – projektu współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków EFS		regulacje prawne bardziej przyjazne rodzinie	brak świadomości problemu i umiejętności szukania pomocy przez rodziny dysfunkcyjne przy rosnącej ilości rodzin wieloprotokolowych
	posiadanie „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych 2005 – 2015”		rozbudowana infrastruktura poradnictwa w zakresie problemów społecznych na poziomie ponadlokalnym	uzależnienie rodzin od pomocy społecznej oraz zjawisko tzw. „dziedziczenia biedy”
			możliwość pozyskiwania środków finansowych z Europejskiego Funduszu Społecznego w celu zapobiegania wykluczeniu społecznemu rodzin zagrożonych	brak dostatecznych środków finansowych na walkę z problemami społecznymi

			przeciwdziałanie wyłączeniu społecznemu osób niepełnosprawnych, długotrwale lub ciężko chorych	utrzymywanie wsparcia osób bezrobotnych w gminie na średnim poziomie
			podnoszenie świadomości społecznej odnośnie skali problemów związanych z niepełnosprawnością	
			podnoszenie świadomości społecznej odnośnie skali problemów związanych z nadużywaniem alkoholu	
Oświata	sieć szkół prowadzonych przez gminę zaspokaja potrzeby edukacyjne mieszkańców i umożliwia kształcenie się dzieci na każdym poziomie edukacyjnym aż do ukończenia gimnazjów	brak na terenie gminy szkół ponadgimnazjalnych umożliwiających nabycie umiejętności zawodowych	dostępność regionalnych placówek oświatowych poza terenem gminy Hajnówka, które umożliwiają kształcenie na poziomie ponadgimnazjalnym	spadek liczby uczniów szkół podstawowych i gimnazjum
	Punkt Przedszkolny przy Szkole Podstawowej w Dubinach - „Kraina Radosnych Maluchów – utworzony z wykorzystaniem współfinansowania z EFS	spadek przyrostu naturalnego na terenie gminy		zmniejszenie zatrudnienia nauczycieli
	dobra jakość kształcenia uczniów oraz właściwie sformułowana oferta edukacyjna, umożliwiająca korzystanie z zajęć pozalekcyjnych, wyrównawczych poprzez indywidualizację procesu kształcenia oraz doposażenie bazy dydaktycznej	duża migracja w poszukiwaniu zatrudnienia przez rodziców uczniów co w efekcie może powodować spadek liczby uczniów w szkołach		
	szkoły realizują pomoc materiałną dla uczniów, a także przyznają uczniom stypendia za wyniki w nauce			

	sale lekcyjne są systematycznie wyposażane w nowoczesny sprzęt, sale są remontowane i modernizowane, zapewniony dostęp do komputerów			
	liczba uczniów utrzymuje się na stałym poziomie mimo dużego poziomu migracji			
	realizacja projektu „Modernizacja oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych w gminie Hajnówka współfinansowanego z EFS			
	podtrzymywanie tożsamości narodowej poprzez prowadzenie nauki języka mniejszości (białoruskiego) oraz wspieranie współpracy młodzieży polskiej i białoruskiej w regionie Puszczy Białowieskiej			
	wysoki udział mieszkańców gminy Hajnówka w wyborach samorządowych			
inicjatywa społeczna	funkcjonowanie organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych (koła gospodyń wiejskich)	mało zróżnicowana oferta inicjatyw oddolnych	ustanowienie rozbudowanego Roczno program współpracy z organizacjami pozarządowymi	
	społeczeństwo lokalne angażuje się w działalność lokalnych inicjatyw		realizacja projektów z organizacjami pozarządowymi na zasadzie partnerstwa, z wykorzystaniem zewnętrznych środków finansowych, m.in. w ramach Programu UE „Europa dla obywateli”	
	wspieranie jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej	brak programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie	rozbudowana infrastruktura podmiotów na poziomie powiatu	położenie przygraniczne stwarzające potencjalne zagrożenie

			świadczących pomoc osobom doświadczonych przemocą w rodzinie	występowania nielegalnej imigracji
	działanie na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa na drogach – finansowanie przez gminę oświetlenia dróg		modernizacja przejść granicznych Polski północno-wschodniej	
	współrealizacja projektu "Wspólnie chronimy Puszcę Białowieską" - Program Współpracy Transgranicznej "Polska - Białoruś - Ukraina 2007-2014".			

Analiza SWOT: Obszar kultury i rekreacji.

Obszar	Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
kultura	położenie przygraniczne wpływające na wielokulturowość i wielonarodowość społeczności gminy Hajnówka; występowanie zróżnicowanych świeckich i sakralnych obiektów dziedzictwa kulturowego, stanowiących wyraz tradycji regionu		zwiększenie oferty imprez kulturalnych opartych na współpracy międzynarodowej (wykorzystanie potencjału związanego z położeniem przygranicznym gminy Hajnówka)	
	działanie na rzecz wzmocnienia tożsamości mniejszości białoruskiej – wprowadzenie języka białoruskiego jako języka pomocniczego		angażowanie się władz gminy Hajnówka w organizację nowych przedsięwzięć kulturalnych, finansowanych ze środków własnych i zewnętrznych	
	funkcjonowanie Gminnego Centrum		współpraca z organizacjami	

	Kultury		pozarządowymi w zakresie promocji gminy	
	organizacja imprez kulturalnych o charakterze świeckim i sakralnym, odbywających się cyklicznie			
rekreacja	unikalne położenie gminy Hajnówka (Puszcza Białowieska z Parkiem Narodowym, liczne rezerваты i pomniki przyrody)		rozbudowa infrastruktury agroturystycznej	
	warunki sprzyjające aktywnemu wypoczynkowi; zapewnienie atrakcji turystycznych: szlaki turystyczne i szlaki kulturowego piękna regionu		promocja gminy Hajnówka w zakresie jej atrakcyjności turystycznej	
	dobrze zorganizowana infrastruktura agroturystyczna			
	modernizacja i adaptacja nieużywanych obiektów, finansowana z wykorzystaniem środków zewnętrznych (adaptacja byłej szkoły podstawowej w Nowosadach na Świetlicę Wiejską i Punkt Informacji Turystycznej; utworzenie Centrum Etnograficzno-Ekumenicznego w Dubinach)			
	budowa nowych i modernizacja istniejących budynków świetlic			
	boiska do gry w piłkę nożną wraz z zapleczem techniczno-sportowym w Nowoberezowie i			

	Lipinach			
	tworzenie nowych placów zabaw			

Analiza SWOT: Obszar środowiska przyrodniczego i infrastruktury.

Obszar	Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
Rzeźba terenu	korzystna rzeźba terenu do prowadzenia działalności rolnej. Brak nagłych zmian (szybka erozja, osuwiska, itp.)			
Surowce mineralne				
Wody powierzchniowe		niedostatek zbiorników małej retencji		
Wody podziemne				
Gleby		słaba jakość bonitacyjna gleb	możliwość wykorzystania gleb słabej jakości pod uprawy energetyczne	
Zalesienie	wysoki wskaźnik poziomu lesistości		możliwość rozwoju turystyki kwalifikowanej na obszarach leśnych Możliwość gospodarczego wykorzystania zasobów drewna	nieokreślony stan prawny Puszczy Białowieskiej, brak porozumienia w zarządzaniu Puszcza Białowieską
Ochrona środowiska	duży udział obszarów chronionych, w tym w szczególności Puszcza Białowieska charakteryzująca się wysoką różnorodnością biologiczną		możliwość rozwoju turystyki kwalifikowanej (w szczególności ekologicznej) na obszarach chronionych Rosnące zainteresowanie żywnością ekologiczną, regionalną i wysokiej jakości (slow food), ze strony Białegostoku i	utrudnienia w rozwoju infrastruktury i przemysłu związane z dużym udziałem obszarów chronionych.

			Warszawy.	
Infrastruktura drogowa		wysoki odsetek nieutwardzonych dróg gminnych Słaba dostępność transportowa miejscowości położonych w oddaleniu od dróg wojewódzkich	szlak Green Velo, zwiększający atrakcyjność turystyczną gminy	
Infrastruktura energetyczna			potencjał wykorzystania odnawialnych źródeł energii	
Sieć gazowa		brak sieci gazowej (również związany z możliwością rozwoju biogazowni). Rozproszenie zabudowy wiejskiej, podnoszące koszty gazyfikacji		
Wodociągi	wysoki poziom zwodociągowania gminy			
Kanalizacja		bardzo niski poziom skanalizowania gminy. Rozproszenie zabudowy wiejskiej, podnoszące koszty kanalizacji		
Gospodarka odpadowa		bardzo niski poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowa		

Analiza SWOT: Obszar gospodarczy.

Obszar	Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
bezrobocie	niski poziom bezrobocia rejestrowanego	potencjalnie znaczące bezrobocie ukryte w rolnictwie	zmniejszenie poziomu bezrobocia w wyniku skorzystania z programów i projektów finansowanych ze środków krajowych i zagranicznych	dekoniunktura w gospodarce

rynek pracy	duże zatrudnienie w rolnictwie	duże zatrudnienie w rolnictwie	wzrost zatrudnienia w związku z rozwojem przedsiębiorczości na terenie gminy	Poszerzanie terenów prawnie chronionych lub zmiana ich formy
podmioty gospodarcze	wzrastająca liczba przedsiębiorstw	niski poziom przedsiębiorczości charakter przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie gminy, (mikro przedsiębiorstwa, brak dużych, usługowa-naprawy)	możliwość rozwoju branży turystycznej ze względu na środowiskowe walory gminy, rozwój turystyki kwalifikowanej, możliwość pozyskania środków UE na rozwój przedsiębiorczości,	przenoszenie działalności gospodarczej na tereny atrakcyjniejsze dla prowadzenia działalności, dekonstrukcja w gospodarce, ograniczenia w prowadzeniu działalności w związku z poszerzeniem terenów prawnie chronionych lub zmiany ich formy
rolnictwo	Względnie dobre warunki glebowe, Sąsiedztwo obszarów prawnie chronionych determinujące rozwój rolnictwa ekologicznego	rozdrobniona struktura według powierzchni gospodarstw rolnych,- (system ProF przekazanie gospodarstwa i łączenie gospodarstw w większe za dopłatą – cel operacyjny)	rozwój rolnictwa ekologicznego, rolnictwo produktów wysokiej jakości – produkowanie produktów regionalnych, oferowanych przez podmioty lokalne turystom możliwość pozyskania bezzwrotnej pomocy UE na rozwój infrastruktury oraz rolnictwa i obszarów wiejskich, obszarów objętych różnymi formami prawnej ochrony (RPO WP)	zmiany w ramach WPR
obszar finansów lokalnych	doświadczenie w pozyskiwaniu bezzwrotnej pomocy UE, dość wysoki poziom nadwyżki operacyjnej – możliwość zaciągania długu na wkład własny, stosunkowo niski poziom zadłużenia,	niski poziom dochodów własnych, niska stabilność pozyskiwanych dochodów i ponoszonych wydatków,	zmiany w systemie dochodów JST wzmacniające samodzielność finansową gmin,	brak możliwości spełnienia kryteriów formalnych i merytorycznych w zakresie pozyskania bezzwrotnej pomocy UE, zmiany w

				systemie dochodów JST skutkujące obniżeniem dochodów gmin
--	--	--	--	---

V. MISJA GMINY HAJNÓWKA I JEJ REALIZACJA

5.1 WIZJA I MISJA

Wizja rozwoju gminy wiejskiej Hajnówka stanowi projekcję, opis pożądanego stanu rzeczywistości lokalnej w perspektywie 2020 roku. Określa stan docelowy, do którego dążyć będzie cała wspólnota gminy, tj. władze samorządowe gminy oraz ich partnerzy (lokalni oraz ponadlokalni), wykorzystując przy tym możliwości płynące z własnych atutów i szans pojawiających się w otoczeniu. Wizja ukierunkowana jest prognostycznie, określa cel, do jakiego zmierza Gmina. Wskazuje ona zasadniczy kierunek podejmowanych działań.

Misja jest nadrzędnym celem rozwoju gminy Hajnówka. Określa ona również rolę władz samorządowych w procesie rozwoju wspólnoty lokalnej. Zgodnie z misją, władze samorządowe pełnią rolę inicjatora dla realizacji przedsięwzięć zgodnych ze Strategią Rozwoju Gminy Hajnówka, a podejmowanych przez różnych aktorów życia społecznego i gospodarczego – liderów lokalnych, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne, rolników, przedsiębiorców, grupy nieformalne mieszkańców. Ponadto władze samorządowe są także realizatorem własnych projektów (leżących w zadaniach własnych oraz we współpracy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego), zmierzających do rozwoju gminy Hajnówka, upowszechniania jej walorów, ułatwiania współpracy partnerów lokalnych i wdrażania innowacyjnych rozwiązań.

WIZJA „GMINA HAJNÓWKA 2020”

W 2020 roku gmina Hajnówka w pełni korzysta ze swojego położenia względem Puszczy Białowieskiej oraz wschodnich rubieży kraju. Główne szlaki komunikacyjne są rozwinięte, a drogi gminne stale się rozwijają. Walory przyrodniczo - kulturowe przyciągają turystów z całej Polski i zagranicy, a uruchomienie małego ruchu granicznego z Białorusią umożliwia liczne kontakty, również handlowe mieszkańców. W gminie rozwija się również stale obecne rolnictwo. Rozwinęły się konkurencyjne sektory gospodarki, ośrodki turystyczne oraz handlowe generując nowe miejsca pracy. Walory turystyczne, historyczne i kulturowe gminy w szerszym zakresie włączane są w obieg gospodarczy. Dbłość o ochronę obszarów cennych przyrodniczo i krajobrazowo

zapewnia równowagę przestrzenną. Gmina Hajnówka rozwija się wieloaspektowo stawiając na turystykę, rolnictwo ale również rozwój usług i przedsiębiorstw nieuciążliwych dla środowiska. Integracja społeczna oraz rozwój społeczności lokalnych wokół kulturowych ośrodków rozwijanych przez gminę przynosi korzyści w postaci polepszenia jakości usług komercyjnych i publicznych oraz standardów życia.

MISJA ROZWOJU GMINY HAJNÓWKA

Naszą misją jest inicjowanie zrównoważonego i wieloaspektowego rozwoju gminy Hajnówka w partnerstwie z sektorem turystycznym, produkcyjnym, usługowym, rolniczym oraz pozarządowym. Chcemy wspólnie kreować wizerunek gminy Hajnówka jako miejsca pięknego przyrodniczo, bogatego nie tylko w unikatową na skalę światową Puszcę Białowieską, ale również atrakcyjnego kulturowo i inwestycyjnie. Miejsca wartego odwiedzenia ale również przyjaznego do życia i osiedlenia, prowadzenia działalności gospodarczej, rolniczej, produkcyjnej i realizacji własnych aspiracji.

5.2 CELE STRATEGICZNE I CELE SZCZEGÓŁOWE

Tabela 75 Cele gminy Hajnówka.

CELE STRATEGICZNE	CELE SZCZEGÓŁOWE
AStworzenie spójnego systemu wsparcia sprzyjającego włączeniu społecznemu.	<p>A1. Wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin w integracji i w funkcjonowaniu w środowisku lokalnym.</p> <p>A2. Zwiększenie świadomości społecznej odnośnie skali problemów związanych z niepełnosprawnością poprzez prowadzenie działań profilaktyczno – edukacyjnych.</p> <p>A3. Opracowanie i realizacja Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.</p> <p>A4. Wdrożenie systematycznego programu poradnictwa zawodowego skierowanego przede wszystkim do</p>

	<p>uczniów gimnazjum.</p> <p>A5. Poprawa polityki informacyjnej szkół prowadzonych przez gminę w zakresie informowania o udziale w projektach, programach i konkursach, mających wpływ na jakość kształcenia, bezpieczeństwo uczniów.</p> <p>A6. Poprawa zaangażowania obywateli gminy w działalność publiczną i pobudzenie aktywności w zakresie inicjatyw lokalnych.</p> <p>A7. Współpraca międzyinstytucjonalna prowadząca do zapobiegania i powstrzymywania zjawiska przemocy w rodzinie.</p> <p>A8. Zwiększenie świadomości społecznej odnośnie skali problemów związanych z występowaniem przemocy w rodzinie poprzez przeprowadzenie działań profilaktyczno – edukacyjnych.</p> <p>A9. Realizacja projektów z organizacjami pozarządowymi na zasadzie partnerstwa, z wykorzystaniem zewnętrznych środków finansowych</p> <p>A10. Opracowanie i realizacja Programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie</p> <p>A11. Rozwój współpracy transgranicznej w zakresie bezpieczeństwa</p>
BPoprawa walorów funkcji usługowych dziedzictwa historyczno - kulturowego i infrastruktury sportowo – rekreacyjnej.	B1. Wzbogacenie oferty kulturalnej i sportowo- rekreacyjnej opartej na współpracy międzynarodowej wykorzystującej potencjał związany z położeniem przygranicznym gminy

	<p>Hajnówka.</p> <p>B2. Intensyfikacja współpracy z organizacjami pozarządowymi, których działalność jest ukierunkowana przede wszystkim na wspieranie kultury, tradycji i rozwoju gminy Hajnówka.</p> <p>B3. Rozbudowa infrastruktury agroturystycznej.</p> <p>B4. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie promocji gminy w zakresie jej walorów kulturowo-rekreacyjnych</p>
<p>CPoprawa walorów funkcji usługowych infrastruktury technicznej z uwzględnieniem wartości środowiska przyrodniczego, oparta na dążeniu do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego.</p>	<p>C.1 Zachowanie wysokiej jakości walorów przyrodniczych gminy</p> <p>C.2 Poprawa dostępności komunikacyjnej na obszarze gminy</p> <p>C.3 Zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w ogólnym bilansie energetycznym gminy</p> <p>C.4 Zmniejszenie emisji niskiej do powietrza</p> <p>C.5 Oszczędne gospodarowanie energią poprzez termomodernizację</p> <p>C.6 Poprawa środowiska wodnego poprzez lepszą gospodarkę ściekową</p>
<p>DWzmacnianie potencjału gospodarczego gminy w warunkach zrównoważonego rozwoju.</p>	<p>D.1 Podejmowanie działań poprawiających warunki funkcjonowania przedsiębiorstw, prowadzących do poprawy konkurencyjności inwestycyjnej gminy i zwiększenia poziomu zatrudnienia,</p> <p>D.2 Wspieranie rozwoju rolnictwa, w tym ekologicznego oraz rolnictwa</p>

	<p>opartego na regionalnych produktach wysokiej jakości oraz powiązanie tej produkcji z rozbudową branży turystycznej,</p> <p>D.3 Wspieranie rozwoju branży turystycznej wykorzystującej walory środowiskowe gminy, w tym rozwój turystyki kwalifikowanej (ekoturystyki i agroturystyki).</p> <p>D.4 Wsparcie dla tworzenia terenów inwestycyjnych i ich wykorzystanie dla zwiększenia potencjału gospodarczego gminy.</p> <p>D.5 Podejmowanie działań z wykorzystaniem programów i projektów finansowanych ze środków krajowych i zagranicznych ukierunkowanych na zmniejszenie poziomu bezrobocia.</p> <p>D.6 Podejmowanie przedsięwzięć sprzyjających poprawie warunków życia mieszkańców, w tym związanych z rozbudową i modernizacją infrastruktury społecznej</p>
--	---

VI. OCENA SPÓJNOŚCI CELÓW STRATEGICZNYCH Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU

Ocena spójności celów strategicznych z dokumentami wyższego rzędu obejmuje dokumenty programowe szczebla unijnego, krajowego, regionalnego, a także lokalnego. Większość dokumentów unijnych ma charakter bardzo ogólnych strategii lub polityk, a zawarte w nich cele i kierunki działań są także obecne w dokumentach krajowych i regionalnych, ponieważ powstawały one w dużym zakresie na bazie dokumentów unijnych. Odniesienie się do tych dokumentów jest kluczowe w kontekście Strategii ze względu na możliwość skorzystania z instrumentów finansowych określonych w dokumentach unijnych i dokumentach niższego szczebla przy realizacji planowanych zadań.

Strategia gminy Hajnówka uwzględnia przede wszystkim wymienione poniżej dokumenty:

- Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela, 3.3.2010, KOM(2010) 2020 wersja ostateczna,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, OJ L 347, 20.12.2013, s. 320. (zwane Rozporządzeniem dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020),
- Uchwała Rady Ministrów Nr 157 z dnia z dnia 25 września 2012 r., w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020, Monitor Prawniczy, 22.11.2012 r., poz. 882

- Uchwała Sejmiku Województwa Nr XXXI/374/13 Podlaskiego z dnia 9 września 2013r. w sprawie przyjęcia zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego na lata 2015 – 2020 - projekt,

Dokumenty unijne:

Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020, przyjęta przez Radę Europejską dnia 17 czerwca 2010 r., to kluczowy dokument dla średniookresowej strategii rozwoju kraju w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Jest to dokument o znaczeniu fundamentalnym dla rozwoju UE w ciągu najbliższej dekady. Określa działania, których podjęcie w skoordynowany sposób przez państwa członkowskie przyspieszy wyjście z obecnego kryzysu i przygotuje europejską gospodarkę na wyzwania przyszłości. Strategia wyznacza trzy priorytety, których realizacja odbywać się będzie na szczeblu unijnym oraz krajowym: wzrost inteligentny (zwiększenie roli wiedzy, innowacji, edukacji i społeczeństwa cyfrowego), zrównoważony (produkcja efektywniej wykorzystująca zasoby, przy jednoczesnym zwiększeniu konkurencyjności) oraz sprzyjający włączeniu społecznemu (zwiększenie aktywności zawodowej, podnoszenie kwalifikacji i walka z ubóstwem). Efektem realizacji priorytetów Strategii Europa 2020 będzie osiągnięcie pięciu wymiernych, współzależnych celów przedstawionych w strategii i dotyczących:

- wzrostu wydatków na działalność B+R,
- wzrostu wskaźnika zatrudnienia,
- wzrostu udziału osób z wyższym wykształceniem w społeczeństwie oraz zmniejszeniu odsetka osób wcześniej kończących naukę,
- ograniczenia emisji CO₂ i osiągnięcia celów 20/20/20 w zakresie klimatu i energii,
- ograniczenia liczby osób żyjących w ubóstwie.

Cele Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka w latach 2015 – 2020 wpisują się w założenia priorytetowe Strategii Europa 2020. Przede wszystkim do priorytetów unijnych odnoszą się odpowiednio następujące cele szczegółowe:

Zestawienie celów szczegółowych z priorytetami Europy 2020

Priorytety Europa 2020, Strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka 2015 - 2020
Inteligentny rozwój (obszar edukacji)	A4, A5
Zrównoważony rozwój (obszar klimatu, energii i mobilności) (obszar konkurencyjności)	D1 - D4, C1 – C5
Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (obszar zatrudnienia i umiejętności) (obszar walki z ubóstwem)	A4, D1, D2, D5 A1 – A3

Rozporządzenie dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020

Rozporządzenie dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020 (zwane też rozporządzeniem ogólnym) ustanawia wspólne zasady mające zastosowanie do Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR), które działają w ramach wspólnych ram (europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne - „EFSI”). Ustanawia ono również przepisy niezbędne do zapewnienia skuteczności EFSI, a także koordynacji tych funduszy między sobą oraz z innymi instrumentami Unii. Wspólne zasady mające zastosowanie do EFSI określone są w części drugiej rozporządzenia ogólnego. Część trzecia ustanawia zasady ogólne odnoszące się do EFRR, EFS (zwanymi dalej łącznie „funduszami strukturalnymi”) oraz Funduszu Spójności, dotyczące celów priorytetowych i sposobu organizacji funduszy

strukturalnych i Funduszu Spójności („fundusze polityki spójności”), kryteriów, jakie państwa członkowskie i regiony muszą spełnić, aby kwalifikować się do wsparcia z EFSI, dostępnych środków finansowych oraz kryteriów ich alokacji. Część czwarta rozporządzenia ogólnego ustanawia zasady ogólne mające zastosowanie do funduszy polityki spójności oraz EFMR w zakresie zarządzania i kontroli, zarządzania finansowego, zestawienia wydatków i korekt finansowych.

Dokumentem określającym potencjalne obszary wsparcia w nowej perspektywie finansowej są Wspólne Ramy Strategiczne (WRS), które odpowiednio do założeń rozporządzenia ogólnego dla funduszy UE określają jedenaście celów tematycznych na lata 2014-2020 zgodnie ze strategią "Europa 2020":

- wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji – EFRR,
- zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych – EFRR,
- podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do EFMR) – EFRR,
- wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach – EFRR i FS,
- promowanie dostosowania do zmiany klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem - EFRR i FS,
- ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów - EFRR i FS,
- promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych - EFRR i FS,
- wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników – EFRR i EFS
- wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem - EFRR i EFS
- inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie - EFRR i EFS
- wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej – EFRR, FS, EFS.

Cele Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka w latach 2015 – 2020 wpisują się w założenia priorytetowe Rozporządzenia dla funduszy Wspólnych Ram Strategicznych 2014 – 2020. Przede wszystkim do celów Wspólnych Ram Strategicznych (WRS) odnoszą się odpowiednio następujące cele szczegółowe:

Zestawienie celów szczegółowych gminy Hajnówka z priorytetami Wspólnych Ram Strategicznych (WRS).

Cele Wspólnych Ram Strategicznych (WRS)	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka 2015 - 2020
Podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do EFMR) – EFRR	D1 – D3
Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach – EFRR i FS	C3 C4
Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów - EFRR i FS	C1 C3-C5
Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników – EFRR i EFS	A4
Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem - EFRR i EFS	A1 – A3
Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie - EFRR i EFS	A4

Dokumenty krajowe:

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK) jest elementem nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego fundamenty zostały określone w znowelizowanej ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.) oraz w przyjętym przez Radę Ministrów 27 kwietnia 2009 r. dokumencie Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski. Po aktualizacji wydłużono horyzontu czasowy do 2020 roku.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 jest najważniejszym dokumentem w perspektywie średniookresowej, określającym cele strategiczne rozwoju kraju, kluczowym dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020. ŚSRK jest skierowana nie tylko do administracji publicznej. Integruje ona wokół celów strategicznych wszystkie podmioty publiczne, a także środowiska społeczne i gospodarcze, które uczestniczą w procesach rozwojowych i mogą je wspomagać zarówno na szczeblu centralnym, jak i regionalnym. ŚSRK wskazuje konieczne reformy ograniczające lub eliminujące bariery rozwoju społeczno-gospodarczego, orientacyjny harmonogram ich realizacji oraz sposób finansowania zaprojektowanych działań (zawiera wieloletni ramowy plan wydatków publicznych na działania rozwojowe). Strategia zwraca uwagę na wymiar terytorialny podejmowanych działań, wzmocnienie i lepsze wykorzystanie potencjałów regionalnych. W ramach Strategii Krajowej 2020 dostrzegane jest zatem znaczenie samorządu terytorialnego i innych podmiotów w dynamizacji rozwoju regionów i kraju.

Zgodnie z założeniami przyjętymi w ŚSRK Polska w roku 2020 to: aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka i sprawne państwo. Podczas realizacji Wizji Polski w 2020 roku zasadniczą rolę odegrają następujące działania w kluczowych obszarach rozwoju:

- Przekształcenia instytucjonalne utrwalające sprawne państwo - wyższa jakość funkcjonowania instytucji publicznych, aktywna rola kapitału społecznego,
- Efektywny rozwój społeczno-gospodarczy i wysoka konkurencyjność gospodarki - wzrost gospodarczy zapewniający Polsce 74-79% poziomu PKB per capita UE w 2020 r., gospodarka oparta na wiedzy, nowoczesna infrastruktura, rozwój kapitału ludzkiego - wiodącymi atutami konkurencyjności,

- Spójność społeczno-gospodarcza i terytorialna - większa spójność terytorialna, dostępność usług publicznych, szeroka skala szans rozwoju jednostki, mądra i efektywna integracja społeczna.

Celem głównym Strategii średniookresowej jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. W wskazanych powyżej trzech obszarach strategicznych wskazano następujące cele szczegółowe:

OBSZAR STRATEGICZNY I. SPRAWNE I EFEKTYWNE PAŃSTWO

Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem

Cel I.2. Zapewnienie środków na działania rozwojowe

Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela

OBSZAR STRATEGICZNY II. KONKURENCYJNA GOSPODARKA

Cel II.1. Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej

Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki

Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki

Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego

Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych

Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko

Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu

OBSZAR STRATEGICZNY III. SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA I TERYTORIALNA

Cel III.1. Integracja społeczna

Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych

Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja

Cele Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka w latach 2015 – 2020 wpisują się w założenia priorytetowe Strategii Rozwoju Kraju 2020. Przede wszystkim do celów ŚSRK odnoszą się odpowiednio następujące cele szczegółowe:

Zestawienie celów szczegółowych gminy Hajnówka z priorytetami Strategii Rozwoju Kraju 2020.

Cele Strategii Rozwoju Kraju 2020	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka 2015 - 2020

Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela	A1 – A4, A6 – A8, A10
Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki	B3, D1 – D4
Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego	A4, A5
Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko	C1, C3-C6
Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu	C2
Cel III.1. Integracja społeczna	A1-A3, A6, A9, B2, B4, D6
Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych	A7, B1, B2, B4

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r. (rok opracowania 2006), stanowiąca aktualizację Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2010, została przyjęta uchwałą nr XXXV/438/06 Sejmiku Województwa Podlaskiego w dniu 30 stycznia 2006 r.

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r. określa misję rozwoju województwa, wyznacza cele i przyporządkowuje im priorytety. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego posiada jednakowy z dokumentami regionalnymi innych województw zasięg czasowy – do 2020 r. Strategia nie zawiera szczegółowych rozstrzygnięć, co do konkretnych projektów i działań w określonym czasie i miejscu. Rozstrzygnięcia takie – zgodnie z założeniem – miały zostać zawarte w programach wojewódzkich i operacyjnych. Strategia jest kluczowym dokumentem programowym określającym zasady i kierunki długofalowej koncepcji rozwoju regionu.

Zgodnie z SRWP misją rozwoju województwa podlaskiego jest uczynienie go regionem aktywnego i zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem walorów środowiska

naturalnego, wielokulturowej tradycji i położenia przygranicznego. Z tak sformułowanej misji wynikają cele strategiczne i horyzontalne, które określone zostały następująco:

- Cel strategiczny 1. Konkurencyjna gospodarka;
- Cel strategiczny 2. Powiązania krajowe i międzynarodowe;
- Cel strategiczny 3. Jakość życia
- Cel horyzontalny: Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze podstawą harmonii aktywności człowieka i przyrody;
- Cel horyzontalny: Infrastruktura techniczna i teleinformatyczna otwierająca region dla inwestorów, mieszkańców, sąsiadów i turystów.

Cele Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka w latach 2015 – 2020 wpisują się w założenia priorytetowe Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r (SRWP). Przede wszystkim do celów SPWP odnoszą się odpowiednio następujące cele szczegółowe:

Zestawienie celów szczegółowych gminy Hajnówka z priorytetami Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego.

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka 2015 - 2020
Cel strategiczny 1. Konkurencyjna gospodarka	B3, C1-C3, D1 – D4
Cel strategiczny 2. Powiązania krajowe i międzynarodowe	A11, B1
Cel strategiczny 3. Jakość życia	A1 – A4, A8, A10, B1 – B3, C1, C4, C5, D5, D6

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego na lata 2015 – 2020 – projekt

Zgodnie z założeniami Strategii misją powiatu hajnowskiego jest powiat hajnowski kreatorem zrównoważonej gospodarki opartej na wiedzy, zaspokajającej potrzeby i poprawiającej jakość życia mieszkańców oraz zachowującej wartości przyrodnicze i kulturowe. Zgodnie z przyjętą wizji gminy powiat hajnowski powinien stać się innowacyjnym obszarem opartym na zrównoważonym gospodarowaniu usługami

środowiska regionu puszczy białowieskiej na rzecz wzrostu zatrudnienia i rozwoju przedsiębiorczości. Realizacja misji i wizji powiatu oraz jego trwały rozwój odbywa się działania na rzecz 14 celów strategicznych, do których należą:

- Rozwój kapitału ludzkiego
- Rozwój kapitału społecznego
- Rozwój infrastruktury społecznej na rzecz poprawy jakości życia
- Zachowanie wysokiej jakości zasobów przyrodniczych powiatu
- Wykorzystanie potencjału naukowo-przyrodniczego na rzecz zrównoważonego rozwoju
- Poprawa ładu przestrzennego
- Poprawa dostępności komunikacyjnej powiatu
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej jako niezbędny element rozwoju powiatu hajnowskiego
- Realizacja zasad dobrego rządzenia dla kreowania zrównoważonego rozwoju
- Rozwój i wzmocnienie organizacji pozarządowych na terenie powiatu hajnowskiego
- Rozwój współpracy transgranicznej
- Poprawa klimatu dla biznesu
- Wzmocnienie i efektywne wykorzystanie potencjału marki regionu Puszczy Białowieskiej
- Zwiększenie atrakcyjności turystycznej z uwzględnieniem dywersyfikacji ruchu turystycznego

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego na lata 2015 – 2020 nawiązuje treścią do Programu Zrównoważonego Rozwoju Regionu Puszczy Białowieskiej.

Cele Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka w latach 2015 – 2020 wpisują się w założenia priorytetowe Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego na lata 2015 – 2020 – projekt (SZRPH). Przede wszystkim do celów SZRPH odnoszą się odpowiednio następujące cele szczegółowe:

Zestawienie celów szczegółowych gminy Hajnówka z priorytetami Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego na lata 2015 – 2020 – projekt.

Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego na lata 2015 – 2020 - projekt	Cele szczegółowe Strategii Rozwoju Gminy Hajnówka 2015 - 2020
Rozwój kapitału ludzkiego	A4 – A5
Rozwój kapitału społecznego	A1 – A3, A7, A8, A10, B1, B2, D5, D6
Rozwój infrastruktury społecznej na rzecz poprawy jakości życia	A1 – A8, B1 – B4
Zachowanie wysokiej jakości zasobów przyrodniczych powiatu	B3, B4, C1, C3-C6, D2, D3
Poprawa ładu przestrzennego	D4
Poprawa dostępności komunikacyjnej powiatu	C2
Modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunalnej jako niezbędny element rozwoju powiatu hajnowskiego	C3
Realizacja zasad dobrego rządzenia dla kreowania zrównoważonego rozwoju	A6, A9
Rozwój i wzmocnienie organizacji pozarządowych na terenie powiatu hajnowskiego	A9, B4
Rozwój współpracy transgranicznej	A11, B1
Poprawa klimatu dla biznesu	B3, D1 – D4
Wzmocnienie i efektywne wykorzystanie potencjału marki regionu Puszczy Białowieskiej	B3, B4, C1, D2, D3
Zwiększenie atrakcyjności turystycznej z uwzględnieniem dywersyfikacji ruchu turystycznego	B1 – B4, D2, D3

VII. WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY (WPI) NA LATA 2015-2020

Skuteczne zarządzanie rozwojem lokalnym wymaga perspektywicznego myślenia wykraczającego poza roczne ramy planowania budżetowego. Jedną z ważniejszych decyzji, jaką musi podejmować władza samorządowa dotyczy wyboru strategicznych inwestycji sprzyjających poprawie warunków życia mieszkańców oraz warunków funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Przyjmowany zestaw projektów inwestycyjnych powinien wpisywać się w strategiczne cele rozwoju oraz być zgodny z misją i wizją rozwoju gminy. Stąd nieodzownym elementem dokumentów strategicznych rozwoju gminy jest Wieloletni Plan Inwestycyjny, który oznacza program działania złożony ze zbioru projektów inwestycyjnych przewidzianych do realizacji przez gminę w okresie od kilku do kilkunastu lat. Obejmuje on w swojej treści roczne plany inwestycyjne i środki finansowe przeznaczone w kolejnych latach na prowadzenie inwestycji.

Należy jednak zauważyć, że plan ten nie wyczerpuje wszystkich zadań inwestycyjnych przewidzianych do realizacji. Zawiera on głównie przedsięwzięcia o znaczeniu strategicznym. Może ulegać modyfikacjom i uzupełnieniom w zależności od zachodzących zmian w otoczeniu bliższym i dalszym gminy.

Wieloletnie planowanie inwestycyjne powinno przyczyniać się do skutecznego i efektywnego wydatkowania ograniczonych środków finansowych, skutecznej realizacji podstawowych celów rozwoju gminy, sięgania po finansowanie zewnętrzne inwestycji, poprawy procedur przygotowania i rozliczania zadań inwestycyjnych, uwzględniania aspektu finansowego realizacji inwestycji oraz realizacji przyjętej strategii rozwoju.

Zestawienie zbiorcze planowanych do realizacji zadań inwestycyjnych przez gminę Hajnówka w latach 2014-2020 zaprezentowano w-poniższej tabeli.

Tabela 76. Zestawienie zbiorcze planowanych do realizacji zadań inwestycyjnych przez gminę Hajnówka w latach 2014-2020

Lista zadań inwestycyjnych gminy Hajnówka										
Tytuł zadania	Przewidywany całkowity koszt inwestycji	Nakłady inwestycyjne na realizację zadania w roku:							Łączne nakłady w latach 2014-2020	Planowane źródła finansowania zadań
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
Zadania z zakresu przebudowy dróg										
Przebudowa drogi w Lipinach anowiącej drogę dojazdową do siedziby podmiotu gospodarczego prowadzącego zakład produkcyjny	2 000 000,00				2 000 000,00				2 000 000,00	NPPDL 2014-2020, budżet gminy
Rozbudowa drogi gminnej nr 108539B owosady - Dubińska Ferma	1 000 000,00									PROW, NPPDL, budżet gminy
Przebudowa drogi gminnej Nr 108538B kryplewo - droga wojewódzka Hajnówka - owosady	1 000 000,00						1 000 000,00		1 000 000,00	NPPDL, PROW, budżet gminy
Zadania z zakresu gospodarki wodno-ściekowej										
4. Budowa oczyszczalni ścieków w Trywieży i kanalizacji sanitarnej w: Nowokorninie, Kotówce, Wasilkowie, Rzepiskach, Borysówce	13 000 000,00									PROW, budżet gminy
5. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Mochanem oraz kanalizacji sanitarnej w Mochnatem i Starym Berezowie	2 500 000,00									PROW, budżet gminy
Zadania z zakresu odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej										
6. Energetyka fotowoltaiczna dla infrastruktury edukacyjnej Gminy Hajnówka	470 692,00				47 069,00	235 346,00	188 277,00		470 692,00	RPO WP, budżet gminy

Lista zadań inwestycyjnych gminy Hajnówka										
Tytuł zadania	Przewidywany całkowity koszt inwestycji	Nakłady inwestycyjne na realizację zadania w roku:							Łączne nakłady w latach 2014-2020	Planowane źródła finansowania zadań
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
7. Instalacja wyspowych mikroinstalacji fotowoltaicznych na obszarze Gminy Hajnówka	4 400 000,00			440 000,00	2 200 000,00	1 760 000,00			4 400 000,00	RPO WP, budżet gminy
8. Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej Gminy Hajnówka	3 165 000,00					316 500,00	1 582 500,00	1 266 000,00	3 165 000,00	RPO WP, budżet gminy
9. Instalacja urządzeń wykorzystujących OZE dla gospodarstw domowych Gminy Hajnówka	848 604,00					848 604,00			848 604,00	PROW, budżet gminy
Zadania z zakresu rozwoju infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej										
10. Remont zabytkowej cerkwi parafialnej p.w. Zaśnięcia NMP w Dubinach wraz z przystosowaniem do obsługi ruchu turystycznego	1 046 110,39				1 046 110,39				1 046 110,39	RPO WP, Parafia Prawosławna p.w. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny w Dubinach
11. Adaptacja obiektu byłej zlewni mleka w Dubinach Osocznych do funkcji społeczno-kulturalnych oraz obsługi ruchu turystycznego	320 292,00						320 292,00		320 292,00	PROW, budżet gminy
12. Utworzenie obiektu zewnętrznej infrastruktury rekreacyjnej w Dubinach	419 229,51				419 229,51				419 229,51	PROW, budżet gminy
Pozostałe										

Lista zadań inwestycyjnych gminy Hajnówka										
Tytuł zadania	Przewidywany całkowity koszt inwestycji	Nakłady inwestycyjne na realizację zadania w roku:							Łączne nakłady w latach 2014-2020	Planowane źródła finansowania zadań
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
13. Program aktywności lokalnej dla społeczności osiedla byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Nowoberezowie	375 646,67									RPO WP, budżet gminy
14. Utworzenie Klubu Integracji Społecznej w Orzeszkowie	375 646,67					375 646,67			375 646,67	RPO WP, budżet gminy
15. Remont zabytkowej cerkwi filialnej pw. Św. AP. Jana Teologa w Nowoberezowie wraz z przystosowaniem do obsługi ruchu turystycznego	450 000,00				450 000,00				450 000,00	RROW, Parafia Prawosławna pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Nowoberezowie, Nowoberezowo 46, 17-200 Hajnówka
16. Adaptacja obiektu świetlicy wiejskiej w Orzeszkowie do celów związanych z integracją społeczną i zawodową	736 238,60				736 238,60				736 238,60	RPO WP, budżet gminy
17. Rewitalizacja terenu osiedla byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Nowoberezowie	484 712,25									RPO WP, budżet gminy

Lista zadań inwestycyjnych gminy Hajnówka										
Tytuł zadania	Przewidywany całkowity koszt inwestycji	Nakłady inwestycyjne na realizację zadania w roku:							Łączne nakłady w latach 2014-2020	Planowane źródła finansowania zadań
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
18. Utworzenie Centrum Edukacji Ekologicznej w Orzeszkowie na bazie obiektów po byłej Szkole Podstawowej w Orzeszkowie	1 284 000,00							1 284 000,00	1 284 000,00	RROW, budżet gminy
19. Utworzenie terenów inwestycyjnych w Dubinach	5 000 000,00							5 000 000,00	5 000 000,00	RPO WP, budżet gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Hajnówka

Karty poszczególnych zadań inwestycyjnych:

1. Nazwa zadania	
1. Przebudowa drogi w Lipinach stanowiącej drogę dojazdową do siedziby podmiotu gospodarczego prowadzącego zakład produkcyjny	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2017	2017
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
2 000 000,00	2 000 000,00
6. Źródła finansowania	
NPPDL 2014-2020, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>Realizacja operacji będzie polegała na przebudowie drogi lokalnej posiadającej kluczowe znaczenie komunikacyjny zarówno dla transportu towarowego jak i osobowego. W ramach przedsięwzięcia zostanie zrealizowana inwestycja drogowa zapewniająca skomunikowanie dużego podmiotu gospodarczego (branży przetwórstwa drzewnego zatrudniającego 140 osób), mieszkańców sołectwa, oraz turystów (w tym korzystających z 3 kwater agroturystycznych) bezpośrednio z istniejącą drogą powiatową. Niniejszym realizacja projektu wpisuje się zarówno w cele Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych (rozwój spójnej, funkcjonalnej i efektywnej sieci dróg publicznych w skali lokalnej i regionalnej, w szczególności poprzez poprawę połączeń dróg lokalnych z drogami wojewódzkimi i krajowymi, podniesienie parametrów użytkowych dróg oraz zwiększenie płynności ruchu) oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich). Bezpośrednia lokalizacja przedsięwzięcia przy obszarze lasu wykorzystywanym w celach gospodarczych ułatwi transport pozyskiwanego surowca.</p> <p>Inwestycja swym zakresem będzie obejmowała:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozbudowę drogi gminnej, - przebudowę skrzyżowania z drogą wyższej kategorii technicznej (powiatowa nr 1648B), - przebudowę i budowę zjazdów indywidualnych, - przebudowę i budowę zjazdów publicznych, - budowę chodnika dla pieszych, - budowę odwodnienia drogi gminnej (rowy otwarte, rowy kryte, przepusty), - budowę drenażu retencyjno – odprowadzającego, - wycinkę kolidujących drzew i krzewów, - wykonanie oznakowania pionowego i poziomego oraz elementów bezpieczeństwa ruchu drogowego, - zabezpieczenie oraz regulacja wysokościowa istniejącej sieci kanalizacyjnej. 	

Całkowita długość I etapu planowanej inwestycji wyniesie 611,67 m (droga gminna 571.72m, droga powiatowa 39,95 m).

1. Nazwa zadania	
2. Rozbudowa drogi gminnej nr 108539B Nowosady - Dubińska Ferma	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2020	2022
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
1 000 000,00 zł	1 000 000,00 zł
6. Źródła finansowania	
PROW, NPPDL, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
W ramach operacji nastąpi rozbudowa istniejącej drogi gruntowej wraz z wykonaniem przebudowy przejazdu kolejowego, budową zjazdów oraz budową i przebudową przepustów pod drogą i zjazdami. Projektuje się drogę o długości 1046,15 mb, szerokości 5m (z lokalnymi poszerzeniami na łukach do 5,8 m) o nawierzchni bitumicznej. Przebudowane zostaną istniejące przepusty pod drogą i zjazdami. Na skrzyżowaniu drogi z linią kolejową Siedlce - Siemianówka projektuje się przejazd kolejowy kategorii D, odpowiednio oznakowany i opatrzonym w pacholki betonowe o rozstawie 3,0 m. Realizacja operacji przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego 6B - wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich. W wyniku realizacji operacji nastąpi połączenie Dubińskiej Fermy z istniejącą siecią drogową wyposażoną w pasywną infrastrukturę szerokopasmową. Inwestycja posiada kompletną dokumentację techniczną, decyzję udzielającą pozwolenia na budowę oraz decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach.	
1. Nazwa zadania	
3. Przebudowa drogi gminnej Nr 108538B Skryplewo - droga wojewódzka Hajnówka - Nowosady	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2019	2020
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
1 000 000,00 zł	1 000 000,00 zł
6. Źródła finansowania	
NPPDL, PROW, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
W ramach operacji nastąpi przebudowa drogi gminnej o długości ok. 1214 mb. Obecnie droga jest w złym stanie technicznym i znacznie utrudnia dostęp mieszkańców do usług świadczonych poza miejscowością. Zakres przedsięwzięcia dotyczy wykonania potrójnego powierzchniowego utwardzenia grysami i emulsją asfaltową. Realizacja operacji przyczyni się do osiągnięcia celu	

szczegółowego 6B - wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich. W wyniku realizacji operacji nastąpi połączenie Skryplewa z istniejącą siecią drogową wyposażoną w pasywną infrastrukturę szerokopasmową. Inwestycja posiada kompletną dokumentację techniczną, decyzję udzielającą pozwolenia na budowę oraz decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach.

1. Nazwa zadania	
4. Budowa oczyszczalni ścieków w Trywieży i kanalizacji sanitarnej w: Nowokorninie, Kotówce, Wasilkowie, Rzepiskach, Borysówce.	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2018	2022
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
13 000 000,00 zł	13 000 000,00 zł
6. Źródła finansowania	
PROW, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
Przedmiotowa inwestycja wpisuje się w Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 poprzez zgodność z celami działania "Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich" (M07) w zakresie Gospodarki wodno - ściekowej. W ramach operacji planowane jest wykonanie oczyszczalni ścieków w Trywieży (1 obiekt), kanalizacji sanitarnej grawitacyjnej (ø 200 - 9184 m, ø - 2132 m), kanalizacji sanitarnej tłocznej (ø 110 - 7572 m, ø - 2386 m), 12 szt. - przepompowni ścieków. Przedmiotowa operacja posiada kompletną dokumentację techniczną, decyzją udzielającą pozwolenia na budowę oraz pozytywną decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach. W wyniku realizacji operacji społeczność miejscowości położonych na obszarach wiejskich uzyska dostęp do sieci kanalizacji sanitarnej (560 osób). Realizacja operacji wesprze lokalny rozwój na obszarach wiejskich oraz poprawę warunków życia. Projekt poprzez redukcję ścieków wpisuje się w cele przekrojowe UE w zakresie środowiska i klimatu. Operacja planowana do realizacji w trybie etapowym.	

1. Nazwa zadania	
5. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Mochantem oraz kanalizacji sanitarnej w Mochnatem i Starym Berezowie	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2020	2022
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
2 500 000,00 zł	2 500 000,00 zł
6. Źródła finansowania	
PROW, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
Przedmiotowa inwestycja wpisuje się w Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 poprzez zgodność z celami działania "Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich" (M07) w zakresie Gospodarki wodno - ściekowej. W ramach operacji nastąpi rozbudowa istniejącej infrastruktury oczyszczalni ścieków w Mochnatem oraz rozbudowa o niezbędne urządzenia służące oczyszczaniu ścieków. Rozbudowa wykonana zostanie w technologii SBR typu BIOVAC do wydajności 3 (łącznie z częścią istniejącą) $Q_{dsr} = 170 \text{ m}^3/\text{d}$ i objęcie prace przy zbiorniku retencyjnym ścieków i budynku oczyszczalni ścieków. Równocześnie wybudowana zostanie nowa infrastruktura: budynek sitopiaskowania, budynek retencyjny ścieków $V = 32 \text{ m}^3$, budynek reaktorów SBR i STO $V = 50 \text{ m}^3$, hali reaktorów, budynek odwodnienia osadów, budynek agregatu prądotwórczego. Ponadto przebudowie ulegnie uzbrojenie terenu. W wyniku realizacji operacji zostanie stworzona nowoczesna, spełniająca	

współczesne standardy oczyszczania ścieków infrastruktura obsługująca ludność zamieszkującą miejscowości Chytra, Stare Berezowo, Mochnate, Dubicze Osoczne, Nowoberezowo, Czyżyki, Puciska. Realizacja operacji wesprze lokalny rozwój na obszarach wiejskich oraz poprawę warunków życia. Projekt poprzez redukcję ścieków wpisuje się w cele przekrojowe UE w zakresie środowiska i klimatu. Operacja planowana do realizacji w trybie etapowym.

1. Nazwa zadania	
6. Energetyka fotowoltaiczna dla infrastruktury edukacyjnej Gminy Hajnówka	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2017	2019
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
470 692,00 zł	470 692,00 zł
6. Źródła finansowania	
RPO WP, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>W ramach przedsięwzięcia dwa obiekty stanowiące infrastrukturę edukacyjną zlokalizowaną w Dubinach (największe, dynamicznie rozwijające się sołectwo leżące na obszarze Gminy) zostaną wyposażone w mikroelektrownie fotowoltaiczne typu ON-GRID celem redukcji zapotrzebowania na energię elektryczną dystrybuowaną i uruchomieniem produkcji energii elektrycznej na własne potrzeby. Obiekty objęte operacją (2): a) Centrum Etnograficzno - Ekumeniczne w Dubinach (ul. Szkolna 1, Dubiny, obiekt pełniący funkcje edukacyjne oraz muzealne) montaż instalacji o mocy do 20 kW, b) Zespół Szkół w Dubinach (pełniący funkcje edukacyjne, zapewniający usługi edukacyjne na etapie nauki przedszkolnej, szkoły podstawowej oraz gimnazjum, montaż instalacji o mocy do 40 kW. Każdorazowo panele zostaną zlokalizowane na dachu budynku, natomiast niezbędna do sprawnego funkcjonowania instalacji infrastruktura (falconik, okablowanie, elementy monitorujące) zlokalizowane zostaną w obrębie budynku. Nadwyżka energii elektrycznej, przewidywana do osiągnięcia w miesiącach letnich (czerwiec-lipiec-sierpień) zostanie re-dystrybuowana do dostawcy energii elektrycznej. Ewentualnie zasili odbiorców włączonych w ramach wyspowych systemów wyspowych (Instalacja wyspowych mikroinstalacji fotowoltaicznych na obszarze Gminy Hajnówka). Dostęp do środków w ramach projektu, w pierwszej kolejności zarezerwowany dla budynków posiadających wykonany audyt energetyczny, położonych w sąsiedztwie obiektów użyteczności publicznej, stanowiących centrum wyspowych instalacji prosumenckich (planowane 5 instalacji).</p>	

1. Nazwa zadania	
7. Instalacja wyspowych mikroinstalacji fotowoltaicznych na obszarze Gminy Hajnówka	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2016	2018
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
4 400 000,00 zł	4 400 000,00 zł
6. Źródła finansowania	
RPO WP, budżet gminy	

7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania
<p>W ramach przedsięwzięcia 100 budynków mieszkalnych oraz 5 budynków użyteczności publicznej na obszarze Gminy Hajnówka zostanie wyposażonych w instalacje do produkcji energii elektrycznej z wykorzystaniem technologii fotowoltaicznej (model wyspowy). Indywidualne instalacje posadowione dla gospodarstw domowych o maksymalnej peakpower do 5 kW, budynków użyteczności publicznej pp do 10 kW. Precyzyjna lokalizacja instalacji finalnie uzależniona od liczby gospodarstw domowych z danej miejscowości zainteresowanych udziałem w projekcie. Na podstawie posiadanych informacji Wnioskodawca zakłada utworzenie mikroelektrowni fotowoltaicznych w modelu wyspowym opartych o obiekty świetlic wiejskich zlokalizowanych w Nowosadach, Dubinach, Nowokorninie, Starym Berezowie i Lipinach. Dominujący na terenie gminy Hajnówka charakter zabudowy rozproszonej, poza zwartymi osiedlami, o zróżnicowanym potencjale technicznym operatora infrastruktury dystrybuującej energię elektryczną determinuje przyjęty model instalacji. Dostęp do środków w ramach projektu, w pierwszej kolejności zarezerwowany dla budynków posiadających wykonany audyt energetyczny, położonych w sąsiedztwie obiektów użyteczności publicznej, stanowiących centrum wyspowych instalacji prosumenckich (planowane 5 instalacji). W celu zapewnienia funkcjonalności zamontowanych w ramach projektu instalacji, w drodze przetargu nieograniczonego zostanie wyłoniony operator instalacji wyspowych.</p>

1. Nazwa zadania	
8. Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej Gminy Hajnówka	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2018	2020
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
3 165 000,00 zł	3 165 000,00 zł
6. Źródła finansowania	
RPO WP, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>Projekt wpisuje się w 1 i 2 Cel operacyjny Programu jakim jest odpowiednio poprawa klimatu dla biznesu oraz poprawa kapitału ludzkiego i społecznego. Projekt wpisuje się w działanie horyzontalne Programu jakim jest poprawa komunikacji społecznej. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się gruntowną termomodernizację 5 obiektów świetlic wiejskich położonych na obszarze Gminy Hajnówka zlokalizowanych w miejscowościach o potencjale rozwojowym. Do gruntownej termomodernizacji zakwalifikowano obiekty świetlic wiejskich w miejscowościach: Orzeszkowo, Mochnate, Nowosady, Dubiny, Nowoberezowo. Wyżej wymienione obiekty pełnią funkcję zaplecza infrastrukturalnego działalności kulturalno - edukacyjnej stanowiącej motor inicjatyw lokalnych warunkujących rozwój społeczno - gospodarczy wspólnoty samorządowej (rozwój zasobów ludzkich, usługi z zakresu turystyki) mających bezpośredni wpływ na zapobieganiu negatywnym procesom ekonomicznym (ubożenie społeczeństwa, bezrobocie). W ramach operacji, ww, obiekty zostaną poddane gruntownej modernizacji energetycznej poprzez modernizację przegród zewnętrznych budynków (izolacja cieplna obiektu polegająca głównie na: izolacji ścian, podłóg i dachów, zastosowanie podwójnych lub potrójnych szyb, niwelacja wymiany ciepła w obszarze mostów cieplnych), wymianie stolarki okiennej i drzwiowej zewnętrznej, modernizacji instalacji elektrycznej wewnątrz budynku pod kątem przystosowania do wykorzystania energii pochodzącej z instalacji fotowoltaicznej (posadowionej na dachu budynku) oraz wymiany oświetlenia na energooszczędne, przebudowie systemów grzewczych i oparciu ich hybrydowy system grzewczy wykorzystujący zautomatyzowane kotły na biomasę zasilające w ciepło instalację grzewczą wypełnioną glikolem wsparty energią elektryczną produkowaną przez ogniwa fotowoltaiczne. Ponadto w ramach operacji przewiduje się wdrożenie systemu zdalnego monitoringu wybudowanych instalacji OZE w 5 obiektach celem właściwego zaopatrzenia w paliwo. Wdrożenie wpłynie na osiągnięcie przez obiekty objęte operacją poziomu charakterystyki energetycznej nie niższym niż B.</p>	

1. Nazwa zadania	
9. Instalacja urządzeń wykorzystujących OZE dla gospodarstw domowych Gminy Hajnówka	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2018	2019
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
848 604,00 zł	848 604,00 zł
6. Źródła finansowania	
PROW, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>"Instalacja urządzeń wykorzystujących OZE dla gospodarstw domowych Gminy Hajnówka". W ramach operacji 100 gospodarstw domowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich Gminy Hajnówka zostanie wyposażonych w instalacje do produkcji energii z źródeł odnawialnych - na własne potrzeby. Beneficjent dysponuje listą osób zainteresowanych instalacją urządzeń pozyskujących energię z odnawialnych źródeł. Beneficjent posiada doświadczenie z zakresu realizacji tożsamej operacji.</p> <p>Niniejsza operacja wpisuje się w działanie 8.6 "Inwestycje na rzecz rozwoju lokalnego" RPOWP 2014-2020 (typ 1) realizując wskaźnik rezultatu: "produkcja energii cieplnej z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE" - 273 MWh/rok oraz wskaźniki produktu: "liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE" - 100 szt., "szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych" - 83 Mg/rok.</p>	

1. Nazwa zadania	
10. Remont zabytkowej cerkwi parafialnej p.w. Zaśnięcia NMP w Dubinach wraz z przystosowaniem do obsługi ruchu turystycznego	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2017	2018
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
1 046 110,39 zł	1 046 110,39 zł
6. Źródła finansowania	
RPO WP, Parafia Prawosławna p.w. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny w Dubinach	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>"Remont zabytkowej cerkwi parafialnej p.w. Zaśnięcia NMP w Dubinach wraz z przystosowaniem do obsługi ruchu turystycznego". Beneficjent: Parafia Prawosławna p.w. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny w Dubinach, turyści, właściciele okolicznych gospodarstw agroturystycznych.</p> <p>W ramach operacji wykonane zostaną:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prace remontowe i ogólnobudowlane w zakresie: podłóg i posadzek, schodów wewnętrznych, powierzchni ścian i sufitów, stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznych, wentylacji, izolacji ścian fundamentowych, remontu podmurówki, elewacji, wykonanie opaski wokół cerkwi, remontu schodów zewnętrznych, wykonanie podjazdu dla osób niepełnosprawnych, renowacji pokrycia dachowego, krzyży i wieżyczek. Ponadto przewiduje się remont ogrodzenia i bramek bocznych stanowiących bezpośrednie otoczenie cerkwi, - wykonanie systemów: wykrycia włamania i napadu, systemu sygnalizacji przeciwpożarowej, <p>Równolegle wdrożone zostaną działania mające na celu udostępnienie obiektu dla turystów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zlecenie opracowania treści merytorycznej przewodnika po cerkwi parafialnej p.w. Zaśnięcia NMP w Dubinach (historia, 	

architektura, liturgia prawosławna, etc.) do potrzeb opracowania wirtualnego przewodnika,

- zlecenie opracowania fotografii (w tym zdjęcia panoramiczne, panoramy, etc.) stanowiących uzupełnienie wirtualnego przewodnika,
- rozbudowa istniejącej strony parafialnej www o materiały dedykowane realizacji usługi wirtualnego przewodnika,
- wykonanie i posadowienie w obrębie obiektu tablic informacyjnych zawierających kody QR będące odsyłaczem do wirtualnego przewodnika.

Beneficjent dysponuje dokumentacją techniczną (projekt budowlany), konserwatorską oraz inwestorską dla robót budowlanych. Instalacje infrastruktury teletechnicznej wymagają opracowania przedmiotowej dokumentacji.

W ramach operacji realizowana będzie usługa nadzoru inwestorskiego.

Obiekt zostanie udostępniony do celów obsługi ruchu turystycznego nieodpłatnie.

Niniejsza operacja wpisuje się w działanie 8.6 "Inwestycje na rzecz rozwoju lokalnego" objętego Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podlaskiego 2014 - 2020 poprzez realizację wskaźników: rezultatu bezpośredniego "Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne" + 1000 osób; produktu "liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem" + 2 obiekty".

1. Nazwa zadania	
11. Adaptacja obiektu byłej zlewni mleka w Dubiczach Osocznych do funkcji społeczno - kulturalnych oraz obsługi ruchu turystycznego	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2019	2020
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
320 292,00 zł	320 292,00 zł
6. Źródła finansowania	
PROW, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>"Instalacja urządzeń wykorzystujących OZE dla gospodarstw domowych Gminy Hajnówka". W ramach operacji 100 gospodarstw domowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich Gminy Hajnówka zostanie wyposażonych w instalacje do produkcji energii z źródeł odnawialnych - na własne potrzeby. Beneficjent dysponuje listą osób zainteresowanych instalacją urządzeń pozyskujących energię z odnawialnych źródeł. Beneficjent posiada doświadczenie z zakresu realizacji tożsamej operacji.</p> <p>Niniejsza operacja wpisuje się w działanie 8.6 "Inwestycje na rzecz rozwoju lokalnego" RPOWP 2014-2020 (typ 1) realizując wskaźnik rezultatu: "produkcja energii cieplnej z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE" - 273 MWh/rok oraz wskaźniki produktu: "liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE" - 100 szt., "szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych" - 83 Mg/rok.</p>	

1. Nazwa zadania	
12. Utworzenie obiektu zewnętrznej infrastruktury rekreacyjnej w Dubinach	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania

2017	2018
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
419 229,51 zł	419 229,51 zł
6. Źródła finansowania	
PROW, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>"Utworzenie obiektu zewnętrznej infrastruktury rekreacyjnej w Dubinach". Sołectwo Dubiny licząc 788 mieszkańców (dane na 18.11.2015 r.) stanowi najliczebniejszą jednostkę osadniczą na obszarze Gminy Hajnówka. W ciągu ostatniego dziesięciolecia stopniowemu zanikowi ulegał ruralistyczny charakter miejscowości - wraz z rozwojem osadnictwa powstawały nowe ulice, pierwotne - dostosowane do tradycyjnej gospodarki rolnej funkcje przestrzenne ustąpiły mieszkalnemu - noclegowemu. Przypieczętowaniem ww. procesu była realizacja przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku inwestycji pn. Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 685 na odcinku Nowosady - Hajnówka, zmieniająca charakter głównej ulicy wsi poprzez poszerzenie pasa drogowego kosztem poboczy i charakterystycznych wiejskich ławeczek na których chętnie odpoczywali starsi mieszkańcy. Niniejszy projekt adresuje potrzebę braku ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej na obszarze ww. sołectwa oraz potrzebę rozwoju tożsamości lokalnej. Utworzenie miejsca do aktywnego wypoczynku najmłodszych (plac zabaw) jak i dorosłych (siłownia zewnętrzna) zaaranżowanego w formie funkcjonalnego miejsca pamięci (upamiętniającego pierwszych mieszkańców regionu - ludność utrzymującą się z gospodarki leśnej) obok pozytywnego wpływu na kondycję psycho - fizyczną użytkowników wywrze pozytywny wpływ na integrację mieszkańców sołectwa Dubiny oraz turystów korzystających z oferty okolicznych gospodarstw agroturystycznych (beneficjenci ostateczni). W ramach operacji będą miały miejsce: opracowanie dokumentacji projektowej i koncepcji zagospodarowania terenu, zagospodarowanie terenu na potrzebę miejsca aktywnej rekreacji wraz z oświetleniem terenu (lampy pv), zakup i posadowienie urządzeń placu zabaw oraz siłowni zewnętrznej (w tym urządzeń uwzględniających potrzeby osób niepełnosprawnych i seniorów), wykonanie miejsca dedykowanego obsłudze rowerzystów, wykonanie i wyposażenie boiska wielofunkcyjnego, wykonanie obiektów małej architektury rekreacyjnej.</p> <p>Niniejsza operacja wpisuje się w działanie "Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER" objętej Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020" realizując wskaźnik produktu "liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej" + 1 oraz wskaźnik rezultatu "wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej" + 788 osób/rok" (wg. stanu na dzień 17.11.2015 r.).</p>	

1. Nazwa zadania	
13. Program aktywności lokalnej dla społeczności osiedla byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Nowoberezowie	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2021	2022
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
375 646,67 zł	375 646,67 zł
6. Źródła finansowania	
RPO WP, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>"Program aktywności lokalnej dla społeczności osiedla byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Nowoberezowie".</p> <p>Celem przyświecającym realizacji operacji jest wsparcie procesów integracji społecznej i aktywizacja zawodowej społeczności osiedla byłego PGR w Nowoberezowie w zakresie.</p> <p>Beneficjenci: społeczność sołectwa Nowoberezowo,</p> <p>Instrumentem służącym osiągnięciu zakładanego rezultatu będą usługi reintegracji społecznej i zawodowej realizowane przez</p>	

planowany do utworzenia Klubu Integracji Społecznej PGR Nowoberezowo, który będzie operował na zasadach ustalonych przez członków partnerstwa zawiązanego pomiędzy jst, a organizacją pozarządową.

Beneficjent projektu: społeczność sołectwa Nowoberezowo,

Niniejsza operacja wpisuje się w działanie 9.1 "Rewitalizacja społeczna i kształtowanie kapitału społecznego" Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020, typ projektu nr 6 "Programy aktywności lokalnej" realizując wskaźnik rezultatu: liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, podnoszących zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu "+10", wskaźnik produktu: "liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczoneymi w interesie ogólnym w programie".

Niniejsza operacja stanowi operację zintegrowaną z operacją: Rewitalizacja terenu osiedla byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Nowoberezowie, planowanych do wdrażania na podstawie lokalnego Programu Rewitalizacji.

1. Nazwa zadania	
14. Utworzenie Klubu Integracji Społecznej w Orzeszkowie	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2018	2019
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
375 646,67 zł	375 646,67 zł
6. Źródła finansowania	
RPO WP, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>"Utworzenie Klubu Integracji Społecznej w Orzeszkowie" operacja zintegrowana z projektem pn. "Adaptacja obiektu świetlicy wiejskiej w Orzeszkowie do celów związanych z integracją społeczną i zawodową" planowaną do zrealizowania do 2018 r. Celem projektu jest utworzenie Klubu Integracji Społecznej w Orzeszkowie w ramach istniejącej struktury organizacyjnej Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Hajnówka, z siedzibą w świetlicy wiejskiej w Orzeszkowie. Potrzeba realizacji projektu i przewidywane w jego ramach działania wynikają z wyczerpania możliwości świadczenia usług przez GOPS dla obszaru sołectwa Orzeszkowo w dotychczasowej formie. Obszar sołectwa Orzeszkowo obok typowych dla obszaru obejmowanego LSR problemów (ujemne saldo migracji osób w wieku produkcyjnym, niekorzystne zjawiska demograficzne) dotknięty jest decentralizacją życia społecznego. Wynika ona częściowo z istniejących uwarunkowań rozproszonego osadnictwa (sołectwo tworzy 9 odległych od siebie miejscowości) oraz złego stanu istniejącej infrastruktury społecznej sołectwa Orzeszkowo. Na dzień 16.11.2015 r. w Orzeszkowie zameldowanych było 384 osoby z czego 190 stanowili mężczyźni, a 194 kobiety, przy czym liczba osób w wieku produkcyjnym wyniosła odpowiednio 137 i 110. Jakkolwiek w ww. danych liczbowych widoczne są negatywne trendy demograficzne liczba osób w wieku produkcyjnym nadal dominuje w ogólnej liczbie mieszkańców sołectwa. Obecnie obok problemów natury demograficznej społeczność sołectwa boryka się z problemami ekonomicznymi oraz z utrudnionym dostępem do instytucji (w tym instytucji rynku pracy - niedostateczna dostępność linii komunikacji zbiorowej). Jednocześnie z danych historycznych dotyczących realizacji działań współfinansowanych w ramach EFS wynika duże zainteresowanie mieszkańców Orzeszkowa usługami z zakresu aktywizacji społecznej i zawodowej - na 10 osób, które uczestniczyły w projekcie "Profesjonali Niepełnosprawni" w latach 2012-2013 4 pochodziły z Orzeszkowa. Mając na uwadze konieczność konstruowania kompleksowej oferty łączącej podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz podtrzymywanie umiejętności w życiu społeczności lokalnej wsparcie w ramach projektu zostanie skierowane zarówno do osób wymagających włączenia społecznego jak i członków ich rodzin. W ramach projektu planowanego do realizacji w latach 2018-2020 10 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a będących w wieku produkcyjnym, otrzyma wsparcie w wyniku uczestnictwa w warsztatach dedykowanych rozwojowi kompetencji społecznych i zawodowych. Dla każdego z uczestników projektu zostanie przygotowany Indywidualny Plan Działania, uczestnik projektu będzie mógł wziąć udział w indywidualnie dobranym do własnych potrzeb i możliwości szkoleniu zawodowym, a następnie zostanie skierowany do odbycia stażu zawodowego, ponadto organizowane będzie poradnictwo prawne (blok aktywizacji</p>	

zawodowej). W ramach bloku rozwoju kompetencji społecznych będą miały miejsce: warsztaty z zakresu ekonomii społecznej (m. inn. zakładanie i prowadzenie spółdzielni socjalnej) indywidualne poradnictwo psychologiczno pedagogiczne (rodzinne), kawiarenka klubowa (1/m-c, otwarte spotkania, forum do dyskusji na bieżące tematy), spotkania integrująco - promocyjne o charakterze pikników rodzinnych skorelowane z eventami popularyzującymi nowe trendy w edukacji najmłodszych (np. fablab). Za realizację programu KIS będzie odpowiadało partnerstwo GOPS - organizacja pozarządowa.

Niniejsza operacja wpisuje się w zapisy Regionalnego Program Rozwoju Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020: działania 9.1 Rewitalizacja społeczna i kształtowanie kapitału społecznego w szczególności typu 7a) Stworzenie nowych miejsc reintegracji społeczno - zawodowej w istniejących podmiotach, o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym poprzez realizację wskaźników rezultatu EFS: "liczba osób które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu" + 10, "liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu" + 10, oraz w liście wskaźników produktu: "liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie" + 10, "liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie" + 17 (członkowie rodzin osób objętych aktywizacją społeczną i zawodową).

1. Nazwa zadania	
15. Remont zabytkowej cerkwi filialnej pw. Św. AP. Jana Teologa w Nowoberezowie wraz z przystosowaniem do obsługi ruchu turystycznego	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2017	2018
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
450 000,00 zł	450 000,00 zł
6. Źródła finansowania	
PROW, Parafia Prawosławna pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Nowoberezowie, Nowoberezowo 46, 17-200 Hajnówka	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>"Remont zabytkowej cerkwi filialnej pw. Św. AP. Jana Teologa w Nowoberezowie wraz z przystosowaniem do obsługi ruchu turystycznego". Beneficjent: Parafia Prawosławna pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Nowoberezowie, Nowoberezowo 46, 17-200 Hajnówka, turyści, osoby świadczące usługi agroturystyczne w obszarze sołectwa. W ramach operacji zostaną wdrożone działania polegające na przeprowadzeniu prac renowacyjno - konserwatorskich w obrębie obiektu cerkwi (renowacja elewacji, stolarki okiennej i drzwiowej, pokrycia dachowego nad zakrystiami, ganków i opaski okalającej cerkiew - roboty zewnętrzne, roboty wewnętrzne - odnowienie powierzchni ścian i podłóg, remont pomieszczeń dzwonnicy, poprawa dostępności komunikacyjnej w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych). W zakresie udostępnienia obiektu dla ruchu turystycznego: adaptacja pomieszczeń i ciągów komunikacyjnych dzwonnicy do obsługi ruchu turystycznego poprzez wzmocnienie konstrukcji drewnianej, obłożenie antypoślizgowym przezroczystym materiałem stopni schodowych, montaż uchwytów i poręczy, wykonanie oświetlenia pomieszczeń i oświetlenie punktowe ekspozycji. W zakresie aranżacji przestrzeni ekspozycyjnej: inwentaryzacja przedmiotów o charakterze zabytkowym stanowiących zasób własny parafii (szaty liturgiczne, księgi metrykalne, księgi liturgiczne ok. II połowy XVIII w., etc.), zakup ekspozytorów, zakup i montaż systemu nagłośnienia wewnątrz dzwonnicy (dedykowanego obsłudze ruchu turystycznego), zakup systemu audio umożliwiającego realizację usługi wirtualnego przewodnika (planowane są 2 trasy zwiedzania: na zewnątrz - dedykowanej architekturze sakralnej; wewnątrz - dedykowanej "sacrum" liturgii prawosławnej, w tym w wersji dla turysty obcojęzycznego); opracowanie i wykonanie (wydruk) materiałów informacyjnych poświęconych historii obiektu ww. cerkwi w tym historii materialnej, tłumaczenie i realizacja usługi lektorskiej dla treści udostępnianej w ramach usługi wirtualnego przewodnika. Udostępnienie obiektu oraz ekspozycji będzie realizowane bez pobierania opłat. Operacja w zaawansowanym stadium przygotowania: beneficjent dysponuje dokumentacją projektową (projekt techniczny) i konserwatorską (pozwolenie Podlaskiego Konserwatora Zabytków).</p>	

Niniejsza operacja mająca na celu zachowanie dziedzictwa kulturowego wpisuje się w działanie "Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER" objętej Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020" realizując wskaźnik produktu "liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii" - "+1", wskaźnika rezultatu "wzrost liczby osób odwiedzających zabytki i obiekty" - "+500".

1. Nazwa zadania	
16. Adaptacja obiektu świetlicy wiejskiej w Orzeszkowie do celów związanych z integracją społeczną i zawodową	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2017	2018
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
736 238,60 zł	736 238,60 zł
6. Źródła finansowania	
RPO WP, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>"Adaptacja obiektu świetlicy wiejskiej w Orzeszkowie do celów związanych z integracją społeczną i zawodową" (tytuł roboczy). Sołectwo Orzeszkowo obejmuje 9 wsi, w których łącznie zamieszkuje 384 osób (dane na 16.11.2015 r.). Obiekt świetlicy wiejskiej w Orzeszkowie na który składa się budynek świetlicy wiejskiej wraz z przyległym terenem zlokalizowany jest na działce ozn. nr. geod. 686, obręb nr 16, położonej w Orzeszkowie stanowiącej nieruchomość ozn. nr. 25.i stanowi własność Gminy Hajnówka. Budynek świetlicy wiejskiej w Orzeszkowie został wzniesiony w latach 60'tych w ramach tzw. "czynu społecznego". W budynku świetlicy wiejskiej mieści się garaż pojazdów bojowych wykorzystywany przez Ochotniczą Straż Pożarną w Orzeszkowie. Obecnie pomieszczenia świetlicy wiejskiej w Orzeszkowie ze względu na stan techniczny pomieszczeń są nieużytkowane. Działka uzbrojona: zjazd na działkę, przyłącze elektroenergetyczne NN, przyłącze do wodociągu komunalnego. Beneficjent dysponuje wstępną dokumentacją projektową i kosztorysową dla przedmiotowego obiektu. W ramach projektu przewiduje się wykonanie robót budowlanych polegających w szczególności na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - adaptacji terenu nieruchomości zwiększającej dostępność obiektu oraz przystosowującej do pełnienia funkcji rekreacyjnych i wzmacniających procesy integracji poprzez: wykonanie podjazdu dla osób niepełnosprawnych; trwałe zamocowanie ławek i stołów z wykonaniem zadaszenia; wykonanie utwardzonych miejsc postojowych dla samochodów osobowych (w tym stanowisko dla osób niepełnosprawnych) oraz stojaków dla rowerów; - adaptacji budynku świetlicy wiejskiej do pełnienia funkcji wspomagających procesy integracji społecznej oraz adaptacji zawodowej poprzez wykonanie niezbędnych robót budowlanych w tym robót sanitarnych (roboty wewnętrzne - w tym: łazienki dla ON, instalacja grzewcza oraz wykonanie przyłącza kanalizacji sanitarnej, elektrycznych (w tym wykonanie instalacji fotowoltaicznej typu off-grid do 5 kW); <p>Realizacja projektu jest podyktowana koniecznością wielokierunkowego podejścia do nawarstwiających się problemów społeczności sołectwa Orzeszkowo. Punktem wyjścia dla planowanych przez samorząd działań będzie gruntowny remont obiektu świetlicy wiejskiej przystosowujący św. nie tylko do współczesnych wymogów sanitarnych i energetycznych, ale i pełnienia funkcji infrastruktury reintegracji społecznej i zawodowej.</p> <p>Niniejsza operacja stanowi operację zintegrowaną z projektem pn. "Utworzenie Klubu Integracji Społecznej w Orzeszkowie" planowanego do realizacji w oparciu o środki EFS.</p> <p>Niniejsza operacja wpisuje się w zapisy Regionalnego Program Rozwoju Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020: działania 8.6 Inwestycje na rzecz rozwoju lokalnego wpływając na wskaźnik produktu "liczba wybudowanych / przebudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno - zawodowej" oraz "liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami", działania 9.1 wskaźnik nr 14) "liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu".</p>	

1. Nazwa zadania	
17. Rewitalizacja terenu osiedla byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Nowoberezwowie	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2020	2021
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
484 712,25 zł	484 712,25 zł
6. Źródła finansowania	
RPO WP, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>"Rewitalizacja terenu osiedla byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Nowoberezwowie".</p> <p>Celem przyświecającym realizacji operacji jest przystosowanie do sprawowania funkcji społeczno - kulturalnych zlokalizowanych w obszarze osiedla nieużytków oraz poprawa bezpieczeństwa obszaru osiedla byłego PGR w Nowoberezwowie.</p> <p>Działania służące osiągnięciu przedmiotowego celu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykonanie ciągów pieszych wzdłuż drogi stanowiącej drogę wewnętrzną osiedla poprzez wykonanie nawierzchni z kostki brukowej, oznakowanie za pomocą znaków pionowych oraz poziomych, - rozbudowę istniejącego oświetlenia ulicznego celem objęcia adaptowanej infrastruktury społecznej (świetlica osiedlowa, plac zabaw), - adaptacja obiektu byłej kotłowni do celów społeczno - kulturalnych, edukacji dzieci i młodzieży (wyrównywanie szans w dostępie do edukacji pozaszkolnej mieszkańców obszarów wiejskich) - przebudowa, posadowienie instalacji pv, zakup wyposażenia świetlicy środowiskowej, - uporządkowanie i zagospodarowanie przyległego do osiedla terenu na potrzebę edukacyjnego placu zabaw i otwartej siłowni. <p>Beneficjent projektu: społeczność sołectwa Nowoberezwowo,</p> <p>Niniejsza operacja wpisuje się w działanie 8.6 "Inwestycje na rzecz rozwoju lokalnego" Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020, typ projektu nr 9 "Rewitalizacja małej skali" realizując wskaźnik rezultatu: powierzchnia zrewitalizowanych obszarów - 0,22 ha, wskaźnik produktu: liczba wybudowanych/przebudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno - zawodowej "+1", liczba osób korzystająca z wspartych obiektów / przestrzeni na zrewitalizowanych obszarach - "+157".</p> <p>Niniejsza operacja stanowi operację zintegrowaną z operacją: "Program aktywności lokalnej dla społeczności osiedla byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Nowoberezwowie", planowanych do wdrażania na podstawie lokalnego Programu Rewitalizacji.</p>	
1. Nazwa zadania	
18. Utworzenie Centrum Edukacji Ekologicznej w Orzeszkowie na bazie obiektów po byłej Szkole Podstawowej w Orzeszkowie	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2019	2020
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
1 284 000,00 zł	1 284 000,00 zł
6. Źródła finansowania	

PROW, budżet gminy
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania
<p>W ramach operacji będą miały miejsce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizacja robót budowlanych mających na celu adaptację obiektu oraz terenu przyległego do starej szkoły podstawowej w Orzeszkowie do funkcji związanych z edukacją ekologiczną; - opracowanie i wykonanie wystawy poświęconej dziedzictwu przyrodniczemu obszaru z uwzględnieniem czynników antropogennych; - zakup wyposażenia obiektu. <p>W celu zapewnienia funkcjonalności obiektu powołane zostanie partnerstwo publiczno - prywatne z organizacją pozarządową, której statutowy przedmiot działalności pokrywa się z celem działalności centrum - gromadzeniem, upowszechnianiem i popularyzacją wiedzy o dziedzictwie przyrodniczym obszarów wiejskich.</p> <p>Niniejsza operacja wpisuje się w Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 poprzez realizację działania zakładającego realizację inwestycji związanej z odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi (działanie podstawowe usługi i odnowa wsi).</p>

1. Nazwa zadania	
19. Utworzenie terenów inwestycyjnych w Dubinach	
2. Termin rozpoczęcia realizacji zadania	3. Planowany termin zakończenia realizacji zadania
2019	2020
4. Całkowita wartość zadania	5. Nakłady finansowe zaplanowane na lata 2014 – 2020 w ujęciu rocznym
5 000 000,00 zł	5 000 000,00 zł
6. Źródła finansowania	
RPOWP, budżet gminy	
7. Uzasadnienie podjęcia realizacji inwestycji / zakres rzeczowy zadania	
<p>Operacja zlokalizowana w obszarze szczególnie narażonym na negatywne zjawiska gospodarcze i społeczne, o warunkach realizacji inwestycji obwarowanych przepisami ochrony środowiska (bezpośrednie sąsiedztwo terenów cennych przyrodniczo, w tym obszarów objętych siecią Natura 2000). Pod względem strukturalnym obszar operacji stanowią zwarte tereny wchodzące w skład dawnej Spółdzielni Kółek Rolniczych w Dubinach - dawniej służące prowadzeniu gospodarki hodowlanej, obecnie nieużytkowane - zlokalizowane na działkach ozn. nr geod. 1006/9, 1006/10, 1006/11, 1006/12 o powierzchni 8,7873 ha. Obszar zlokalizowany bezpośrednio przy drodze powiatowej. Na wschód od drogi wojewódzkiej nr 685 (odcinek: Białowieża - Hajnówka - Zabłudów) w odległości 3 km, pomiędzy miejscowościami Dubiny i Postołowo. Pierwotna funkcja obszaru koncentrująca się wokół hodowli trzody chlewnej uległa zatarciu w związku z zaprzestaniem działalności Spółdzielni. Obiekty zlokalizowane na terenie SKR w Dubinach (budynki starych chlewni oraz infrastruktura związana z procesem technologicznym wytwarzania produktów pochodzenia zwierzęcego) w złym stanie technicznym, nieużytki narażone na silną ekspansję roślinności. Obszar w latach 80. pełnił dominującą funkcję dla lokalnej gospodarki rolno - hodowlanej zapewniając miejsca pracy dla mieszkańców okolicznych miejscowości. Potrzeba przekwalifikowania obszaru, dostosowania do pełnienia funkcji gospodarczych związanych z działalnością usługową i produkcyjną jest związana z dynamicznym rozwojem pobliskich Dubin (rosnący trend demograficzny) jak i silnie skapitalizowaną infrastrukturą</p>	

przedsiębiorstw funkcjonujących w obszarze miasta Hajnówka - brak możliwości rozwoju w obecnych lokalizacjach, duże koszty utrzymania dzierżawionych obiektów dodatkową barierą dla inwestorów zewnętrznych).

W ramach operacji zrealizowane zostaną następujące prace studyjno - koncepcyjne: studium wykonalności, dokumentacja projektowa (techniczna) uzbrojenie w media (tj. sieć wodociągowa, kanalizacyjna, system odprowadzenia wód opadowych, urządzenia elektroenergetyczne i podstawową infrastrukturę teletechniczną) oraz zapewnienie logistycznej dostępności terenów inwestycyjnych (przebudowa drogi dojazdowej prowadzącej od drogi powiatowej 1647B Dubiny - Postołowo do terenów inwestycyjnych oraz wykonanie drogi wewnętrznej w obrębie terenów inwestycyjnych).

Przedsięwzięcie wpisuje się w cel operacyjny 1 Programu Rozwoju Puszczy Białowieskiej: Poprawa klimatu dla biznesu. Przedsięwzięcie wpisuje się w cele Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014 - 2020, w szczególności w cele działania 1.4 Promocja przedsiębiorczości oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa.

VIII. PROCEDURY WDRAŻANIA, MONITORINGU I EWALUACJI STRATEGII

Strategia Rozwoju powinna dynamicznie reagować na zmieniające się potrzeby wynikające z nowych uwarunkowań endogenicznych i egzogenicznych. Monitoring i ewaluacja są koniecznymi elementami Strategii umożliwiającymi jej korygowanie i rozbudowę w trakcie procesu wdrażania.

Wdrażanie

Wdrażanie Strategii rozpocznie się w momencie wskazanym w uchwale Rady Gminy w Hajnówce i będzie polegało na realizacji sformułowanych w niej celów strategicznych i szczegółowych za pośrednictwem programów operacyjnych, zarówno kontynuowanych, jak i nowych. Ważnym elementem procesu wdrażania Strategii będzie jej upowszechnianie poprzez przekazywanie informacji na temat najważniejszych elementów Strategii organizacjom i środowiskom lokalnym. W tym celu zorganizowane zostaną spotkania, na których objaśnione zostaną kolejne etapy planowania rozwoju.

Monitoring

Monitoring stanowił będzie bieżącą analizę postępów w osiąganiu założeń strategicznych oraz celów szczegółowych. Będzie on obejmował następujący zespół działań:

- zbieranie danych i informacji i ich analizę,
- przygotowanie raportów,
- ocenę wyników oraz ich porównanie z przyjętymi normami.

Ocena wyników monitoringu będzie dokonywana w oparciu o wskaźniki jakościowe oraz ilościowe odpowiednio do charakteru przyjętych w Strategii celów strategicznych i szczegółowych. W przypadku pozytywnej oceny nie podejmuje się działań naprawczych, a monitoring kontynuowany zgodnie z pierwotnymi założeniami. Natomiast w przypadku negatywnej oceny wyników monitorowania Strategii następuje identyfikacja odchyleń, analiza przyczyn odchyleń, planowane są korekty, które są wdrażane w końcowym etapie monitoringu. Wyniki monitoringu przedstawiane będą w formie corocznego raportu. Koordynacja działań w zakresie monitoringu postępów w realizacji Strategii zostanie powierzona Zespołowi ds. monitoringu (ZM), który zostanie ustanowiony przez Wójta gminy Hajnówka. Do zadań ZM będzie należało zbieranie

danych i informacji od poszczególnych komórek administracyjnych Urzędu Gminy Hajnówka, zajmujących się monitorowaniem właściwych dla siebie obszarów.

Ewaluacja

Ewaluacja ma na celu uzyskanie informacji, czy osiągnięto zakładane rezultaty oraz czy pozwoliły one i w jakim stopniu na realizację wyznaczonych celów w strategii. Pozwoli ona na korygowanie działań podejmowanych w ramach strategii. Ewaluacja będzie prowadzona według kryterium proporcjonalności. Ocenie będzie podlegało w jakim stopniu cele Strategii i sposób ich realizacji są właściwe, konieczne i wystarczające w stosunku do zmieniających się potrzeb i priorytetów na poziomie gminy. Do ewaluacji zostaną wykorzystane narzędzia ilościowe i jakościowe

Strategia zakłada przeprowadzenie ewaluacji w trzech etapach:

1. Ewaluacja przed rozpoczęciem przeprowadzona została w trakcie planowania strategii. W fazie przygotowania Strategii opracowane zostały w poszczególnych obszarach silne oraz słabe strony, szanse i zagrożenia (analiza SWOT).
2. Ewaluacja w połowie realizacji strategii (okresowa). Przeprowadzenie oceny proporcjonalności celów strategicznych i szczegółowych do lokalnych potrzeb oraz proporcjonalności środków wykorzystanych dla realizacji przyjętych celów. Wyniki ewaluacji zostaną przedstawione w formie raportu, uwzględniającego analizę realizacji przyjętych działań, czas ich realizacji, źródła finansowania, występowanie problemów oraz zagrożeń dalszej realizacji oraz propozycje działań korygujących i naprawczych.
3. Ewaluacja po zakończeniu okresu objętego Strategią (końcowa). Przeprowadzenie oceny proporcjonalności celów strategicznych i szczegółowych do lokalnych potrzeb oraz proporcjonalności środków wykorzystanych dla realizacji przyjętych celów. W przypadku wprowadzenia działań korygujących lub naprawczych, również te działania będą podlegały analizie. Wyniki ewaluacji zostaną przedstawione w formie raportu, który będzie zawierał opis procedury badawczej, wyniki badań, wnioski i rekomendacje będące podstawą planowania strategii w kolejnych latach.

